

Α.Τ.Ε.Ι. ΠΕΙΡΑΙΑ

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ:

**«Η νεοκλασική αρχιτεκτονική των κατοικιών της
Ερμούπολης Σύρου – Τύποι κατοικιών – Τρόποι
κατασκευής – Εξέλιξη μορφολογικών στοιχείων»**

Σπουδάστρια: Σίμου Ιωάννα

Αριθμός Μητρώου: 26652

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια : Τσουκάτου Στυλιανή

Αθήνα Δεκέμβριος 2011

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή αποτελεί το προϊόν μιας μελέτης στην Ιστορία της Νεοκλασικής Αρχιτεκτονικής του 19ου και του 20ου αιώνα και ιδιαίτερα στην νεοκλασική κατοικία της Ερμούπολης Σύρου. Αναφέρεται η εξελικτική πορεία της Νεοκλασικής Αρχιτεκτονικής από την αρχή της εμφάνισής της στη Ευρώπη μέχρι και την είσοδό της στον Ελληνικό χώρο, λίγο μετά την απελευθέρωση. Ειδικότερα, το ενδιαφέρον εστιάζεται στον χώρο της Ερμούπολης, όπου εξετάζεται η ιδιαίτερη νεοκλασική αρχιτεκτονική της.

Αρχικά, δίνονται οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτιστικές συνθήκες που επικρατούσαν στον ευρωπαϊκό και στον ελληνικό χώρο, στα πλαίσια των οποίων αναπτύχθηκε αυτή η αρχιτεκτονική και εισήχθη και στην Ελλάδα. Ακόμη γίνεται αναφορά σε όλους τους επώνυμους αρχιτέκτονες, Έλληνες και ξένους που εργάστηκαν στον τόπο μας και έκαναν τον νεοκλασικισμό πράξη.

Στη συνέχεια δίνονται γεωγραφικά και ιστορικά στοιχεία της Ερμούπολης και εξετάζεται η δημιουργία της αστικής κατοικίας, καθώς, και οι διάφορες φάσεις εξέλιξής της, που συμβάδιζε με αυτήν της ελληνικής κοινωνίας. Η πορεία αυτής της εξέλιξης αφορά και τα μορφολογικά στοιχεία, τα οποία ήταν πολύ σημαντικά για τον νεοκλασικισμό.

Στο τέταρτο κεφάλαιο δίνονται πολεοδομικά στοιχεία για την Ερμούπολη από την διακυβέρνηση του Όθωνα μέχρι και σήμερα. Επί Όθωνα αρχίζει και η αποτύπωση της πόλης και η δημιουργία του πρώτου σχεδίου πόλεως και συνέχισε και με άλλες πόλεις.

Η περιοχή μελέτης της εργασίας επιλέχθηκε με βασικό στόχο να περιλαμβάνει μεγαλύτερο δείγμα κτιρίων ως προς την τυπολογία. Επιλέχθηκαν τα νεοκλασικά κτίρια - πρώιμα, νεοκλασικά Α', Β' και Γ' περιόδου – και παρουσιάζονται λεπτομερώς στο τρίτο κεφάλαιο, μέσω φωτογραφιών αλλά και με την αναφορά των μορφολογικών λεπτομερειών και των δομικών στοιχείων των κτιρίων. Επίσης, ενδεικτικά παρουσιάζονται σχέδια του κτιρίου του Νικολάου Πρασσακάκη, στο οποίο έγινε αλλαγή χρήσης και συντήρηση. Όπως, και πίνακας διατηρητέων κατοικιών με πληροφορίες και φωτογραφικό υλικό των κτιρίων.

Τέλος, να σημειωθεί πως η παρακάτω εργασία είναι αποτέλεσμα και προσωπικής επαφής και έρευνας των νεοκλασικών κτιρίων της Ερμούπολης, επίσκεψης σε πολλά κτίσματα, παρακολούθησης συντήρησης και αποκατάστασης κατοικιών.

Στο σημείο αυτό, πρώτα απ' όλα θα ήθελα να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην καθηγήτριά μου κ. Τσουκάτου Στυλιανή για την βοήθειά της. Θεωρώ χρέος μου, επίσης, να ευχαριστήσω όλους όσους με βοήθησαν να συγκεντρώσω και να κατανοήσω το υλικό αυτής της εργασίας. Ιδιαίτερα ευχαριστώ τον κ. Βαγγέλη Πέτρου, εργολάβο οικοδομών και ιδιαίτερα έμπειρο στην κατασκευή, συντήρηση και αποκατάσταση νεοκλασικών κτιρίων, που εμπλούτισε τις γνώσεις μου με τα δομικά στοιχεία της νεοκλασικής κατοικίας της Ερμούπολης. Όπως ευχαριστώ και τον Αρχιτέκτονα Μηχανικό, κ Γεώργιο Ευρυπιώτη, ο οποίος με παρέπεμψε στον κ. Πέτρου. Χρωστώ ένα ευχαριστώ στην κ. Αφροδίτη Κουκή, Ιστορικό της Τέχνης, την κ. Αγγελική Ψιλοπούλου, προϊσταμένη του Ιστορικού Αρχείου Ερμούπολης (Γ.Α.Κ.), την κ. Χαρίκλεια Μιχάλοβιτς ,υπάλληλο της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Ερμούπολης, και την φίλη μου Πετρούλα Σέρρα για την ηθική και όχι μόνο υποστήριξή της.

Τέλος, θα ήθελα να αφιερώσω το πόνημα αυτό, στους γονείς μου, Μαρία και Νικόλαο Σίμο, και στα αδέρφια μου Γεωργία και Μάνο, οι οποίοι με βοήθησαν με την υπομονή τους και με στήριξαν με κάθε τρόπο κατά την διάρκεια των σπουδών μου. Ιδιαίτερα αυτή η μελέτη αφιερώνεται στους θείους μου, Ειρήνη και Γεώργιο Μονογιού, που με την πίστη τους και την επιμονή τους ολοκληρώθηκε η συγγραφή της.

Ιωάννα Σίμου

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Πρόλογος	
1.	Η Νεοκλασική αρχιτεκτονική	
1.1.	Η Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ευρώπη.....σελ.4	
1.2.	Η Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα - Η περίπτωση της Ερμούπολης.....σελ.7	
2.	Η Ερμούπολη	
2.1.	Γεωγραφικά στοιχεία της Ερμούπολης.....σελ.10	
2.2.	Ιστορικά στοιχεία της Ερμούπολης.....σελ.12	
2.3.	Αρχιτέκτονες, εργολάβοι και μηχανικοί.....σελ.16	
3.	Η Νεοκλασική κατοικία της Ερμούπολη	
3.1	Γενικός Χαρακτήρας.....σελ.18	
3.2.	Τύποι κατοικιών.....σελ.19	
3.3.	Καταγραφή μορφολογικών και δομικών στοιχείων στα κτίσματασελ.30	
3.3.1.	Όψειςσελ.30	
3.3.2.	Χρωματισμοίσελ.33	
3.3.3.	Μπαλκόνιασελ.34	
3.3.4.	Ανοίγματα - Κουφώματα.....σελ.37	
3.3.5.	Τοιχοποιίες.....σελ.42	
3.3.6.	Θεμέλια.....σελ.43	
3.3.7.	Δάπεδα - Πατώματα.....σελ.45	
3.3.8.	Σκάλεςσελ.46	
3.3.9.	Οροφωγραφίες - Τοιχογραφίες.....σελ.48	
3.4.	Σχέδιο κτιρίου Πρασσακάκη, αλλαγή χρήσης και αποκατάσταση.....σελ.53	
4.	Προστασία Πολιτιστικής Κληρονομιάς	
4.1.	Πολιτιστική Κληρονομιά.....σελ.61	
4.2.	ΦΕΚ νεοκλασικών κτιρίων.....σελ.63	
4.3.	Συγκριτικά στοιχεία – Διαφορές στην κατασκευή των νεοκλασικών σήμερα (νέων και ανακατασκευασμένων)σελ.68	
4.4	Πίνακας διατηρητέων κατοικιών.....σελ.74	
	Συμπεράσματα	
	Βιβλιογραφία	

1. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ

1.1. Η Νεοκλασική αρχιτεκτονική στην Ευρώπη

Ο 19ος αιώνας είναι μια εποχή τεράστιων πολιτικών, πολιτιστικών, κοινωνικών, οικονομικών, και δημογραφικών αλλαγών στην Ευρώπη. Με τη δημογραφική έκρηξη, άμεση συνάρτηση της λεγόμενης Βιομηχανικής Επανάστασης, γύρω στο 1800 οι επιπτώσεις είναι άμεσες στην αρχιτεκτονική. Οι πόλεις μεγαλώνουν με πρωτόγνωρη ταχύτητα κι ο πληθυσμός των χωρών γενικότερα. Μέχρι τότε, τα κύρια «θέματα» της αρχιτεκτονικής είναι εκκλησίες, παλάτια, πύργοι, δημαρχεία, αστικά σπίτια και βίλες. Η ιδεολογία του Διαφωτισμού απαιτεί από το κράτος να ανεγείρει όσο το δυνατόν περισσότερο δημόσια οικοδομήματα, τα οποία μάλιστα να τοποθετούνται στην υψηλότερη τάξη αρχιτεκτονικών συμβόλων. Η νέα οργάνωση της ζωής και της οικονομίας δημιουργούν νέους τύπους κτιρίων και νέα θέματα, άγνωστα ή λιγότερο σημαντικά μέχρι τώρα: εργοστάσια, βιομηχανικές εγκαταστάσεις, διοικητικά κτίρια, οδικές αρτηρίες, νοσοκομεία, αθλητικές εγκαταστάσεις, σχολεία, πανεπιστήμια, βιβλιοθήκες, μουσεία, θέατρα, δικαστικά μέγαρα κτλ. Οι επιπτώσεις είναι άμεσες στην πολεοδομική δομή και κλίμακα με τη δημιουργία αδιεξόδων και εκρηκτικών καταστάσεων διαβίωσης μέσα στις πόλεις. Φυσική συνέπεια είναι να αρχίσουν προσπάθειες για τη δημιουργία βιομηχανικών ζωνών, ζωνών κατοικίας και γενικά να βρεθεί μια ισόρροπη σχέση ανάμεσα στην οικοδομική μάζα, τους ελεύθερους χώρους, το πράσινο και τις ζώνες κυκλοφορίας. Το πρόβλημα της κατοικίας γίνεται σιγά-σιγά «θέμα» βασικό για την αρχιτεκτονική, ιδιαίτερα ως μαζική κατοικία για τη στέγαση του εργατικού δυναμικού.

Μαζί με τα νέα προβλήματα και αρχιτεκτονικά «θέματα» ενός εκρηκτικού και πληθωρικού αιώνα, οι αρχιτέκτονες έχουν να λύσουν και νέα προβλήματα, κατασκευαστικά και μορφολογικά. Δημιουργούνται από τις απαιτήσεις των νέων κτιριολογικών τύπων, αλλά εξίσου κι από τα νέα οικοδομικά υλικά και τις τεχνικές (μέταλλα, γυαλί, μπετόν, σιδηρομπετόν κτλ), που πρέπει να βρουν τη σωστή κατασκευαστική και μορφολογική τους έκφραση.

Τον 18^ο αιώνα εκδηλώθηκε αντίδραση ενάντια στον ολοένα πιο περίτεχνο πλούτο του μπαρόκ και του ροκοκό αρχιτεκτονικού διακόσμου καθώς και ενάντια στο εξίσου περίτεχνο τυπικό που ήταν συνυφασμένο με τη ζωή στα ανάκτορα του 17^{ου} και του πρώιμου 18^{ου} αιώνα.

Το Μικρό Τριανόν στις Βερσαλλίες (**εικ.1**) χτισμένο από τον Ανζ Ζακ Γκαμπριέλ για τον Λουδοβίκο ΙΕ΄ στα 1761-64, είναι η τέλεια έκφραση αυτής της διττής αντίδρασης. Στις προσόψεις του κτιρίου δεν υπάρχει καμπύλη γραμμή ούτε για δείγμα. Ήταν η τέλεια έκφραση του αιτήματος για φαινομενική φυσικότητα και απλότητα, επιστροφής στην κλασική διαύγεια, όπως την είχαν ήδη διατυπώσει από τις αρχές του αιώνα μια σειρά θεωρητικοί της αρχιτεκτονικής. Η φύση και η αρχαιότητα – κυρίως ο ελληνικός δωρικός ρυθμός – αποτέλεσαν τα πρότυπα αυτού του ιδανικού κτιριακού τύπου. Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα, επομένως, γεννιέται μια νέα πολιτιστική και ιδεολογική κίνηση, που θα δώσει τα ερεθίσματα και την έμπνευση για το μορφολογικό ένδυμα των κτιρίων. Είναι η στροφή προς την Αρχαιότητα, την Ελληνορωμαϊκή δηλαδή περίοδο και η μελέτη των έργων και των τρόπων ζωής της. Πρόκειται για το γνωστό ιδεολογικό κίνημα του Νεοκλασικισμού.

Εικ.1 Le Petit Trianon (1762-68), Versailles

Ο Νεοκλασικισμός δεν αποτελεί «φυσική» συνέχεια των προηγούμενων ρευμάτων, που απορρέουν απ' την Αναγέννηση, αλλά εμφανίζεται ως ένα ρεύμα που κυριεύει και ενοποιεί τα πάντα: συγκεκριμένα, στη χρονική περίοδο που εκτείνεται από το 1770 ως το 1820 περίπου, η ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική παρουσιάζει μια πρωτοφανή ενότητα.

Για πρώτη φορά μάλιστα τα καλλιτεχνικά σύνορα της Ευρώπης χαρακτηρίζονται από μεγάλη ελαστικότητα, περικλείοντας και περιφερειακές περιοχές - χώρες όπως η Ρωσία, η Ιρλανδία, η Νορβηγία, η Φιλανδία και η Ελλάδα οφείλουν στο Νεοκλασικισμό την εθνική αρχιτεκτονική των δημόσιων κτιρίων τους. Ο Νεοκλασικισμός ή και απλά Κλασικισμός είναι ο ρυθμός που συνδέεται με τον 19ο αιώνα, που ιδιαίτερα στην Ευρώπη και περισσότερο στο Νεοελληνικό κράτος παρήγαγε τις «μητρικές» μορφές των πόλεων όπως εξελίχθηκαν σήμερα.

Η αρχιτεκτονική, η κυριότερη τέχνη της νεοκλασικής περιόδου, αντιτάσσει στην πλαστικότητα του μπαρόκ, την απλότητα των όγκων και της διακοσμήσεως, τη σκοπιμότητα των κατασκευών, τον σεβασμό της φύσης των χρησιμοποιημένων υλικών, αρχές που αποτελούν προϋποθέσεις και βασικούς όρους της έννοιας του «ωραίου». Αυτές, μαζί με τις καθарές μορφές, τους αναγκαίους όγκους, τις αρμονικές αναλογίες, μπορούν, όπως οι επτά νότες της μουσικής, να δημιουργήσουν άπειρες παραλλαγές. Οι αρχιτέκτονες αναζητούν το ιδανικό κάλλος, «ωραίο συνειρμό ωραίων τμημάτων», μέσα από την κατασκευαστική αξία των όγκων και το ρυθμό των επιφανειών. Οι κανόνες τους, εφαρμοζόμενοι στους ελληνικούς και ρωμαϊκούς ρυθμούς, έπρεπε να αποτελούν, όχι τις διακοσμήσεις, αλλά τα ουσιαστικά τμήματα και τους σκελετούς των κατασκευών, με αντικειμενικό σκοπό τη συνοχή και την αρμονία των κτιρίων και την ισορροπημένη σχέση τους με το περιβάλλον.

Τα ανάκτορα και οι εκκλησίες ελαττώνονται, όπως προείπαμε, κι αυτό, παρόλο που οι τελευταίες υιοθετούν στοιχεία απ' τους αρχαίους ναούς και τις παλαιοχριστιανικές βασιλικές, έχει σαν αποτέλεσμα να διαθέτουν από πολύ νωρίς τα γνωρίσματα που προσιδιάζουν στον πιο λιτό κλασικισμό. Οι πιο συνηθισμένες και οι πιο πολυτελείς κατασκευές της εποχής είναι τα θέατρα, που μεταβάλλονται σε σχολεία ηθικής και συναγωνίζονται τις εκκλησίες. Ως ενδεικτικά παραδείγματα μπορούμε να αναφέρουμε την Κομεντί Φρανσέζ, το Οντεόν του Πεϊρ και του Ντε Βελί, που σχεδιάζεται το 1767 και αρχίζει να οικοδομείται το 1779 στο Παρίσι. Επίσης, το Μεγάλο Θέατρο του Βικτόρ Λουϊ στο Μπορντό (εικ.2), που κατασκευάζεται στα χρόνια 1773-1780 και τέλος, το Θέατρο του Λεντού στην Μπεζανσόν, το οποίο ανεγείρεται στα 1775-1784.

Εικ.2 Το Μεγάλο Θέατρο του Βικτόρ Λουϊ στο Μπορντό της Γαλλίας.

1.2. Η Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα – Η περίπτωση της Ερμούπολης

Το κίνημα του νεοκλασικισμού έχει ιδιαίτερη σημασία και θέση στην ελληνική ιστορία του 19ου και των αρχών του 20ου αιώνα, γιατί, καθώς η μικρή και φτωχή ξαναγεννημένη Ελλάδα προσπαθούσε να προσανατολιστεί και να συμβαδίσει, με τα κράτη της Ευρώπης, ο νεοκλασικισμός ήρθε να διακηρύξει και να υλοποιήσει την αναγέννηση του αρχαίου ελληνικού ιδεώδους. Ο συνδυασμός του καλλιτεχνικού κινήματος του νεοκλασικισμού με την «εκ της τέφρας» αναγέννηση της Ελλάδας, αποτέλεσε τη θεμελιώδη προϋπόθεση για την άμεση και ολοκληρωτική αποδοχή των αρχών του νεοκλασικισμού και την εγκαθίδρυσή του εδώ. Η σχέση της αρχαίας με την καινούρια Ελλάδα, γινόταν προφανής και αυταπόδεικτη. Από την άλλη πλευρά, η ευκαιρία που δινόταν στους καλλιτέχνες και κυρίως στους αρχιτέκτονες, ήταν αληθινά μοναδική. Μπορούσαν να μελετούν επί τόπου τα αρχαία μνημεία και να μεταφέρουν τα συμπεράσματά τους στα δικά τους έργα, μπορούσαν να αντιπαραβάλουν άμεσα τα δικά τους προς τα έργα της αρχαιότητας και μπορούσαν αυτό να το κάνουν σε ένα τόπο, όπου για τους περισσότερους Ευρωπαίους η αρχαιότητα ήταν ζωντανή, ή μπορούσε να ξαναζωντανέψει.

Ο νεοκλασικισμός επέζησε στην Ελλάδα ως τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα και πέρα από την επίσημη και μνημειακή τέχνη, επηρέασε βαθιά τη λαϊκή αρχιτεκτονική της εποχής. Όλη αυτή η κίνηση της αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού ιδεώδους, είναι στη βάση της ρομαντική. Οι δύο ρυθμοί, ο νεοκλασικός και ο ρομαντικός, που από τα μέσα του 18ου αιώνα και για εκατό περίπου χρόνια χαρακτηρίζουν την ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική, επικρατούν τώρα, για πρώτη φορά, και στην Ελλάδα. Ο Κλασικισμός, πιστός στις αρχές της αρχαίας ελληνικής και ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής, βρίσκει καθολική παραδοχή στον ελληνικό χώρο (εικ.3). Παράλληλα εμφανίζεται και ο Ρομαντισμός, ρυθμός πιο εκλεκτικός, με θερμούς οπαδούς που δημιουργούν ελεύθερα τα αρχιτεκτονήματά τους χρησιμοποιώντας στοιχεία από παλιότερους ρυθμούς, χωρίς να δεσμεύονται από αυστηρούς κανόνες.

Εικ.3 Η Ακαδημία Αθηνών στις αρχές του 20ου αι.

Τα ευρωπαϊκά διδάγματα βρίσκουν στον ελληνικό χώρο πολύ πετυχημένη εφαρμογή. Οι αρχιτέκτονες που δημιουργούν τις πρώτες ελληνικές πόλεις, δεν αντιγράφουν τα ξένα πρότυπα, αλλά μελετούν απευθείας τα ίδια τα αρχαία μνημεία. Κατορθώνουν, έτσι, να δώσουν στα κτίριά τους κλασικές αναλογίες, να δουλέψουν το μάρμαρο με την ίδια καθαρότητα και δεξιοτεχνία, όπως οι αρχαίοι τεχνίτες, και να αποδώσουν τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες με θαυμαστή τελειότητα. Βασικός συντελεστής, επομένως, σ' αυτή την ανάπτυξη του νεοκλασικού κινήματος στην Ελλάδα, υπήρξε ο ερχομός διάσημων ξένων αρχιτεκτόνων και η σπουδή Ελλήνων αρχιτεκτόνων στην Ευρώπη.

Στην Ελλάδα ήρθαν οι Τσίλλερ, Σίνκελ, Κλέντσε, Βάιλερ και Γκαίρτνερ, όλοι Γερμανικής καταγωγής και οι Δανοί αδερφοί Θεόφιλος και Χριστιανός Χάνσεν. Από τους Έλληνες, ο ρομαντικός Σταμάτης Κλεάνθης και ο κλασικιστής Λύσανδρος Καυταντζόγλου, καθώς και οι Κάλκο, Ζέζο, Λαζαρίμο και ο Γάλλος Μπουλανζέ. Η Αθήνα γίνεται το αδιαφιλονίκητο κέντρο της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής και τα κτίριά της πρότυπα για τις επαρχιακές πόλεις. Το Ναύπλιο, η Ερμούπολη, η Πάτρα, ο Πειραιάς, η Τρίπολη, η Ερέτρια, αποτελούν αξιόλογα παραδείγματα πόλεων σχεδιασμένων από τους αρχιτέκτονες του νεοκλασικισμού, και επιτυγχάνουν, χάρη στην οικονομική τους άνθηση, μια αρτιότερη, σε σύγκριση με άλλες πόλεις, πολεοδομική και αρχιτεκτονική συγκρότηση.

Καμία, όμως, ελληνική πόλη δεν παρουσιάζει τόσο ομοιόμορφη, χρονικά και τυπολογικά, αρχιτεκτονική εικόνα όσο η Ερμούπολη. Όλα τα κτίρια, δημόσια και ιδιωτικά, οι εκκλησίες και τα μνημεία είναι δημιουργήματα του 19ου αιώνα. Κανένα αρχαίο ερείπιο, καμία βυζαντινή εκκλησία δεν προβάλλει ανάμεσά τους. Μόνο οι τσιμεντένιοι όγκοι, που χτίστηκαν στα νεότερα χρόνια στα άκρα της πόλης και στην παραλία του λιμανιού, διακόπτουν αυτή την ομοιομορφία, που δίνει στην πόλη πρωταρχική, μοναδική σημασία.

Η δημιουργία της Ερμούπολης στις αρχές του 19ου αιώνα συμπίπτει με την αρχή της νεώτερης ελληνικής αρχιτεκτονικής. Η Ερμούπολη όμως ξεχωρίζει απ' όλα τα άλλα επαρχιακά κέντρα. Η πρόωμη και ζωνηρή οικονομική της ανάπτυξη, οι συχνές επαφές με τα ευρωπαϊκά κέντρα και το γεγονός ότι δούλεψαν σ' αυτήν, στα πρώτα χρόνια πολλοί Ευρωπαίοι αρχιτέκτονες, Γερμανοί και Ιταλοί κυρίως, συντέλεσαν στο να δημιουργηθεί ένας αρχιτεκτονικός ρυθμός σύμφωνος με τις αρχές του «Ρομαντικού Κλασικισμού», αλλά επηρεασμένος περισσότερο από δυτικά πρότυπα. Δε σημαίνει φυσικά αυτό ότι δεν υπάρχουν κτίρια πιστά στο πνεύμα της αθηναϊκής αρχιτεκτονικής, όπως διαμορφώθηκε και επικράτησε στον ελληνικό χώρο στο 19ο αιώνα. Η αρχιτεκτονική της Ερμούπολης παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον και δύσκολα θα μπορούσε να ξεχωρίσει κανείς ορισμένα μόνο οικοδομήματα, μιας και διατηρείται ολόκληρη σχεδόν η παλιά πόλη του 19^{ου} αιώνα. Το πρώτο ρυμοτομικό σχέδιο που συνέταξε ο Wilhelm von Weiler το 1837, σύμφωνα με τις επιταγές της σύγχρονης πολεοδομίας, αποτέλεσε το υπόβαθρο της μνημειακής νεοκλασικής πόλης που βλέπουμε σήμερα με τους βασικούς άξονες, τις πλατείες και τις θέσεις των δημοσίων κτιρίων. Παράλληλα, η νέα αστική τάξη της Ερμούπολης υιοθετεί τις νέες τάσεις στην αρχιτεκτονική σαν ένα σύμβολο του κύρους της.

Είναι αναμφίβολο, επομένως, πως για την κατανόηση της δημιουργίας αυτής της πρώιμης νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στην Ερμούπολη, είναι απαραίτητη η γνώση της ιστορίας και των ιδιαίτερων συνθηκών που γνώρισε η πόλη, οι οποίες θα αναφερθούν στη συνέχεια (κυρίως στο κεφ. 2.2.).

2. Η ΕΡΜΟΥΠΟΛΗ

2.1. Γεωγραφικά στοιχεία της Ερμούπολης

Η Ερμούπολη είναι πρωτεύουσα της Σύρου και βρίσκεται στη ανατολική πλευρά του νησιού της Σύρου. Για τον ταξιδιώτη που πρωτοαντικρίζει τη Σύρο, καθώς έρχεται με το πλοίο από τον Πειραιά, τίποτε το ιδιαίτερο δεν έχει να παρουσιάσει η θέα του νησιού. Ένας ξερός κι απόκρημνος βράχος – διακόπτεται μόνο από μικρούς όρμους και κολπίσκους – χωρίς ίχνος βλάστησης, και ιδιαίτερα τους καλοκαιρινούς μήνες, όταν και οι λιγοστοί ξεροί θάμνοι έχουν γίνει ένα με το χρώμα του βράχου, είναι η εικόνα που προβάλλει μπρος στα μάτια του επισκέπτη, όσο το πλοίο περιπλέει τη βόρεια και ανατολίτικη πλευρά του νησιού. Οι γυμνές κορυφές των λόφων, που ξεχωρίζουν ανάγλυφες, καθώς φωτίζονται από τις αχτίδες του ήλιου, είναι η μοναδική εναλλαγή στη μονοτονία του βιβλικού αυτού τοπίου.

Ωστόσο, από την πρώτη στιγμή, γίνεται φανερή η ανθρώπινη παρουσία στο νησί από τις ξερολιθιές, που χωρίζουν τον κατάξερο βράχο σε μικρές ή μεγάλες άγονες ιδιοκτησίες. Τα πρώτα κτίσματα, σκόρπια εδώ κι εκεί, αργούν πολύ να φανούν, αλλά και πάλι, για αρκετή ώρα, δεν αλλάζει η εικόνα του μονότονου, μα και περίεργα ελκυστικού αυτού τοπίου. Μόνο όταν φανεί από μακριά η εκκλησία του Αγ. Δημητρίου, χτισμένη στην κορυφή ενός πευκόφυτου υψώματος πάνω από τη θάλασσα, και ακουστεί το σφύριγμα του πλοίου, καταλαβαίνει ο ταξιδιώτης ότι πλησιάζει σε κατοικημένη περιοχή και ότι το λιμάνι της Σύρου, η Ερμούπολη, δεν είναι πια μακριά.

Καινούρια είναι τα πρώτα σπίτια στο βόρειο άκρο της πόλης, εκεί όπου απλώθηκε η Ερμούπολη τα τελευταία χρόνια. Αμέσως μετά δύο γαλάζιοι τρούλοι, της Ανάστασης και του Αγ. Νικολάου, μαζί και με τα σπίτια της συνοικίας Βαπόρια, που μοιάζουν

Εικ.4 Περιοχή Βαπόρια

μετέωρα πάνω από τη θάλασσα, δίνουν μια πρώτη γεύση της παλιάς πόλης, που φανερώνεται σε λίγο ολόκληρη, χτισμένη γύρω από τη θάλασσα, γύρω από το λιμάνι και στις πλαγιές ενός χαμηλού λόφου (εικ.4). Όσο το πλοίο προχωρεί, ο λόφος της Ερμούπολης λες και ξεδιπλώνεται, και αρχίζει να προβάλλει σιγά-σιγά, σε δεύτερο πλάνο, λίγο πιο πίσω, ένας άλλος κωνικός λόφος, είναι η Άνω Σύρος, κατάλευκη από τα σπίτια της μεσαιωνικής πόλης, που φτάνουν ως την κορυφή, όπου δεσπόζει η καθολική εκκλησία του Αγ. Γεωργίου. Όταν το πλοίο πλησιάζει στο λιμάνι, οι δυο πόλεις έχουν φανερωθεί σ' όλο τους το ανάπτυγμα, η μία δίπλα στην άλλη, σαν σε πανοραμικό πίνακα.

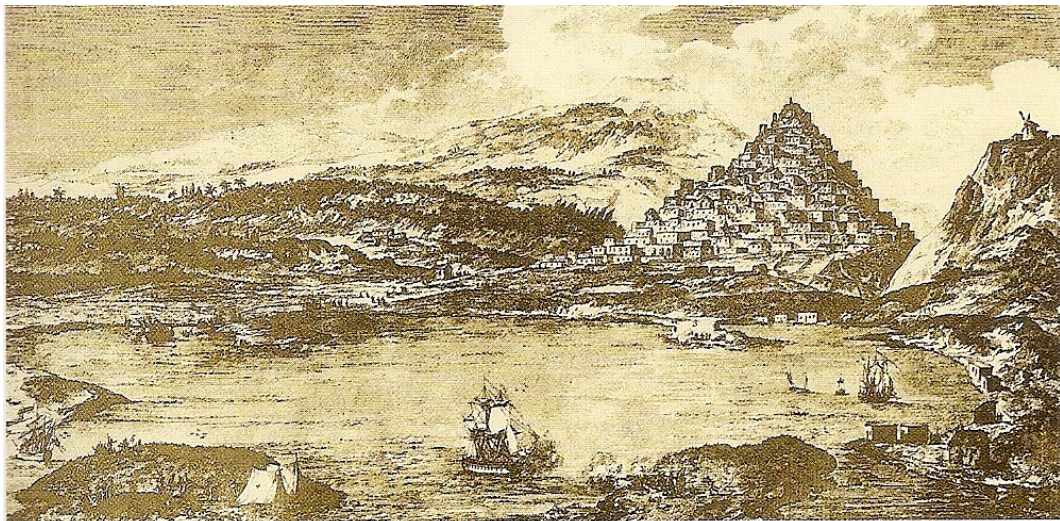
Γι' αυτή τη διπλή πόλη, που ξεπροβάλλει σαν δια μαγείας μέσα από τα ξερά κι απότομα βράχια, για τα γραφικά σπίτια στις πλαγιές των λόφων και για το κλειστό κι απάνεμο λιμάνι μιλούν συνήθως οι σημερινοί ταξιδιώτες. Τις ίδιες ομορφιές περιγράφουν και οι περισσότεροι από τους περιηγητές που επισκέφθηκαν τη Σύρο στο 19^ο αιώνα.¹

¹ Αποσπάσματα του κεφ. Γεωγραφία και Ιστορία της Σύρου, από το βιβλίο Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1980

2.2. Ιστορικά στοιχεία της Ερμούπολης

Αραιοκατοικημένη και άγνωστη στους πολλούς ήταν η Σύρος στα χρόνια πριν από τον αγώνα. Οι κάτοικοι της, αγρότες και ναυτικοί κυρίως – ο αριθμός τους δεν ξεπερνούσε τις 4000 – ζούσαν συγκεντρωμένοι στη μοναδική πόλη του νησιού, την Άνω Σύρο. Η Ελληνική, όμως, Επανάσταση, «ως άλλη Λητώ περιπλανώμενη και ωδίνουσα εγγένησε φιλοξενηθείσα εν Σύρω την Ερμούπολιν»², που η ίδρυση της έμελλε να αλλάξει ριζικά την τύχη του νησιού.

Για τις περισσότερες ελληνικές πόλεις, το ιστορικό της δημιουργίας τους και τα ονόματα των πρώτων οικιστών χάνονται μέσα σε μύθους και παραδόσεις. Για την Ερμούπολη όμως, πόλη καινούρια του 19ου αιώνα, είμαστε σε θέση να παρακολουθήσουμε την ιστορία και την εξέλιξη της από τα πρώτα βήματα ως την εποχή της ακμής και της ωριμότητας της.

Εικ.5 Η Σύρος γύρω στα 1780.

Η Ερμούπολη, η πρωτεύουσα της Σύρου, δίνει την πιο ολοκληρωμένη εικόνα μιας ελληνικής πόλης στο 19^ο αιώνα. Δημιουργήθηκε μέσα στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης από πρόσφυγες διωγμένους από τα παράλια της Μ. Ασίας, τη Χίο, τα Ψαρρά και την υπόλοιπη Ελλάδα.

² Όπως αναφέρεται και στο βιβλίο Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1980.

Οι οικιστές της, με την εργατικότητα και την πίστη στη δημιουργία μιας ελεύθερης πατρίδας, κατάφεραν να μεταβάλουν την έρημη ως τότε παραλία του λιμανιού σε πολυάνθρωπη πόλη, που σύντομα αναδείχτηκε σε εμπορικό κέντρο και σε πρώτο λιμάνι της χώρας, με έντονη ταυτόχρονα πολιτιστική και καλλιτεχνική κίνηση.

«Πολύφημη» και «ονομαστότατη των πόλεων της Αναγεννηθείσης Ελλάδος» χαρακτηρίζεται η Ερμούπολη στο 19^ο αιώνα από Έλληνες και ξένους. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και σήμερα όχι μόνο ο ερευνητής από τη μελέτη των πολυάριθμων στοιχείων που έχουν σωθεί, αλλά και ο απλός ταξιδιώτης, όταν περιδιαβάζει στους δρόμους της παλιάς πόλης: οι εκκλησίες, τα δημόσια κτίρια και τα άλλα οικοδομήματα, μαζί με τα καλλιτεχνήματα της γλυπτικής και της ζωγραφικής, μιλούν ακόμη για την άνθηση που γνώρισε το μικρό αυτό νησί του Αιγαίου.

Οι εμπορικές και ναυτιλιακές αυτές δραστηριότητες του 18^{ου} αιώνα θα αποτελέσουν σταθερό υπόβαθρο για την ανάπτυξη που θα ακολουθήσει στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

Με τη κήρυξη της Ελληνικής Επανάστασης, χιλιάδες Έλληνες, διωγμένοι από τα τουρκοκρατούμενα εδάφη, θα ζητήσουν καταφύγιο στη Σύρο και θα δημιουργήσουν στην παραλία του λιμανιού την πρώτη πόλη της Νεώτερης Ελλάδας, την Ερμούπολη, που έμελλε να παίζει πρωταρχικό ρόλο στην οικονομική και πολιτιστική ζωή του τόπου σ' ολόκληρο το 19^ο αιώνα.

Στα 1821 καταπλέουν στη Σύρο τα πρώτα πλοία για να αποβιβάσουν τους διωγμένους και ανυπεράσπιστους Έλληνες. Σμυρναίοι και Κυδωνιείς ήταν οι πρώτοι οικιστές, οι «πάροικοι», όπως τους ονόμασαν οι αυτόχθονες Συριανοί. Αμέσως μετά ακολουθούν πολλοί άλλοι πρόσφυγες από διάφορα μέρη της Μ. Ασίας και από τα νησιά του Αιγαίου. Δύο δραματικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης, η καταστροφή της Χίου στα 1822 και των Ψαρών στα 1824, θα δώσουν τη μεγαλύτερη ζωή στον προσωρινό τότε οικισμό. Αλλά και αργότερα, ως το 1850 περίπου, φτάνουν στη Σύρο πρόσφυγες από κάθε ελληνική γωνιά, από τη Θράκη ως την Κρήτη, από την Ήπειρο, τη Μακεδονία, τη Θεσσαλία, τη Στερεά, την Πελοπόννησο και τα νησιά. Μόνο που όσο περνούν τα χρόνια, δεν έρχονται για να βρουν ασφαλές καταφύγιο, όπως οι πρώτοι οικιστές, αλλά για να αναζητήσουν καλύτερη τύχη και να συμβάλουν στη σταθερή εμπορική και βιομηχανική ανάπτυξη της νέας πόλης.

Η Σύρος δε θα πάψει κι αργότερα να δέχεται φιλόξενα τους κατατρεγμένους Έλληνες. Στα 1882 φτάνουν στην Ερμούπολη – έμειναν μόνο για λίγο καιρό – ομογενείς από την Αίγυπτο ύστερα από την εξέγερση των οπαδών του Άραβη.

Με τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897 και μετά τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 βρίσκουν επίσης καταφύγιο στο νησί χιλιάδες Έλληνες από τη Μ. Ασία. Είναι συγκινητικό να βλέπει κανείς πόσο κοντά στάθηκε και με τι τρόπο βοήθησε η Ερμούπολη άτομα ή πόλεις που ατύχησαν μέσα και έξω από τον ελληνικό χώρο.

Ας θυμηθούμε τη συνδρομή του Δήμου στην καταστροφή της Χίου από το σεισμό του 1881 και στη φοβερή πυρκαγιά της Τρίπολης την ίδια χρονιά, καθώς και τις συνεισφορές για τις πλημμύρες της Γαλλίας του 1858, τη θεομηνία της Ιταλίας του 1879 και τις πλημμύρες της Ισπανίας του 1880.

Σ' ολόκληρο το 19ο αιώνα η Ερμούπολη παίζει πρωταρχικό και πολυσήμαντο ρόλο στη ζωή του τόπου. Η Σύρα ήταν το πρώτο εμπορικό λιμάνι της Ελλάδας. Ο Πειραιάς, που η ίδρυση του στο 19ο αιώνα παρουσιάζει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με την Ερμούπολη, θα χρειαστεί πολλά περισσότερα χρόνια για να φτάσει τη δική της ανάπτυξη. Η Ερμούπολη θα γνωρίσει διαφοροποιήσεις που θα επηρεάσουν την ανάπτυξή της.

Μαζί με το εμπόριο, χάρη στο πλήθος των προσφύγων που δεν είχαν άλλους πόρους ζωής, αναπτύχθηκαν οι βιοτεχνίες, η ναυτιλία, η οικοδομική και τα δημόσια έργα. Η βυρσοδευνία αναπτύχθηκε θεαματικά και τα συριανά σολοδέρματα εξάγονταν στα Βαλκάνια και την Τουρκία. Η παραγωγική δραστηριότητα της νέας πόλης αποδείχθηκε πιο μακρόβια από κάθε άλλη. Τεχνίτες και τεχνικές παραδόσεις από όλη την ανατολική Μεσόγειο διασταυρώθηκαν εδώ.

Εικ.6 Άποψη του λιμανιού, 18^{ος} αι.

Στα μέσα του 19ου αιώνα η Ερμούπολη βρισκόταν σε πλήρη ακμή: δεύτερη πόλη του κράτους μετά την Αθήνα, ο πληθυσμός της, 20.000 περίπου στην απογραφή του 1850, ανανεωνόταν τώρα με μετανάστες από διάφορα μέρη της ανεξάρτητης Ελλάδας, είναι, ουσιαστικά, η πρώτη σε εμπορική και βιομηχανική σημασία πόλη. Λέσχες, σύλλογοι, καφενεία με μουσική, τέσσερις-πέντε εφημερίδες και πλούσια εκδοτική δραστηριότητα ήταν τα δείγματα μιας πολιτιστικής άνθησης που επισφραγίστηκε με την οικοδόμηση των κτιρίων της Λέσχης και του Θεάτρου στη δεκαετία του 1860. Ο αναπτυξιακός κύκλος ολοκληρώθηκε με τη δημιουργία των πρώτων βιομηχανικών εργοστασίων (1860 – 1870). Ακολούθησε η πρώτη παρατεταμένη κρίση της ερμουπολίτικης οικονομίας στη δεκαετία του 1880, με την ανάπτυξη άλλων λιμανιών και τις πολιτικές ανακατατάξεις που στέρησαν από την Σύρο τις αγορές των Βαλκανίων και της Ανατολής.

Οι παραδοσιακές βιοτεχνίες συνθλίβονταν από τον ώριμο βιομηχανικό καπιταλισμό. Το κοινωνικό κλίμα βάρυνε και πολλοί τεχνίτες εγκατέλειψαν την πόλη.

Η ανάκαμψη άρχισε στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα με τον αναπροσανατολισμό της οικονομίας σε νέα πεδία. Μέσα σε λίγα χρόνια μια βιομηχανική πόλη αναδύθηκε πάνω στις εγκαταλελειμμένες εμπορικές αποθήκες, μια μικρή «βαμβακούπολη», καθώς τα περισσότερα από τα σαράντα εργοστάσιά της ήταν βαμβαουργικά. Συγχρόνως, οι Ερμουπολίτες μεγαλέμποροι συμμετείχαν στη δημιουργία του πρώτου ελληνικού ατμήλατου στόλου. Η ανθράκευση των ατμόπλοιων ξανάδωσε ζωή στο λιμάνι και στα τοπικά μηχανουργεία. Με το νέο βιομηχανικό της πρόσωπο, η οικονομική ζωή της Ερμούπολης παρέμεινε για πολλές δεκαετίες ακόμη ανθηρή. Η οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή της έγινε πρότυπο για πολλές άλλες πόλεις.

Όλα τα παραπάνω αποδεικνύουν τον έντονο αστικό χαρακτήρα που παρουσιάζει η Ερμούπολη και ευθύνεται για την ανάπτυξη της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Είναι κατανοητό, πως η άνοδος της αστικής τάξης είναι παράλληλη με την ανάπτυξη της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής³.

³ Αποσπάσματα του κεφ. Η δημιουργία της Ερμούπολης, από το βιβλίο Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1980.

Εικ.7 Η Ερμούπολη στα 1902. Οδός Ερμού.

2.3. Αρχιτέκτονες, εργολάβοι και μηχανικοί

Η Ερμούπολη βρίσκεται γεωγραφικά στο κέντρο μιας περιοχής που φημιζόταν για την παράδοση της στις οικοδομικές τέχνες. Μερικοί εμπειρικοί αρχιτέκτονες έγιναν εργολάβοι ή «τέκτονες», όπως τους έλεγαν. Οι γνωστότεροι ήταν οι Νικόλαος Ιερώνυμος, Αριστείδης Βιδάλης, Μάρκος Σαρηγιάννης (Σμύρνη). Όμως, αναμφίβολα, η Ερμούπολη οφείλει πολλά στους αρχιτέκτονες και μηχανικούς, Έλληνες και ξένους. Είναι μάλιστα ενδεικτικό της σημασίας της το γεγονός ότι δέχτηκε μερικούς από τους σημαντικότερους μηχανικούς που εργάστηκαν στην Ελλάδα τον 19ο αιώνα.

Ανάμεσά τους ήταν ο Γερμανός αρχιτέκτονας Johann B. Erlacher και ο λοχαγός του Μηχανικού Σώματος Wilhem von Weiler. Ο Erlacher ήταν ο πρώτος που χρησιμοποίησε θηραϊκή γη στις κατασκευές. Ο Weiler ανέλαβε στα 1837-1842 τη χάραξη του σχεδίου πόλεως. Τον διαδέχτηκε ο Γερμανός αρχιτέκτονας Laurent. Στην πρώτη φάση εφαρμογής του σχεδίου βοηθός του Weiler χρημάτισε ο εμπειρικός αρχιτέκτονας Αντώνιος Τζαλίκης από τη Μυτιλήνη.

Μετά το 1843 οι ξένοι αρχιτέκτονες και μηχανικοί απολύθηκαν από τις δημόσιες υπηρεσίες, που επανδρώνονταν πλέον από Έλληνες. Σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση της αρχιτεκτονικής στην Ερμούπολη έπαιξαν και οι κατά καιρούς αξιωματικοί του Μηχανικού Σώματος Κυκλάδων (όπως ο Weiler που προαναφέρθηκε, Γερμανός λοχαγός, πρώτος διευθυντής του Σώματος). Ήταν υπεύθυνοι για την εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδίου και γενικά για όλα τα δημόσια έργα, και πολλοί από αυτούς ανέλαμβαναν να χτίζουν και ιδιωτικές οικοδομές. Από το παραπάνω Σώμα, έδρασαν στην Ερμούπολη οι αξιωματικοί Γεράσιμος Μεταξάς (Αγ. Νικόλαος), Αλέξανδρος Γεωργαντάς (Τελωνείο), Νικ. Σούτσος κ.ά.

Στο μεγαλύτερο μέρος του 19ου αιώνα ο Δήμος είχε δικούς του αρχιτέκτονες, που άφησαν τη σφραγίδα τους στην πόλη, σε δημοτικά και ιδιωτικά κτίρια. Στα 1843 με 1845 τη θέση του δημοτικού αρχιτέκτονα είχε ο Χιώτης Εμμανουήλ Ζ. Ψύχας, πρόσωπο με ευρύτερη δράση που είχε σπουδάσει στο Παρίσι μηχανική και φυσική και διορίστηκε στο Γυμνάσιο. Στην ίδια θέση υπηρέτησε στα 1860 με 1864 ο Ιταλός Pietro Sampo, αρχιτέκτονας της Λέσχης και του θεάτρου.

Ακολούθησαν δύο νέοι αρχιτέκτονες, που είχαν σπουδάσει στο Πολυτεχνείο της Αθήνας με υποτροφία του Δήμου, ο Ιωάννης Βλυσίδης και ο Δημήτριος Ελευθεριάδης, που εργάστηκαν για πολλά χρόνια στην πόλη. Στον Δήμο εργάστηκαν ακόμη ο Α. Ζηνόπουλος, ο Γάλλος μηχανικός Vaugarni, ο Ανδριώτης Ιων. Κουμέλης (1888-1890) που είχε σπουδάσει στη Βιέννη, ο Χρ. Παπαδάκης κ.ά.

Τον χαρακτήρα της πόλης σφράγισαν ακόμη οι Τήνιοι και άλλοι γλύπτες, όπως ο Γ. Βιτάλης (1840-1901), που έχουν αφήσει σπάνια δείγματα της δουλειάς τους, ιδίως στις εκκλησίες και το Νεκροταφείο. Τέλος, υπεύθυνοι για τον θαυμαστό ζωγραφικό διάκοσμο πολλών κτιρίων είναι κυρίως οι Ιταλοί τεχνίτες, που ήρθαν ιδίως μετά το 1848 στην Ερμούπολη και των οποίων σπανίως γνωρίζουμε το όνομα.⁴

⁴ Αποσπάσματα από το βιβλίο Αγριαντώνη Χρ. - Φενερλή Α., *Ερμούπολη – Σύρος: Ιστορικό οδοιπορικό*, Εκδ. Όλκος, Αθήνα 1999, κεφ. Τέκτονες, Εργολάβοι και Μηχανικοί

Εικ.8 Το Δημαρχείο της Ερμούπολης. Θεμελιώθηκε στα 1876 με σχέδια του Ernest Ziller.

3. Η ΝΕΟΚΛΑΣΙΚΗ ΚΑΤΟΙΚΙΑ ΤΗΣ ΕΡΜΟΥΠΟΛΗΣ

3.1. Γενικός Χαρακτήρας

Όταν μιλάμε για νεοκλασικές κατοικίες στην Ερμούπολη, εννοούμε τα κτίρια που χτίστηκαν από το 1834 περίπου και μετά ως τα τέλη του περασμένου αιώνα. Η μορφή τους είναι πιστή στο πνεύμα του Κλασικισμού, που επικράτησε στον ευρωπαϊκό χώρο από τα μέσα του 18ου αιώνα και ύστερα. Καθώς μάλιστα η Ερμούπολη ήταν ο κεντρικός σταθμός των θαλάσσιων συγκοινωνιών από την Ευρώπη στη Μ. Ασία και τη Μέση Ανατολή και ένα από τα μεγαλύτερα εμπορικά και βιομηχανικά κέντρα, είχε τη δυνατότητα να έρχεται σε άμεση επαφή με τις ευρωπαϊκές χώρες και να μετακαλεί ξένους αρχιτέκτονες και καλλιτέχνες.

Γι' αυτό και δέχτηκε πιο έντονα την ευρωπαϊκή επίδραση σε σύγκριση με τις άλλες επαρχιακές πόλεις, που είναι πολύ περισσότερο επηρεασμένες από την αθηναϊκή νεοκλασική αρχιτεκτονική. Πολλές φορές μάλιστα οι ίδιοι αρχιτέκτονες δούλευαν στην πρωτεύουσα και τις επαρχίες. Αντίθετα, στην Ερμούπολη, αν και έχει, όπως είπαμε, σπίτια που ακολουθούν την αθηναϊκή νεοκλασική αρχιτεκτονική, δημιουργήθηκε ένας ρυθμός, συριανός θα λέγαμε, πιστός στο πνεύμα του «Ρομαντικού Κλασικισμού» του 19ου αιώνα, αλλά με περισσότερα δυτικά στοιχεία. Λέγοντας ρομαντικό κλασικισμό εννοούμε το ρομαντισμό στην νεοκλασική αρχιτεκτονική που εμφανίστηκε παράλληλα με τις επιρροές της αρχαίας και ρωμαϊκής αρχιτεκτονικής και είναι πιο εκλεκτικός επιτρέποντας την ελεύθερη έκφραση των δημιουργών, οι οποίοι χρησιμοποιούν έτσι στα αρχιτεκτονήματά τους, στοιχεία από παλαιότερους ή αναγεννησιακούς ρυθμούς, χωρίς να δεσμεύονται από αυστηρούς κανόνες. Στην Ερμούπολη, λόγω της οικονομικής της άνθησης και των επαφών της με την Ευρώπη, δούλεψαν ευρωπαίοι, κυρίως Γερμανοί, Ιταλοί, αλλά και αργότερα, Έλληνες αρχιτέκτονες με σπουδές στην Ευρώπη, και εμφανίστηκε ένας ιδιαίτερος νεοκλασικός αρχιτεκτονικός ρυθμός, διαφορετικός από εκείνον των άλλων πόλεων, όπως της Αθήνας, του Πειραιά, της Χαλκίδας, της Τρίπολης, της Καλαμάτας, του Ναυπλίου ή άλλων. Η αρχιτεκτονική της Ερμούπολης, ανεξάρτητα από τις εσωτερικές ή εξωτερικές επιδράσεις, πρέπει να χαρακτηριστεί ως μνημειακή, λόγω της ποικιλίας των ιδιωτικών ή δημόσιων κτιρίων, των μνημείων της, αλλά και λόγω της χρήσης λαξευτού μαρμάρου στις ολομάμαρες προσόψεις και τον αρχιτεκτονικό διάκοσμο δουλεμένο με καταπληκτική δεξιοτεχνία.

3.2. Τύποι κατοικιών

Η Ερμούπολη γεννήθηκε, αναπτύχθηκε και παρήκμασε σε διάστημα μικρότερο του ενός αιώνα. Έτσι μεγάλος αριθμός κατοικιών ανάγεται στην ίδια χρονική περίοδο και παρουσιάζει πολλά συγγενή χαρακτηριστικά. Η περίοδος της ακμής της Ερμούπολης συμπίπτει με την περίοδο της νεοκλασικής ελληνικής αρχιτεκτονικής και γι' αυτό ο νεοκλασικός ρυθμός δεσπόζει και χαρακτηρίζει την πόλη. Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι δεν εμφανίζεται μια ποικιλία τύπων, αφού οι μέτοικοι μεταφέρουν από τους τόπους προέλευσής τους μορφολογικά στοιχεία και τρόπους κατασκευής.

Με κριτήρια την χρονική περίοδο και τον αρχιτεκτονικό ρυθμό που ακολουθείται, διακρίνουμε τους παρακάτω τύπους κτιρίων:⁵

- Λαϊκά
- Πρώιμα Νεοκλασικά
- Νεοκλασικά Α' περιόδου
- Νεοκλασικά Β' περιόδου
- Νεοκλασικά Γ' περιόδου

Ο **Λαϊκός ή νησιώτικος τύπος** είναι γνωστός από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Η Ερμούπολη, όπως προαναφέρθηκε, άρχισε να χτίζεται μεταξύ των 1821 και 1835 από τους πρόσφυγες της Μικράς Ασίας και των νησιών του Ανατολικού Αιγαίου, σύμφωνα με τις τεχνικές και την τυπολογία της παραδοσιακής αστικής αρχιτεκτονικής των περιοχών προέλευσης, με τονισμένα λιγότερο ή περισσότερο τα δυτικά ή ανατολικά χαρακτηριστικά, και ανάλογες διαφοροποιήσεις. Από την εποχή αυτή σώζονται σήμερα ελάχιστα κτίρια (Οικία Σαλάχα, του 1821-22 (**εικ.9**) που είναι από τα πρώτα σπίτια της Ερμούπολης. Το τελευταίο κτίριο στο αριστερό άκρο της πλατείας).

Εικ.9 Οικία Σαλάχα

Αυτά τα κτίσματα εξακολουθούν να κτίζονται και σε επόμενες χρονικές περιόδους, παράλληλα με τα νεοκλασικά, και δεν μπορούν να τοποθετηθούν αυστηρά χρονολογικά. Έτσι καταγράφονται σαν αξιόλογα τα πλέον ενδιαφέροντα από μορφολογικής άποψης. Αργότερα, όταν το νεοκλασικό σπίτι επιβλήθηκε σαν αστικό κέλυφος, τα Λαϊκά παρέμειναν ως κατοικίες των χαμηλών οικονομικών τάξεων.

⁵ Σύμφωνα με τη σχετική Έρευνα, η οποία μέσα από το σύνολο των κτιρίων της Ερμούπολης κατέγραψε τα πιο αξιόλογα, που προτάθηκαν να χαρακτηριστούν και ως διατηρητέα. Στοιχεία από το βιβλίο Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

Τα κτίρια αυτού του ρυθμού είναι συνήθως διώροφα, με ανώγειο και κατώγειο. Στο κατώγειο βρίσκονται η κουζίνα, η τραπεζαρία και βοηθητικοί χώροι, ενώ στο ανώγειο, ο κύριος χώρος υποδοχής, ημιυπαίθριο χαγιάτι και δωμάτια.

Συχνά τα σπίτια αυτά δεν ακολουθούν τη ρυμοτομική γραμμή και έχουν αυλή προς τον δρόμο, οπότε μια εξωτερική σκάλα οδηγεί στον όροφο.

Οι τοίχοι των κτιρίων αυτών είναι πέτρινοι ή τσατμάδες (τοίχοι με ξυλοδεσιές) σοβατισμένοι εξωτερικά. Το πάτωμα είναι ξύλινο, όπως και οι στέγες, με κεραμίδια και μεγάλα ξύλινα γείσα. Έχουν ξύλινους εξώστες, στεγασμένους ή όχι, ξύλινα ανοιχτά χαγιάτια, που πολλά κλείστηκαν αργότερα με τζαμαρίες, ξύλινα κουφώματα και ταβάνια (εικ.10).

Εικ.10 Χαρακτηριστικό παράδειγμα το παλαιότερο διασωζόμενο σπίτι στην περιοχή Βαπόρια, το οποίο χτίστηκε το 1827 με χαρακτήρα λαϊκού σπιτιού της τουρκοκρατίας και στοιχεία βαλκανικής αρχιτεκτονικής.

Με τη σταδιακή επικράτηση του ευρωπαϊκού νεοκλασικού ρυθμού, ο παραδοσιακός τύπος κτιρίου υποχωρεί από το κέντρο της πόλης στις λαϊκές γειτονιές. Εκεί συναντούμε ακόμη ίχνη του, αν και εξαφανίζεται από τις σύγχρονες οικοδομές, που απομιμούνται το ύφος που κυριάρχησε μετά το 1835 με 1840.

Παράλληλα εμφανίζεται στη Σύρο ένας άλλος τύπος αστικής οικοδομής που ήταν ήδη διαδεδομένος στα παραλιακά εμπορικά κέντρα της Ελλάδας από τους Βενετούς και τους Γενουάτες με επιρροές της Ιταλικής Αναγέννησης.

Τα κτίρια του τύπου αυτού είναι πέτρινα, πολυώροφα, με μεγάλα ανοίγματα συμμετρικά διατεταγμένα στις απλές, συνήθως, όψεις, και στέγη από κεραμίδια. Χαρακτηριστικά αυτών των κτιρίων θα επιβιώσουν στη μετέπειτα νεοκλασική αρχιτεκτονική της Ερμούπολης, δίνοντας τον ιδιαίτερο χαρακτήρα της.

Τα **Πρώιμα Νεοκλασικά** αυτά σπίτια αρχίζουν να παίρνουν τα πρώτα στοιχεία του νέου ρυθμού, πριν ακόμη επικρατήσει ο Νεοκλασικός ρυθμός στον Ελληνικό χώρο. Τα Πρώιμα που χαρακτηρίζουν την Α' περίοδο του εποικισμού της Ερμούπολης, μέχρι το 1840, συναντώνται κυρίως σε μεγαλοαστικά και αργοντικά ή αστικά σπίτια. Είναι συνήθως διώροφα με κάποια συμμετρία στην όψη και σαν κύριο χαρακτηριστικό έχουν την

*Εικ.11 Κληροδότημα Σταματίου Κ. Πρωίου.
Χτίστηκε το 1851.*

εμφανή αρμολογημένη λιθοδομή (**εικ.11**). Ο ρυθμός αυτός διαθέτει στοιχεία από ελληνικά και αναγεννησιακά πρότυπα. Εμφανίζουν ρομαντικά στοιχεία, ημιθόλια και μπαλκόνια επηρεασμένα από τη Βαυαρική και Ιταλική αρχιτεκτονική. Έχουν μέτρια μακρόστενα ανοίγματα που συνήθως υπερκαλύπτονται με τόξα ή με πέτρινα πρέκια ή ξύλινα, ενώ τα κουφώματα βρίσκονται στο εξωτερικό επίπεδο της όψης και είναι γερμανικά ή για τα ισόγεια, απλά ταμπλαδωτά. Οι πόρτες, στο επάνω μέρος, έχουν απλή σιδεριά για τον φεγγίτη, που φωτίζει το μέρος της εισόδου και της σκάλας. Οι εξώστες είναι συνήθως μικροί πέτρινοι, με πέτρινα ή ξύλινα φουρούσια, συχνά όμως και με μεταλλικά πολύ ελαφρά. Τα στηθαία του δώματος έχουν συνήθως ξύλινα χιαστί κάγκελα ή κολωνάκια (**εικ.12**).

Στην περίοδο των Πρώιμων Νεοκλασικών, αρχίζει το συνεχές σύστημα δόμησης με μικρούς ακάλυπτους χώρους στο πίσω μέρος και φανάρι στο δώμα για φωτισμό. Στο ισόγειο συνήθως, είναι τα βοηθητικά και η προσπέλαση στον ακάλυπτο, ενώ στον όροφο όλοι οι κύριοι χώροι.

*Εικ.12 Ακίνητο Ιωάννη Α. Χατζηδάκη. Πρώιμο Νεοκλασικό με στοιχεία ρομαντισμού.
Χτίστηκε πριν από το 1860.*

Τα **Νεοκλασικά Α' περιόδου** καλύπτουν την περίοδο 1830 – 1860, δηλαδή την Οθωνική περίοδο. Τα νεοκλασικά κτίσματα Α' περιόδου είναι διώροφα ή τριώροφα με έντονα συμμετρική πρόσοψη, με ισόδομη ή λαξευτή τοιχοποιία στα πολυτελή. Διαχωρίζονται από τα πρώιμα, κυρίως από τα νεοκλασικά στοιχεία, όπως κορνίζες, παραστάδες στις

γωνίες ή και στο κεντρικό τμήμα του κτιρίου, διαθέτουν γείσα με κυμάτια και κορνίζα που εμφανίζονται πλήρη στα αστικά και ελαττωμένα στα λαϊκά νεοκλασικά σπίτια, τα

Εικ.13 Οικία Μικέ Γαλάτη. Χτίστηκε προ του 1850. Τοιχοποιία με επίχρισμα, χρωματισμένη σε απαλούς τόνους. Απλή συμμετρική όψη με αέτωμα, ιδιότυπο πρόπυλο με τοσκανικές κολόνες στην είσοδο, που στηρίζει το μπαλκόνι.

οποία αντί τοιχοποιίας ή ορθομαρμάρωσης έχουν επιχρίσματα και είναι χρωματισμένα συνήθως στα χρώματα της ώχρας και του ροζ σε απαλούς τόνους (**εικ.13**). Τα κουφώματα βρίσκονται ακόμη στο εξωτερικό επίπεδο της πρόσοψης και είναι γερμανικά. Στα πλούσια σπίτια, για λόγους ασφαλείας, στα ισόγεια και έξω από τα σκούρα εξωτερικά κουφώματα μπαίνουν σιδεριές με τα χαρακτηριστικά φυτικά ή γεωμετρικά σχέδια της Νεοκλασικής περιόδου. Ο φεγγίτης της πόρτας μεγαλώνει υπερβολικά. Το στηθαίο εξακολουθεί να είναι πέτρινο ή ξύλινο. Τα μπαλκόνια είναι μικρά και φέρουν μεταλλικά κάγκελα με τα νεοκλασικά μοτίβα, όπως η Λύρα (**εικ.14**). Το σχήμα των εξωστών, πολλές φορές, ακολουθεί καμπύλες μορφές με απλές σιδεριές και στηρίζεται σε σφυρήλατα σιδερένια φουρούσια, που τους προσδίδει το ρομαντικό χαρακτήρα. Στην κάτοψη μοιάζουν με τα πρώιμα, ένας κεντρικός χώρος και οι άλλοι μοιρασμένοι γύρω του. Συχνά, οι δύο όροφοι αποτελούν ανεξάρτητες κατοικίες, οπότε υπάρχουν δύο εισοδοί στην όψη, είτε δίπλα – δίπλα είτε συμμετρικά στις δύο άκρες του κτιρίου. Πολλές φορές μπορεί στο ισόγειο να βρίσκεται το μαγαζί, ιδίως στην περιοχή του Εμπορικού Κέντρου (**εικ.15**). Στις περιπτώσεις αυτές υπάρχει συνήθως ένα μεσοπάτωμα (πατάρι) μεταξύ του ισόγειου και του Α' ορόφου που εξυπηρετεί το κατάστημα σαν αποθήκη.

(α)

(β)

Εικ.13(α), (β) Νεοκλασική οικία στην οδό Μάσχα, με επίχρισμα. Κουφώματα στο εξωτερικό επίπεδο, στο ισόγειο σιδεριές και κάγκελα στα μπαλκόνια σε μοτίβο Λύρας.

(α) Αρχικά η όψη του κτιρίου

(β) Σημερινή όψη του κτιρίου

Εικ.15 (α) και (β) Οικία Βλυσίδα. Ισόγειο και όροφος πάνω στο δρόμο και δεύτερος όροφος σε εσοχή, με ελαφρό αέτωμα, πίσω από το στηθαίο με τις πηλίνες γλάστρες. Οικία με στοιχεία που ανήκουν στη πρώιμη φάση και στα νεοκλασικά Α' περιόδου.

Χτίστηκε γύρω στα 1850.

Τα **Νεοκλασικά Β' περιόδου** διαφοροποιούνται από αυτά της προηγούμενης περιόδου με την εμφάνιση των κουφωμάτων να βρίσκονται όχι στην εξωτερική αλλά στην εσωτερική περασιά του τοίχου της όψης, να είναι μεγάλα με πρέκια από σιδηροδοκούς και γαλλικού τύπου. Η περίοδος αυτή 1870 – 1900, δηλαδή η Γεωργιανή ή Τρικουπική χαρακτηρίζεται από την επίδραση της αρχιτεκτονικής του Ernest Ziller, ο οποίος ήρθε στην Ερμούπολη για να χτίσει το Δημαρχείο. Κύρια χαρακτηριστικά της τεχνοτροπίας είναι η μίμηση της λαξευτής τοιχοποιίας από αμμοκονία (**εικ.16**), τα πήλινα διακοσμητικά στοιχεία, ακροκέραμα, κολονάκια, κιονόκρανα κτλ. τα οποία βιομηχανοποιούνται και έτσι διαδίδονται και στα λαϊκά νεοκλασικά σπίτια. Στο γείσο εμφανίζονται οι σταγόνες σαν διακοσμητικά, οι παραστάδες έχουν πολλές φορές κιονόκρανα ιωνικά ή κορινθιακά, τα φουρούσια μαρμάρινα σκαλιστά και οι σιδεριές των μπαλκονιών συχνά χυτές. Είναι ο κατ' εξοχήν τύπος κυρίως των μεγαλοαστικών σπιτιών, που εμφανίζεται και στα αστικά, αλλά ποτέ στα λαϊκά.

Εικ.16 Νεοκλασικό αθηναϊκού τύπου, στην οδό Μανδηλαρά. Ισόγειο με επίπλαστη ισόδομη λιθοδομή διαμορφωμένη από σοβά. Χτισμένο στα τέλη του 19^{ου} αι.

Διακρίνουμε, επομένως, δύο βασικές κατηγορίες: αμιγείς κατοικίες και κατοικίες με κατάστημα ή αποθήκη στο ισόγειο. Είναι διώροφα ή τριώροφα κτίρια, επάνω στη ρυμοτομική γραμμή, και καλύπτουν συνήθως ολόκληρο το οικόπεδο. Ο βασικός αυτός τύπος κτιρίου παρουσιάζει μεγάλη ποικιλία ανάλογα με το οικόπεδο, τις υψομετρικές διαφορές κλπ., οπότε δημιουργούνται πρωτότυπες, τολμηρές λύσεις. Άλλος παράγοντας ποικιλίας είναι η οικονομική κατάσταση των ιδιοκτητών και η επιθυμία τους για πλουσιότερη διακόσμηση των εξωτερικών όψεων. Στις περιπτώσεις αυτές προστίθενται στις όψεις παραστάδες με βάσεις και επίκρανα, επιστήλια και ταινίες με πλούσιο διάκοσμο, μαρμάρινα πλαίσια στα παράθυρα με γείσα, μικρά φουρούσια ή αετώματα. Κτίρια του τύπου αυτού χτίζονται σε όλη τη διάρκεια του 19ου αι. Από τα μέσα του αιώνα, όμως, αρχίζουν να υιοθετούνται στοιχεία από τη νεοκλασική αρχιτεκτονική που διαμορφώθηκε στην Αθήνα (**εικ.17**). Στα δημόσια κτίρια είναι εμφανής η επιρροή αυτή.

Το 1876 αρχίζει να κτίζεται το Δημαρχείο (εικ.8) και οπωσδήποτε αποτέλεσε υπόδειγμα τόσο στην τυπολογία όσο και στους τρόπους κατασκευής για τα ιδιωτικά κτίρια (εικ.17).

Εικ.17 Οικία Γιαννουκάκη. Χτίστηκε το 1875. Νεοκλασικό αθηναϊκού τύπου, με συμμετρική όψη και τα προεξέχοντα τμήματα να στέφονται με αέτωμα. Στο κεντρικό τμήμα, μπαλκόνι σε όλο το πλάτος με διακοσμημένα φουρούσια και μπαλκονοποδιές με φατνώματα και ρόδακες. Μαρμάρινη σκάλα και οροφωγραφίες στο εσωτερικό.

Εικ.18 Οικία Πετρίτση. Από τα πιο αξιόλογα κτίρια της πόλης, χτισμένο το 1878. Θαυμάσια ολομάρμαρη τοιχοδομία, η οποία διακόπτεται κατακόρυφα με παραστάδες, που στο ισόγειο έχουν απλά επίκρανα, ενώ στον πρώτο όροφο ιωνικά κιονόκρανα. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν τα ψηλά τοξωτά ανοίγματα στο ισόγειο, καθώς και τα ανάγλυφα κοσμήματα κάτω από τις ποδιές των παραθύρων.

Τα **Νεοκλασικά Γ' περιόδου** εμφανίζονται στα τέλη του 19ου αιώνα και χαρακτηρίζονται από την παρακμή του καθαρού νεοκλασικού ρυθμού, που έρχεται σαν μια ύστερη περίοδος να φορτώσει τα κτίρια με διακοσμητικά στοιχεία, γαλλικής κυρίως προέλευσης, άλλων ρυθμών, μπαρόκ κτλ. Στα ισόγεια κυρίως συναντάμε συνήθως μίμηση της λαξευτής πέτρας από αμμοκονία σε εξογκωμένες μορφές **(εικ.19)**.

Εικ.19 Οικία Κ. Πετρίτση. Χτίστηκε το 1890. Απόλυτη συμμετρία, σοβατισμένο με χαραγμένους αρμούς στο ισόγειο. Αετώματα στα ανοίγματα του ορόφου, στέψη με κολονάκια και μαρμάρινο μπαλκόνι. Πατώματα με σιδηροδοκούς και εσωτερική κυκλική μαρμάρινη σκάλα.

Τα κουφώματα παραμένουν εσωτερικά και γαλλικού τύπου. Τα τελευταία σπίτια του 19ου αιώνα στην Ερμούπολη ακολουθούν την απλή συριανή αρχιτεκτονική υπάρχουν όμως και μερικά δείγματα της όψιμης φάσης του νεοκλασικισμού. Είναι ογκώδη κτίρια με βαριές αναλογίες, σοβατισμένα τα περισσότερα, που διαθέτουν, μερικές φορές, μόνο τη βάση, τους ακρογωνιαίους λίθους, τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα ή τα μπαλκόνια, τα φουρούσια τους και τις σκάλες από μάρμαρο.

Η λειτουργία και η κατασκευή αυτού του τύπου κτιρίων δεν παρουσιάζει σημαντικές αλλαγές σε σχέση με τα νεοκλασικά κτίσματα της προηγούμενης περιόδου. Αξιοσημείωτη, ωστόσο, είναι η χρήση του σιδήρου στον φέροντα οργανισμό, που διαδίδεται από τη δεκαετία του 1880. Τα πατώματα διαμορφώνονται από σιδηροδοκούς, σε απόσταση 60-80εκ. που γεφυρώνονται με χαμηλούς θολίσκους από τούβλα, μια κατασκευή που χρησιμοποιήθηκε στο Δημαρχείο. Περιορισμένη είναι, τέλος, η χρήση διαχωριστικών τοίχων από τούβλο.

Εικ.20 Οικία Τσιροπινά (Σήμερα Νομαρχία). Χτισμένο στα 1883-84. Επηρεασμένο και από άλλους ρυθμούς, είναι φορτωμένο με διακοσμητικά στοιχεία. Μονόροφη όψη στην πλατεία, ελαφρά προεξέχον κεντρικό τμήμα με μαρμάρινο ιωνικό πρόπυλο. Σοβατισμένο με μαρμάρινη βάση, διαιρείται με παραστάδες που φέρουν πήλινα κορινθιακά επίκρανα. Πήλινοι γεισίποδες, κολονάκια και δύο γυναικεία αγάλματα στο στηθαίο.

Εικ.21 Δίδυμο, μεγάλου όγκου, κτίριο που χτίστηκε στα 1887-88. Όψεις με αδρά λαξευμένα μαρμάρινα στοιχεία, τοίχοι σοβατισμένοι και χρωματισμένοι. Χυτές σιδεριές στα μπαλκόνια επί της πλατείας, σύμφωνα με την μόδα της εποχής, σφυρήλατες κλασικές στις πλάγιες όψεις. Στο εσωτερικό ξύλινη σκάλα, χρωματιστά βιτρό και αξιόλογος ζωγραφικός διάκοσμος.

Η οικοδομική δραστηριότητα περιορίστηκε από τις αρχές του 20ού αι. και η μοντέρνα αρχιτεκτονική ελάχιστα αντιπροσωπεύεται στην Ερμούπολη. Τον μεσοπόλεμο κτίζονται ελάχιστα ιδιωτικά κτίρια, ορισμένα δημόσια, καθώς και κτίρια για την υποδοχή των νέων προσφύγων. Μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, παράλληλα με τις κακότεχνες επισκευές και προσθήκες στα παλαιά κτίρια, χτίζονται και οι λίγες πολυκατοικίες που συναντάμε σήμερα, καθώς και ορισμένα δημόσια κτίρια στη θέση κατεδαφισμένων κτισμάτων. Όπως θα αναπτυχθεί σε παρακάτω κεφάλαιο, σύμφωνα με το Π.Δ. 19.1.1976 ΦΕΚ 47 Δ' «Περί καθορισμού ενίων όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων του ρυμοτομικού σχεδίου Ερμούπολεως...», το οποίο μέχρι σήμερα έχει υποστεί συνολικά 12 σημαντικές τροποποιήσεις για τους παραδοσιακούς οικισμούς των Κυκλάδων, θα περιοριστεί η οικοδόμηση κτιρίων που δεν εντάσσονται στο παραδοσιακό οικιστικό περιβάλλον της Ερμούπολης.

3.3. Καταγραφή μορφολογικών και δομικών στοιχείων στα κτίσματα

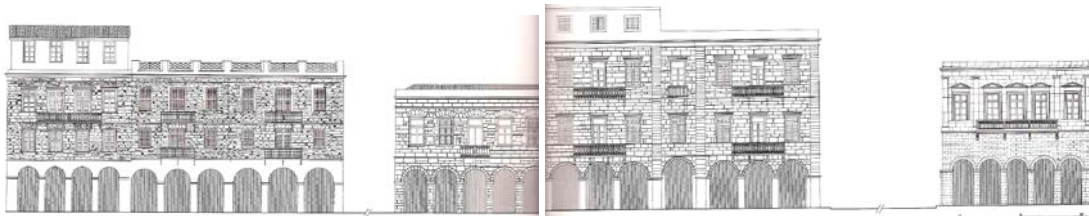
3.3.1. Όψεις

Η αρχιτεκτονική του σπιτιού στην Ερμούπολη και η εξέλιξή του παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον. Τα σπίτια όμως δεν αναδεικνύονται, όσο τους αξίζει, γιατί το ύψος τους είναι μεγάλο και οι δρόμοι πολύ στενοί (εικ.22). Είναι διώροφα ή τριώροφα, πολλές φορές, κτίρια, που βλέπουν σε δύο ή τρεις δρόμους. Καθώς μάλιστα η πόλη είναι χτισμένη στις πλαγιές του λόφου, η υψομετρική διαφορά τα κάνει μονώροφα στον ένα δρόμο και διώροφα ή τριώροφα στον άλλο. Οι ιδιοκτησίες είναι τις περισσότερες φορές μεγάλες, αν και δεν λείπουν σπίτια με πλάτος πρόσοψης μόλις 4,50μ. Στοές στα σπίτια της Ερμούπολης υπάρχουν μόνο στην κεντρική πλατεία.

Εικ.22 Οικία Βελισσαρόπουλου. 1871-73. Ολομάρμαρη, μεγάλου ύψους, πρόσοψη πάνω σε στενό δρόμο.

Ολόκληρη η νότια πλευρά της έχει μια σειρά από αξιοπρόσεχτα διώροφα και τριώροφα σπίτια, με ορθομαρμάρωση ή με επιμελή αρμολογημένη τοιχοδομία (εικ.23). Στους άλλους δρόμους, κυρίως τους δευτερεύοντες, τα σπίτια είναι χτισμένα ακριβώς στην οικοδομική γραμμή, μόνο η πόρτα της εισόδου είναι τοποθετημένη 1μ. ή και περισσότερο μέσα από την πρόσοψη.

Εικ.23 Διώροφα και τριώροφα σπίτια στη νότια πλευρά της πλατείας.

Καθώς τα οικοπέδα είναι μεγάλα και τα σπίτια πολύ ψηλά, οι οικοδομές είναι ογκώδεις, άλλοτε με πλούσια αρχιτεκτονική διακόσμηση και άλλοτε με απλές, καλοχτισμένες προσόψεις. Χαρακτηριστικό των συριανών κατοικιών είναι η ασυμμετρία που παρουσιάζεται πολλές φορές στην πρόσοψη. Ενώ δηλαδή υπάρχει μια κανονικότητα στη διάταξη των ανοιγμάτων, δημιουργείται σε μια άκρη του σπιτιού ένα σύνολο με δική του μορφή.

Παρατηρείται διαφορά της τοιχοδομίας στην πρόσοψη και στις άλλες όψεις, όχι μόνο σε υλικό, αλλά και στον τρόπο κατασκευής. Η λίθινη βάση, που αποτελεί το χαρακτηριστικό του αθηναϊκού σπιτιού, στα συριανά σπίτια δεν τονίζεται πάντα και, κυρίως, όταν η τοιχοδομία είναι ολομάρμαρη. Όταν όμως υπάρχουν υπόγεια, διακρίνεται με το μαρμάρινο κυμάτιο που την επιστρέφει ή από την διαφορετική τοιχοδομία, καθώς και από τα παράθυρα του υπογείου που ανοίγονται στο ύψος της. Μαρμάρινη ταινία χωρίζει τους ορόφους, αν και δεν λείπουν παραδείγματα – έστω και λίγα – με συνεχή όψη και στους δύο ορόφους. Ο τελευταίος όροφος επιστρέφεται με γείσο και στηθαίο και σπανιότερα με μεγάλο αέτωμα. Η επίστεψη με πήλινους ακροκέραμους, που συμπληρώνει σχεδόν πάντα τα αθηναϊκά σπίτια, καθώς και τα πήλινα αγάλματα, αντίγραφα αρχαίων έργων, που συνηθίζονται σε πολλά νεοκλασικά σπίτια, είναι πολύ σπάνια στην Ερμούπολη.

Σε πολλά σπίτια έχουμε πλούσιο αρχιτεκτονικό διάκοσμο: μαρμάρινες παραστάδες, κιονόκρανα και επίκρανα, επιστύλια, γείσα, καλοδουλεμένα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα και μπαλκόνια με πλούσια διακόσμηση.

Τα περισσότερα όμως σπίτια έχουν απλές, τυπικές προσόψεις που τις χαρακτηρίζει και τις διακοσμεί η τοιχοδομία.

Οι όψεις των συριανών σπιτιών είναι συνήθως λιθόχτιστες. Διακρίνουμε δύο βασικούς τρόπους τοιχοδομίας, τη λαξευτή και την αρμολογημένη, με ορισμένες παραλλαγές που οφείλονται στις λεπτομέρειες της κατασκευής. Πολλά είναι τα σπίτια με λαξευτή, ισόδομη συνήθως, τοιχοδομία. Θα πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι στις περιπτώσεις αυτές δεν πρόκειται για συμπαγή κατασκευή, αλλά για επένδυση με μαρμάρινες πλάκες – το πάχος τους ποικίλλει από 0,06-0,12 μ. – που συνδέονται με την τοιχοποιία με σιδερένιους συνδέσμους, σχήματος Π. Η επιφάνεια των λίθων είναι συνήθως λεία και καλοδουλεμένη, πολλές φορές όμως αδρά επεξεργασμένη: προεξέχει στο κέντρο και περιβάλλεται στα άκρα με στενή ταινία. Πολύ σπανιότερη είναι η «κυφωτή» επιφάνεια των λίθων, που θυμίζει ελληνιστικά πρότυπα. Η προσαρμογή στους αρμούς είναι συνήθως απόλυτη, ώστε να δημιουργείται ενιαία επιφάνεια. Πολλές φορές υπάρχει μεταξύ τους ένα λεπτό στρώμα από κονίαμα, ενώ άλλοτε οι οριζόντιοι αρμοί είναι λοξότμητοι, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται έντονες σκιές.

Η αρμολογημένη τοιχοδομία είναι επίσης πολύ συνηθισμένη. Γίνεται με μεγάλες μαρμαρόπετρες, δουλεμένες μόνο στην εξωτερική όψη και με μικρές πέτρες στα κενά ανάμεσά τους, που καλύπτονται με κονίαμα, πάχους 0,04-0,06 μ. Λεπτές οριζόντιες και κάθετες γραμμές είναι χαραγμένες αντίστοιχα στους οριζόντιους και κάθετους αρμούς και δίνουν από μακριά την εντύπωση των μικρών λίθων που παρεμβάλλονται σε κενά. Στα σημεία όπου έχει πέσει το κονίαμα, είναι φανερός ο τρόπος της τοιχοδομίας που θυμίζει ανάλογες κατασκευές από τους τελευταίους αρχαϊκούς και κλασικούς χρόνους. Μια άλλη παραλλαγή της αρμολογημένης τοιχοδομίας, λιγότερο συνηθισμένη, είναι με κόκκινα τούβλα και κονίαμα στους οριζόντιους και κάθετους αρμούς, κατασκευή πάντοτε ιδιαίτερα επιμελημένη. Στα κτίρια με σοβατισμένες όψεις η τοιχοδομία είναι με μαρμαρόπετρες και με μικρές πέτρες και τούβλα ή ξυλοδεσιά με πλιθάρια ενώ συχνά, πάνω στο σοβά, σημειώνονται με κάθετες και οριζόντιες μαύρες γραμμές οι αρμοί των δομών. Οι τρόποι αυτοί της τοιχοδομίας χρησιμοποιούνται πολλές φορές ταυτόχρονα στο ίδιο κτίριο: το ισόγειο π.χ. μαρμαρόχτιστο με λαξευτή τοιχοδομία, ενώ ο πρώτος όροφος με αρμολογημένη τοιχοδομία ή με σοβά.

Χαρακτηριστικό των συριανών κατοικιών είναι τα ανοίγματα γενικά. Η πυκνή διάταξη των παραθύρων αλλά και το στενόμακρο των διαστάσεών τους.

Τα πλαίσια των παραθύρων, αλλά και τα οριζόντια γείσα πάνω απ' αυτά. Ιδιαίτερα επιμελημένη είναι πάντα η κεντρική είσοδος. Το πλαίσιο της είναι, συνήθως, πλούσια διακοσμημένο. Οι ξύλινες κατασκευές για τις πόρτες, όπως και οι σιδεριές για τους φεγγίτες, παρουσιάζουν προσεγμένη εργασία.

Ο εξωτερικός διάκοσμος των σπιτιών συμπληρώνεται με τα μαρμάρια μπαλκόνια. Τα φουρούσια, τα ανάγλυφα κοσμήματα στις μπαλκονοποδιές – όταν υπάρχουν – και οι σιδεριές παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία.

3.3.2. Χρωματισμοί

Τα νεοκλασικά σπίτια είχαν χρώμα. Πράγμα που σημαίνει πως ο νεοκλασικισμός στην Ελλάδα έφερε χρώμα. Ωχρες, ροζ, γαλάζιο, φιστικί, όλα χαρακτηρίζουν το νεοκλασικισμό, και στην Αθήνα και στην Σύρο. Απ' αυτά εμπνέονταν τα κατώτερα κοινωνικά στρώματα και τα αντέγραφαν, προσπαθώντας να μιμηθούν ορισμένα στοιχεία των νεοκλασικών κατοικιών των μεγαλοαστών, ώστε τα σπίτια τους να φαίνονται σαν κι αυτά. Έβαφαν στα χρώματα των νεοκλασικών, δημιουργούσαν και π.χ. μια πρόσοψη με αέτωμα και μ' αυτόν τον τρόπο «αποκτούσαν» ένα νεοκλασικό κτίριο.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, λοιπόν, αυτό ήταν το κυρίαρχο μοντέλο, που επηρέασε όλους. Όπου παρατηρείται ξεφτισμένο χρώμα στις Κυκλάδες, πρόκειται είτε για επίδραση από τα νεοκλασικά, είτε από τα προηγούμενα, τα φράγκικα. Θέμα λευκού δεν υπήρχε. Πουθενά δεν υπήρχε καθολική επικράτηση του άσπρου. Αυτό επιβλήθηκε με το ζόρι κάποια στιγμή πολύ αργότερα, όταν θεωρήθηκε πως πρέπει να υπάρχει ομοιομορφία.

Η επιλογή των αποχρώσεων στους διάφορους εσωτερικούς χώρους ακολούθησε τη συριανή παράδοση, που ήθελε τα σπίτια να χαρακτηρίζονται από τη χρωματική τους διακόσμηση.

Εικ.24 Σπίτι στην περιοχή του Αγ. Νικολάου στα χρώματα του νεοκλασικού τύπου.

Κάθε δωμάτιο έχει διαφορετικό χρώμα ανάλογα με τη χρήση του. Ονειρεμένα μπλε και ροζ στα υπνοδωμάτια, έντονη ώχρα και τερακότα στα καθιστικά και τους χώρους υποδοχής, γλυκά σομόν στην τραπεζαρία.

Μάλιστα, στο παρελθόν επέλεγαν έντονα χρώματα, όχι μόνο για τις εσωτερικές επιφάνειες αλλά και για τις εξωτερικές. Αποχρώσεις που θυμίζουν έντονα μεξικάνικες εικόνες, άγιογα εναρμονισμένες με το κλασικό ύφος της διακόσμησης.

3.3.3. Μπαλκόνια

Τα μπαλκόνια τοποθετημένα αρμονικά και με οικονομία στον αριθμό τους στην όψη είναι συνήθως ορθογώνια. Πολύ συνηθίζονται, επίσης, τα μπαλκόνια με μικρή επέκταση στα δύο άκρα, άλλοτε κυκλική και άλλοτε τετράγωνη, που προέκυψε από την ανάγκη να ανοιγοκλείνουν τα εξωτερικά φύλλα της πόρτας (εικ.25). Συναντώνται όμως και μικρότερα σε σχήμα στέμματος (εικ.26).

Εικ.25 Μπαλκόνι με τεταρτοκύκλια στις άκρες.

Εικ.26 Μικρό μπαλκόνι σε σχέδιο στέμματος.

Το στοιχείο που παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον στα μπαλκόνια είναι τα φουρούσια. Τα φουρούσια, αυτά δηλαδή που φέρουν το μπαλκόνι, υπάρχουν σε διάφορα σχέδια από μάρμαρο και ξύλο. Ο ρόλος των στοιχείων αυτών ήταν διττός : Όχι μόνο διακοσμητικός, αλλά ήταν και φέροντα στοιχεία, δηλαδή στήριζαν το μπαλκόνι. Η ποικιλία τους είναι μεγάλη αν και είναι δύσκολο να παρακολουθήσουμε την εξέλιξή τους.

Αρχικά ήταν ξύλινα, αν και σπανίζουν τέτοια παραδείγματα στην Ερμούπολη. Πολλά όμως από τα πρώιμα μαρμάρινα φουρούσια μιμούνται τις παλιότερες ξύλινες κατασκευές. Πολύ συνηθισμένα είναι, επίσης, τα τελείως απλά φουρούσια: λεπτές μαρμάρινες πλάκες χωρίς διάκοσμο ή με μικρή ανάγλυφη ροζέτα ή άγκυρα στο

Εικ.27 Μαρμάρινο μπαλκόνι με φατνώματα και ανάγλυφα φουρούσια.

μέτωπό τους. Τέτοια απλά φουρούσια χρησιμοποιούνται στα πρώτα σπίτια αλλά και ως τα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Επίσης, σε κάποια σπίτια υπάρχουν και μεταλλικά φουρούσια. Υπάρχουν, επίσης, φουρούσια με πλούσια διακόσμηση ή με μορφή λιονταριού. Κοσμήματα, όπως το κέρασ της Αμάλθειας, διπλές τρίαίνες, κηρύκειο, σχηματοποιημένα άνθη και άλλα φυτικά σχέδια είναι πολύ αγαπητά στους Συριανούς μαρμαράδες. Οι μπαλκονοποδιές δεν έχουν ιδιαίτερα πλούσιο διάκοσμο. Τις περισσότερες φορές είναι τελείως απλές και σπανιότερα έχουν φατνώματα απλά ή διακοσμημένα με ανάγλυφες ροζέτες (εικ.27).

Τα κάγκελα (κιγκλιδώματα) μπορεί να είναι ξύλινα, μπορεί και σιδερένια. Ο σίδηρος όμως δεν ήταν από τα υλικά που χρησιμοποιούσαν πολύ. Ήταν στοιχείο που ερχόταν απ' έξω, γιατί στην Ελλάδα δεν υπήρχε σε αφθονία τέτοιο υλικό.

Οι σιδεριές, όχι μόνο στα μπαλκόνια, αλλά και στους φεγγίτες, στα παράθυρα και πάνω από τις πόρτες είναι καλοδουλεμένες με ποικιλία σχημάτων. Στα πρώιμα σπίτια είναι απλές, ενώ αργότερα συναντάμε κατασκευές πιο σύνθετες, με γεωμετρικά και φυτικά κοσμήματα, λύρες (εικ.28) και άλλα θέματα.

Εικ.28 Μαρμάρινο μπαλκόνι, με τμήματα τεταρτοκύκλιου στις δύο άκρες, κάγκελα σε σχήμα λύρας και απλά φουρούσια.

Εικ.29 Μαρμάρινα μπαλκόνια, με χυτές σιδεριές και απλά φουρούσια .

3.3.4. Ανοίγματα - Κουφώματα

Οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες στα ανοίγματα, δουλεμένες τις περισσότερες φορές στο μάρμαρο, αποδίδουν πιστά τα νεοκλασικά τους πρότυπα. Τα πλαίσια των παραθύρων και τα οριζόντια γείσα πάνω απ' αυτά είναι συνήθως ξύλινα, ακόμη και όταν τα κτίρια είναι μαρμαρόχιστα, και συχνά διακοσμούνται με ξυλόγλυπτους ρόμβους και ροζέτες. Αξιοπρόσεχτη είναι γενικότερα η επίστεψη των παραθύρων, άλλοτε με γείσα και μικρά φουρούσια και άλλοτε με μικρά αετώματα. Τα παραθυρόφυλλα στα παλιότερα σπίτια είναι εσωτερικά πλήρη, ενώ αργότερα συνηθίζονται παραθυρόφυλλα

Εικ.30 Κτίριο στην πλατεία Τσιροπινά, με πυκνή διάταξη παραθύρων.

γερμανικού τύπου. Επίσης, χαρακτηριστικό των ανοιγμάτων είναι η πυκνότητα στη διάταξη των παραθύρων αλλά και το στενόμακρο των διαστάσεών τους (εικ.30).

Εξίσου προσεγμένη κατασκευή παρουσιάζουν τα ανοίγματα για τις πόρτες. Όταν στο ισόγειο υπάρχουν καταστήματα, γεφυρώνονται με τόξα ή οριζόντια υπέρθυρα. Ιδιαίτερα επιμελημένη είναι πάντα η κεντρική είσοδος. Στα απλά, τυπικά, συριανά σπίτια έχει μεγάλο ύψος, ξύλινα πλαίσια και ψηλό φεγγίτη με σιδεριά. Στα πιο μνημειώδη σπίτια ο διάκοσμος είναι πλούσιος: οι παραστάδες είναι μαρμάρινες, με καλοδουλεμένα επίκρανα ή κιονόκρανα και στο υπέρθυρο υπάρχουν ανάγλυφοι ρόδακες ή στεφάνια, μαζί με την χρονολογία της κατασκευής και τα αρχικά ή το όνομα του ιδιοκτήτη. Ένα μικρό αέτωμα επιστέφει συχνά την κεντρική είσοδο. Στις τοξωτές πόρτες τονίζεται ιδιαίτερα το κλειδί του τόξου και τα επίκρανα στη γένεσή τους. Πολλές φορές, λοξότμητοι αρμοί στη μαρμαρόχιστη τοιχοδομία δίνουν στην είσοδο πολύ πιο μνημειακό χαρακτήρα. Σε πολλά σπίτια η κεντρική είσοδος τονίζεται ακόμη περισσότερο με την προσθήκη πρόπυλου ή προστώου με μαρμάρινους κίονες, συνήθως τοσκανικού ρυθμού.

Τα πλαίσια των παραθύρων και τα οριζόντια γείσα πάνω απ' αυτά είναι συνήθως ξύλινα ακόμη κι όταν τα κτίρια είναι μαρμαρόκτιστα και συχνά διακοσμούνται με ξυλόγλυπτους ρόμβους και ροζέτες. Δεν λείπουν βέβαια τα παράθυρα με πλαίσια μαρμάρινα, ενώ πολλές φορές η τοιχοδομία είναι μαρμάρινη λείπουν τελείως τα πλαίσια. Αξιοπρόσεχτη είναι η επίστεψη των παραθύρων, άλλοτε με γείσα και μικρά φουρούσια και άλλοτε με μικρά αετώματα. Τα παραθυρόφυλλα στα παλιότερα σπίτια είναι εσωτερικά πλήρη ενώ αργότερα συνηθίζονται παραθυρόφυλλα γερμανικού τύπου.

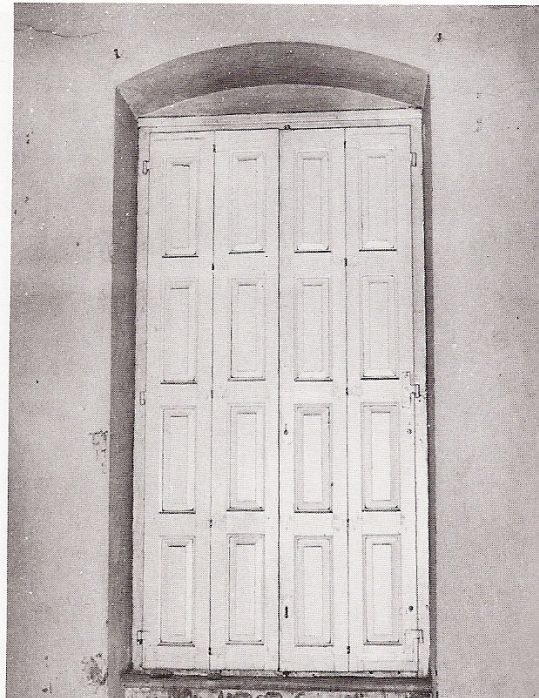
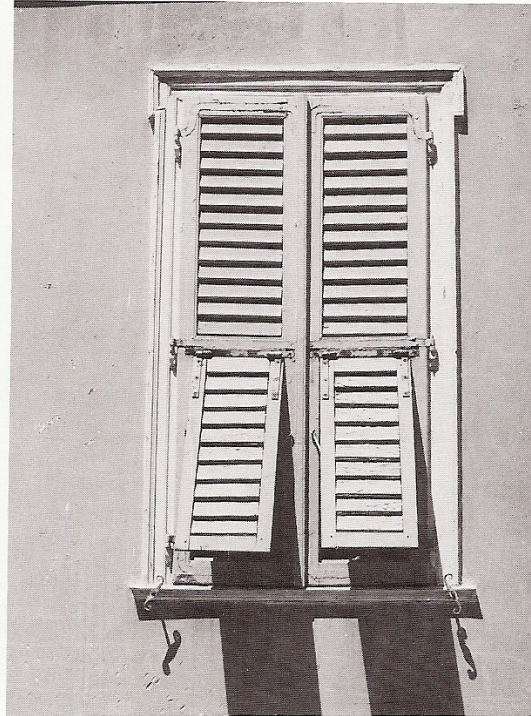

Εικ.31 Εξωτερικές πόρτες.

• Εξωτερικά κουφώματα

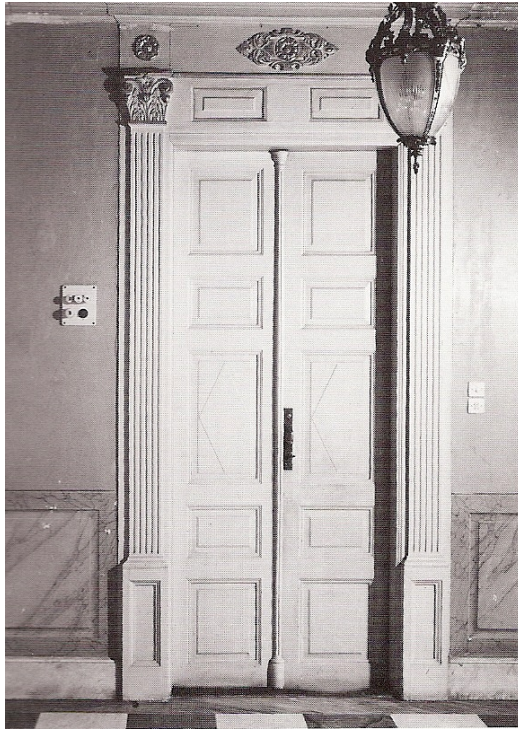

Εικ.32 Εξωτερικές πόρτες

Εικ.33 Εξωτερικά παράθυρα

• Εσωτερικά κουφώματα

Εικ. 34 Εσωτερικά κουφώματα

3.3.5. Τοιχοποιίες

Στα περισσότερα παραδοσιακά κτίσματα της χώρα μας, η πέτρα χρησιμοποιείται ως βασικό υλικό κατασκευής φερόντων εξωτερικών και εσωτερικών τοιχοποιιών. Σε μικρότερη έκταση χρησιμοποιήθηκαν οι πλίνθοι (ωμοί ή οπτόπλινθοι), ενώ οι σύνθετοι τοίχοι από ξύλο και σοβά (τσατμάδες) χρησιμοποιήθηκαν ως ελαφρότεροι στην ανωδομή των κτιρίων και ως εσωτερικά χωρίσματα. Συνηθισμένος είναι ο συνδυασμός πολλών υλικών στη διαμόρφωση της τοιχοποιίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι νεοκλασικές κατοικίες, όπου συναντάμε στις τοιχοποιίες όλη τη γκάμα των γνωστών υλικών.

Γενικά χαρακτηριστικά όλων σχεδόν των λιθοδομών είναι το μεγάλο βάρος, η μεγάλη μάζα, η δυσκαμψία και η έλλειψη μονολιθικότητας, δηλαδή *απαρτίζονται από πολλά λιθοσώματα και συνδετικό κονίαμα.*

Παρατηρώντας τις αμιγείς από πέτρα τοιχοποιίες, που κατά κανόνα συναντάμε, μπορούμε να τις κατατάξουμε ανάλογα: α) με το είδος του βασικού υλικού κατασκευής, β) με το χρησιμοποιούμενο, ή μη, συνδετικό κονίαμα και γ) με τα επιχρίσματα ή την τελική επεξεργασία των επιφανειών με άλλους τρόπους όπως αρμολογήματα, ασβεστοστρώματα κτλ.

α) Οι πέτρες που χρησιμοποιούνται στις τοιχοποιίες είναι ακανόνιστες (αργολιθοδομές) έως ορθογωνικά λαξευμένες (λαξευτές τοιχοποιίες), ενώ εμφανίζονται και όλες οι ενδιάμεσες κατηγορίες (ημιλάξευτες λιθοδομές). Πολύ συνηθισμένη είναι επίσης η ταυτόχρονη χρήση άμορφου και λαξευμένου υλικού σε διαφορετικά τμήματα της τοιχοποιίας (λαξευτές πέτρες στις γωνίες και στα ανοίγματα και άμορφες στον πυρήνα της λιθοδομής). Το υλικό της πέτρας είναι συνήθως ασβεστολιθικό ή σχιστολιθικό και σπανιότερα αμμολιθικό ή γρανιτικό.

β) Τα χρησιμοποιούμενα συνδετικά κονιάματα είναι κατά κανόνα φτωχά, αποτελούμενα από χώμα, ή φυσική άμμο, με λίγο ασβέστη και άχυρο, ενώ η χρήση ισχυρών υδραυλικών κονιαμάτων **(εικ.35)** (κουρασάνι, πορσελάνη ή θηραϊκή γη) είναι πιο ακριβή και χρησιμοποιείται σε ειδικές περιπτώσεις όπως θόλοι, δεξαμενές, θεμέλια σε υγρό έδαφος κτλ., τα οποία συναντάμε

Εικ.35 Συνδετικό κονίαμα από πορσελάνη ή θηραϊκή γη.

στις περισσότερες νεοκλασικές κατοικίες της Ερμούπολης (εικ.36).

Το κονίαμα που χρησιμοποιείται για τα αρμολογήματα και κυρίως για τα επιχρίσματα (προστασία και εμφάνιση της τοιχοποιίας) είναι συνήθως περισσότερο ενισχυμένο με ασβέστη από το συνδετικό κονίαμα της λιθοδομής, και συνήθως γίνεται σε επάλληλες στρώσεις. Σε ορισμένους τύπους νεοκλασικών κατασκευών συναντάμε επιχρίσματα εξαιρετικής ποιότητας και τεχνικής.

Τα αλλεπάλληλα ασβεστώματα που τελικά δημιουργούν μια επιδερμίδα σημαντικού πάχους, χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα στις ζωντανές παραδοσιακές κατασκευές ως μέσο στεγάνωσης, χρωματίσματος και διαρκούς ανανέωσης της εμφάνισης της τοιχοποιίας.

Εικ.36 Υπόγεια δεξαμενή νεοκλασικής κατοικίας με επίχρισμα πορσελάνης.

3.3.6. Θεμέλια

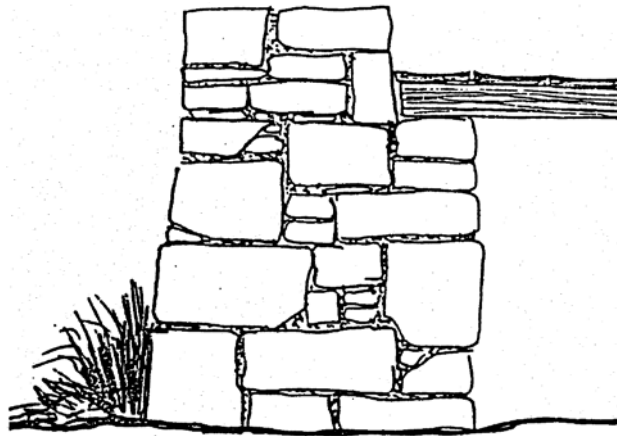
Τα είδη θεμελίων που συναντάμε στις νεοκλασικές κατασκευές είναι κυρίως θεμέλια έδρασης και ορισμένες φορές πάσσαλοι από ξύλο. Τα θεμέλια έδρασης διακρίνονται σ' αυτά που εδράζονται κατευθείαν πάνω στο έδαφος (επιφανειακά) και σε εκείνα που τοποθετούνται σε όρυγμα έτσι που η έδραση να γίνεται σε καλής ποιότητας (συμπαγές χωρίς φυτικές προσμίξεις) έδαφος.

Άλλη μια διάκριση γίνεται σχετικά με το αν έχει προηγηθεί ή όχι οριζοντίωση του εδάφους που πρόκειται να υποδεχτεί το θεμέλιο. Η έλλειψη τέτοιας προετοιμασίας είναι αρκετά συχνή στα παλαιά κτίρια της Ερμούπολης, ειδικά όταν αυτά εδράζονται σε βραχώδεις περιοχές (π.χ. περιοχή Βαπόρια) όπου η επεξεργασία του επιφανειακού βράχου ήταν κοπιαστική και δαπανηρή.

Γενικά τα θεμέλια στις παραδοσιακές κατασκευές διαμορφώνονται από κάποιας μορφής λιθοδομή που αρκετές φορές με την λογική του ότι είναι μέσα στο έδαφος και δεν φαίνεται ή είναι στο κατώι, είναι κακότεχνα δομημένα, ενώ αντίθετα και για προφανείς λόγους θα έπρεπε να είναι από τα πιο προσεγμένα τμήματα του έργου. Ένα άλλο χαρακτηριστικό των θεμελίων είναι το γεγονός ότι καθώς τα φορτία αυξάνονται από πάνω προς τα κάτω αυξάνει αντίστοιχα και το πάχος του τοίχου (διατομή) με αποτέλεσμα οι ογκωδέστερες κατασκευές να βρίσκονται στα θεμέλια.

Θεμέλια από αργολιθοδομή: Κατασκευή θεμελίου από αργούς λίθους χωρίς συνδετικό κονίαμα. Σε αρκετές περιπτώσεις χρησιμοποιούνται ογκόλιθοι και γενικά η όλη κατασκευή παίρνει μεγάλες διαστάσεις (μεγάλο πάχος) με σκοπό το βάρος (κατακόρυφη συνιστώσα) να εξασφαλίσει την ομαλή έδραση.

Θεμέλια από λιθοδομή: Κατασκευή θεμελίου με λιθοσώματα και κονίαμα. Σ' αυτόν τον τρόπο κατασκευής και ανάλογα με τις απαιτήσεις που πρέπει κατά περίπτωση πρέπει να καλύπτονται διακρίνουμε ποιοτικά τα θεμέλια, κύρια από την ποιότητα του συνδετικού υλικού (κονιάματος) που μπορεί να είναι υδραυλικό (χρήση ασβέστη, θηραϊκής γης, πορσελάνης) ή όχι (λάσπη).

Εικ.37 Κατασκευή θεμελίου από λίθους με συνδετικό κονίαμα.

Θεμέλια με πασσάλους: Πρόκειται για πασσάλους τριβής από ξύλο (συνήθως καστανιά, οξιά, κυπαρίσσι) που μπηγόνται στο χαλαρό έδαφος αφού διαμορφωθούν κατάλληλα. Η υπερκείμενη κατασκευή ξύλινη ή λίθινη εδράζεται πάνω σ' αυτούς με τη βοήθεια ενδιάμεσων ξυλοκατασκευών. Η διατήρηση της μεταξύ τους σχετικής θέσης εξασφαλίζεται με "χιαστί" συνδέσμους και κατά τις τρεις διαστάσεις. Η συνεχείς διαβροχή των πασσάλων από νερά του εδάφους είναι προϋπόθεση για την μακροζωία και καλή συμπεριφορά αυτής της θεμελίωσης.

3.3.7. Δάπεδα - Πατώματα

Στο εσωτερικό τα σπίτια έχουν πολύ προσεγμένη κατασκευή. Η διάταξη των χώρων είναι απλή. Αμέσως μετά την είσοδο ή την εσωτερική σκάλα – όταν πρόκειται για τον πρώτο όροφο – υπάρχει μακρύς διάδρομος, που οδηγεί στα δωμάτια και τους βοηθητικούς χώρους.

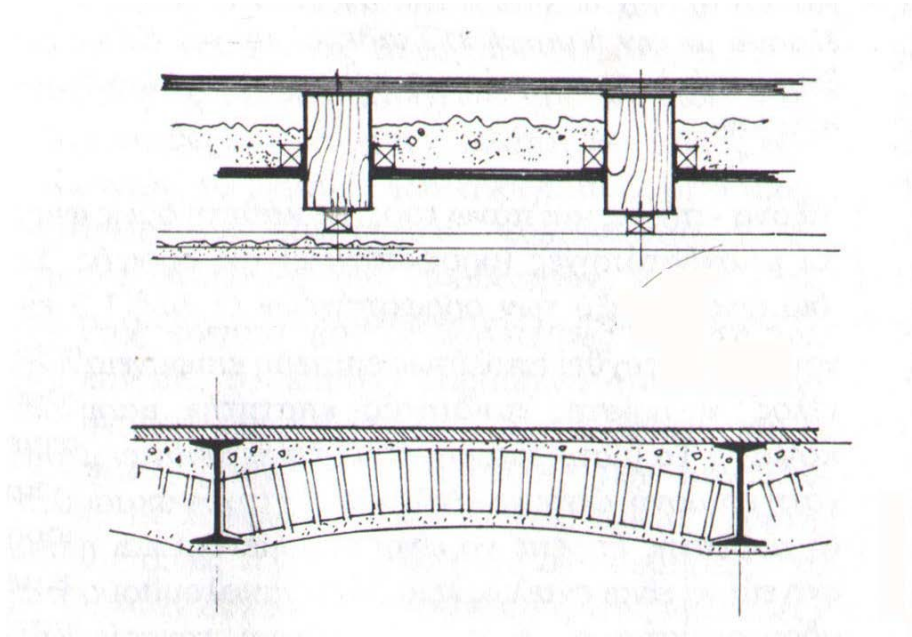
Τα πατώματα είναι ξύλινα, ενώ στους διαδρόμους, στους προθαλάμους και στους άλλους βοηθητικούς χώρους είναι συνήθως με μαρμάρινες πλάκες, λευκές, μαύρες ή γκρι-μπλε. Στα πλουσιότερα σπίτια έχουμε στα μαρμάρινα δάπεδα διακοσμητικά σχέδια με μαρμαροθετήματα.

Εικ.38 Δάπεδο στρωμένο με μαρμαρόπλακες στο κτίριο Βελισσαρόπουλου

Οι τύποι πατωμάτων που συνήθως συναντώνται σε διατηρητέα κτίρια είναι:

- Πλάκες οπλισμένου σκυροδέματος.
- Πλινθόκτιστα καμαρωτά πατώματα επί σιδηροδοκών. Μερική διαφραγματική λειτουργία σε διαφορετικό βαθμό κατά διεύθυνση.
- Ξύλινα πατώματα (σανίδωμα επί ισχυρών ξύλινων δοκών): Ελαφρά και εύκαμπτη κατασκευή με ουσιαστικά ανύπαρκτη διαφραγματική λειτουργία και έντονα ανισότροπη συμπεριφορά.
- Βαριά θολωτά πατώματα μεγάλου πάχους: Πρόκειται για καμαρωτούς ή θολωτούς φορείς στο χώρο που ασκούν ισχυρές οριζόντιες ωθήσεις στους περιμετρικούς τοίχους.

Εικ.39 Οριζόντια φέροντα στοιχεία (πατώματα)

α) Ξύλινες δοκοί ανά 40 – 50 εκ. Ψευτοπάτωμα με μόνωση από χώμα. Μπαγδατόπηγες στην υποκείμενη οροφή.

β) Μεταλλικοί δοκοί διατομής διπλού T. Τα κενά γεφυρώνονταν με θολωτές κατασκευές από τούβλα.

3.3.8. Σκάλες

Ενδιαφέρον αποτελούν οι μνημειακές σκάλες πολλών ιδιωτικών κτιρίων. Άλλοτε μαρμάρινες και άλλοτε ξύλινες με σκαλιστές ξύλινες κουπαστές ή μνημειακές μαρμάρινες με καμπύλα πλατύσκαλα.

Εικ.40 Ξύλινη μνημειακή σκάλα στο κτίριο Βελισσαρόπουλου.

Εικ.41 Διάφορες σκάλες

Εικ.42 Αντικατάσταση παλαιάς ξύλινης νεοκλασικής σκάλας με τσιμεντένια. Συναντάμε αρκετές φορές τέτοιου είδους αντικατάσταση για οικονομικούς κυρίως λόγους.

3.3.9. Οροφωγραφίες - Τοιχογραφίες

Η πνευματική καλλιέργεια των Συριανών και ο πλούτος, που είχε συγκεντρωθεί από τις τόσο πετυχημένες εμπορικές και βιομηχανικές δραστηριότητες, συνετέλεσαν στο να αναδειχτεί η Ερμούπολη σ' ένα από τα μεγαλύτερα καλλιτεχνικά κέντρα μέσα στον ελληνικό χώρο. Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα ήρθαν στο νησί πολλοί Έλληνες και ξένοι καλλιτέχνες, γλύπτες και ζωγράφοι· άλλοι εγκαταστάθηκαν μόνιμα και άλλοι έμειναν για ορισμένο διάστημα, όσο χρειαζόταν για να τελειώσουν τις εργασίες που είχαν αναλάβει.

Η ζωγραφική και η γλυπτική θα γνωρίσουν άνθηση όχι μόνο σαν τέχνες αυτοτελείς, αλλά και ως συμπλήρωμα της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής. Ο ζωγραφικός διάκοσμος στο εσωτερικό των σπιτιών, τα καλοδουλεμένα μαρμάρινα αρχιτεκτονικά μέλη, οι ανάγλυφες αφιερωτικές πλάκες στην εξωτερική όψη των κτιρίων, καθώς και τα αγάλματα, συνήθως προτομές, που ήταν στημένα σε διακοσμητικές κόγχες, μας δίνουν, μαζί και με τα μεμονωμένα καλλιτεχνήματα, υλικό πλούσιο για τη μελέτη της νεοελληνικής τέχνης.

Με την επικράτηση της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής στην Ευρώπη γύρω στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, η τοιχογραφία γίνεται και πάλι, όπως στην αρχαιότητα και στα χρόνια της Αναγέννησης και του Μπαρόκ, απαραίτητο στοιχείο για την εσωτερική διακόσμηση των δημοσίων και ιδιωτικών κτιρίων. Οι ανασκαφές της Πομπηίας και του Herculaneum στα 1738 και 1748, όπου ήρθαν στο φως μοναδικά δείγματα τοιχογραφιών, οι δημοσιεύσεις των ελληνικών αγγείων και η μελέτη αργότερα της πολυχρωμίας των αρχαίων ναών συνέβαλαν ουσιαστικά στην ανάπτυξη και την καθιέρωση της.

Στην Ελλάδα η τέχνη της τοιχογραφίας συμβαδίζει με την εξέλιξη της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής, που επικράτησε από την Απελευθέρωση ως τις αρχές του αιώνα μας. Πιο μνημειακή στα δημόσια κτίρια, δε λείπει και από τα σπίτια, απλή στα πιο φτωχικά, πλούσια και καλοδουλεμένη στα μεγάλα αρχοντικά. Αξίζει να επαναλάβουμε τα όσα έγραψε στα 1872 για το διάκοσμο των αθηναϊκών σπιτιών ο Κάρολος Τάκερμαν, πρεσβευτής για πολλά χρόνια της Αμερικής στην Ελλάδα: «Πάσα οροφή από της του εστιατορίου μέχρι και της του κοιτόνος είναι πεποικιλμένη δια διαφόρων ζωγραφιών, η δε αίθουσα τυγχάνει πολλάκις να είναι τόσον ζωηρώς εξωγραφισμένη, ώστε ευκόλως δύναται τις να νομίση, ότι ο τάπης κατά λάθος εστρώθη επί της οροφής αντί του πατώματος...».

Τα ίδια λόγια, με πολύ περισσότερη ίσως έμφαση, ισχύουν και για την Ερμούπολη. Είναι η μόνη πόλη στην Ελλάδα, όπου διατηρούνται ακόμη τόσες πολλές και καλοδουλεμένες τοιχογραφίες. Τα ονόματα των ζωγράφων και τοιχογράφων, που δούλεψαν στα συριανά σπίτια, δεν είναι γνωστά. Γνωστό είναι, πάντως, ότι στην Ερμούπολη εργάστηκαν για χρόνια πολλοί Ιταλοί ζωγράφοι, όσοι είχαν κααφύγει στο νησί μετά την αποτυχία της Ιταλικής Επανάστασης του 1848. Ότι πολλές τοιχογραφίες είναι δουλεμένες από Ιταλούς, είναι φανερό και από τις ιταλικές επιγραφές, αλλά και από τα ορθογραφικά λάθη στις ελληνικές επιγραφές, που υπάρχουν κάτω από ορισμένες μορφές π.χ. Δημοστένης ρίτ. αντί Δημοσθένης ρήτ., Φερακίδης αντί Φερεκύδης.

Αλλά και οι Έλληνες τοιχογράφοι, απόφοιτοι του Πολυτεχνικού Σχολείου, που ιδρύθηκε στην Αθήνα στα 1837, εργάστηκαν από πολύ νωρίς στη διακόσμηση των σπιτιών, στην Αθήνα και στις άλλες πόλεις. Έγραφε χαρακτηριστικά στα 1848 ο αρχιτέκτονας Λύσανδρος Καυτανζόγλου, διευθυντής τότε του Πολυτεχνικού Σχολείου, ότι «τα των νυν κτιζομένων οικιών και αιθουσών των ανακτόρων τοιχογραφήματα, υπό σπουδασάντων εν τω Πολυτεχνείω καλλωπίζονται».

Γεγονός, πάντως, είναι ότι οι τοιχογραφίες της Σύρου είναι με προσοχή δουλεμένες, έχουν ζωντανά χρώματα και διατηρούνται οι περισσότερες ανέπαφες, χωρίς ρήγματα. Η καλή τους διατήρηση οφείλεται στην ικανότητα των τοιχογράφων, στα καλά χρώματα και στην προσεγμένη επεξεργασία, αλλά και γενικότερα στην καλή κατασκευή των σπιτιών. Οι τοίχοι είναι στέρεα χτισμένοι, ώστε να μην εισχωρεί η υγρασία, καταστρεπτική για τις τοιχογραφίες, και τα κονιάματα είναι ισχυρά, καλοστρωμένα και με την κατάλληλη σύνθεση.

Εικ.43 Τοιχογραφία στο κτίριο Βελισσαρόπουλου.

Από τα μέσα του 18^{ου} αιώνα και κυρίως στο 19^ο αιώνα οι Ευρωπαίοι καλλιτέχνες είναι γνωστό ότι μελέτησαν την τεχνική των αρχαίων τοιχογραφιών και κυρίως τις τοιχογραφίες της Αναγέννησης και προσπάθησαν να εφαρμόσουν τις ίδιες μεθόδους και στα δικά τους έργα. Επινόησαν μάλιστα, εκτός από τη νωπογραφία και τους άλλους γνωστούς τρόπους, ένα νέο είδος τοιχογραφίας, τη «στερεοχρωμία», για να ξεπεράσουν τις δυσκολίες της νωπογραφίας. Έγραφε στα 1902 ο A. Lys. Baldry, ότι στην Ιταλία υπήρχαν ακόμη τότε ζωγράφοι που ήξεραν να δουλεύουν την τοιχογραφία, όπως στο 16^ο και 17^ο αιώνα, μόνο που τους έλειπε η έμπνευση και το ανάλογο καλλιτεχνικό πνεύμα.

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα κυκλοφορούσαν επίσης ειδικές εκδόσεις με πολλά σχέδια για την εσωτερική διακόσμηση των κτιρίων, όλα σε «νεοκλασικό» ρυθμό. Οι δημοσιεύσεις των τοιχογραφιών της Πομπηίας και του Herculaneum στάθηκαν μια ακόμη πηγή για τους νεότερους καλλιτέχνες. Έτσι, οι περισσότεροι τοιχογράφοι αντέγραφαν τα σχέδια και τις μορφές που ήθελαν να χρησιμοποιήσουν και ανάλογα με τις καλλιτεχνικές τους ικανότητες τα χρησιμοποιούσαν στα κτίρια που επρόκειτο να διακοσμήσουν. Υπήρχαν βέβαια και ικανοί ζωγράφοι που αναλάμβαναν να δημιουργήσουν μια νέα πρωτότυπη σύνθεση. Τέτοια έργα γνωστών ζωγράφων έχουν σωθεί στην Αθήνα, σε δημόσια κτίρια, όπως στο Πανεπιστήμιο, στην Ακαδημία, στα Παλιά Ανάκτορα και στο Ιλίου Μέλαθρον.

Στις άλλες ελληνικές πόλεις, όπως στον Πειραιά, στην Πάτρα, στη Χαλκίδα, στα νησιά και αλλού διατηρούνται τοιχογραφίες κυρίως στα σπίτια.

Η Ερμούπολη όμως, σε σύγκριση με τις άλλες ελληνικές πόλεις, έχει πολύ πιο πλούσιες τοιχογραφίες, επηρεασμένες συνήθως από δυτικά πρότυπα. Η διακόσμηση καλύπτει την οροφή, αλλά, πολλές φορές, και ολόκληρη την επιφάνεια των τοίχων. Όταν το ταβάνι

είναι ξύλινο, έχουμε μια στενή ζωγραφισμένη ζωφόρο στο πάνω μέρος των τοίχων, (εικ.44) στολισμένη με ανθέμια ή άλλα διακοσμητικά θέματα. Σπανιότερα, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, απαντώνται και οροφές με πλούσια πλαστική διακόσμηση.

Εικ.44 Οροφογραφία στο κτίριο Βελισσαρόπουλου, με ζωγραφισμένη ζωφόρο στο πάνω μέρος των τοίχων.

Μεγάλο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ποικιλία στα θέματα των τοιχογραφιών. Οι καλλιτέχνες εμπνέονται κυρίως από τη μυθολογία και την ελληνική ιστορία, αρχαία και νεώτερη, αλλά και από τη φύση. Διακοσμητικά σχέδια, όπως ανθέμια, ρόδακες και άλλα φυτικά κοσμήματα, στολίζουν συνήθως τις φατνωματικές οροφές στα δωμάτια, στους διαδρόμους και τους άλλους βοηθητικούς χώρους. Ο αρχαίος χώρος είναι η πηγή των περισσότερων θεμάτων. Οι θεοί του Ολύμπου, οι εννέα μούσες, οι τέσσερις εποχές, μορφές των αρχαίων ποιητών και ρητόρων, μυθολογικές παραστάσεις, μυθικά όντα και γρύπες, καθώς και απεικονίσεις αρχαίων μνημείων, είναι τα πιο προσφιλή θέματα. Οι Συριανοί όμως, παλιοί Αγωνιστές οι περισσότεροι, δεν ξεχνούν τους ήρωες του Αγώνα. Μαζί με τα αρχαία θέματα – πολλές φορές στην ίδια οροφή – ζωγραφίζονται και παραστάσεις από τη νεώτερη ελληνική ιστορία, σκηνές μαχών, ήρωες της Επανάστασης και άλλα ιστορικά πρόσωπα. Ο κόσμος της φύσης προσφέρει εξίσου πλούσιο υλικό: τοπία, πουλιά, ζώα και ψάρια διακοσμούν συχνά τις οροφές και τους τοίχους. Ένα άλλο αγαπητό και συνηθισμένο θέμα είναι τα καράβια, φυσικό, άλλωστε, σ' ένα νησί με τόσο μεγάλη ναυτιλιακή και εμπορική κίνηση.

Οι τοιχογραφίες στα κτίρια της Ερμούπολης παρουσιάζουν ενδιαφέρον ως μεμονωμένα θέματα, αλλά και ως συνθέσεις γενικότερα.

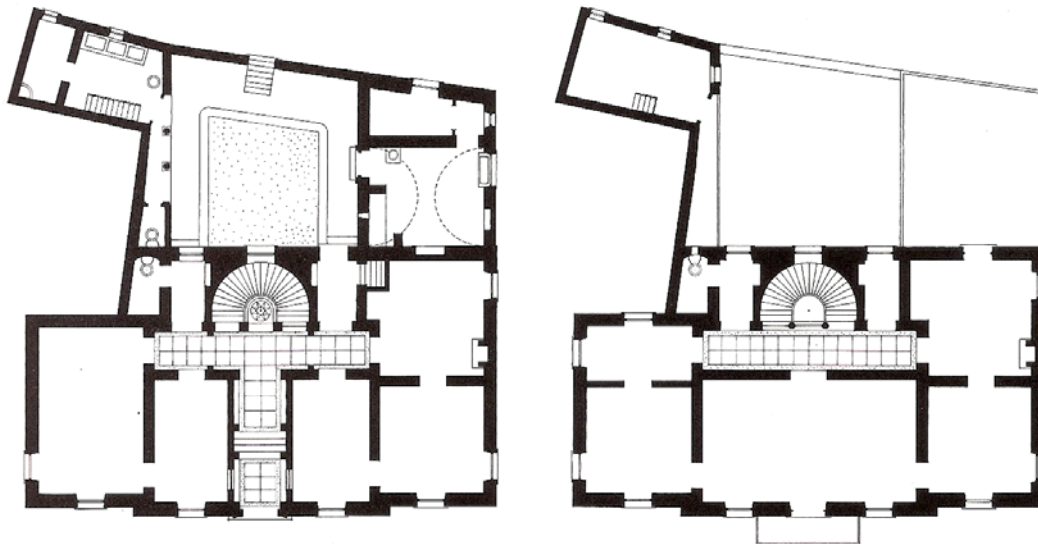
Εικ.45 Οροφογραφία με τους οχτώ θεούς του Ολύμπου στην κεντρική σάλα του μεγάρου Χρ. Νικολαΐδη.

3.3 Σχέδια κτιρίου Πρασσακάκη, αλλαγή χρήσης και αποκατάσταση

Αρχοντικό Νικολάου Πρασσακάκη (1834)

Εικ.46 Πρόσοψη κτιρίου Πρασσακάκη

Εικ.47 Κάτοψη ισόγειου και ορόφου του κτιρίου

Το πρώτο χρονολογημένο αστικό νεοκλασικό σπίτι στην νεότερη Ελλάδα γενικά, και στην Ερμούπολη ειδικά, είναι το αρχοντικό του Χιώτη πλούχοντα Νικολάου Πρασσακάκη με τις λιτές σχεδόν δωρικές γραμμές.

Το σπίτι του Ν. Πρασσακάκη είναι έργο του Γερμανού αρχιτέκτονα J. Erlacher. Η χρονολογία "1836" στο μπαλκόνι της πρόσοψης και η ανάγλυφη πλάκα με την επιγραφή «Νικόλαος Πρασσακάκης, 1834 Φεβρουαρίου 7» στην νότια πλευρά της οικοδομής μαρτυρούν την παλαιότητά του.

Το 1834, ο Βλαχογιάννης στο «Χιακόν Αρχεῖον», αναφέρει χαρακτηριστικά : « Επί Βασιλέως Όθωνος του πρώτου, και της Αντιβασιλείας, του Προέδρου Κόμητος Αρμανσπέργου, Μαουρέρου τε και Ειδέκου, τη στ΄ Φεβρουαρίου, του αωλδ΄ σωτηρίου έτους, παρόντος του Νομάρχου των Κυκλάδων Ιακώβου Ρίζου του Νερουλού, πανηγυρικός υπεβλήθησαν οι θεμέλιοι της οικοδομής Πρασσακάκη, Ερλάχου του εκ Βαυαρίας Βασιλικού Αρχιτέκτονος, προϊσταμένου του έργου».

Ο πρίγκιπας Puckler - Muskau, που επισκέφθηκε τη Σύρο στα 1836, στο βιβλίο του « Der Volaufer» μιλάει με θαυμασμό για «τη συμμετρική αρχιτεκτονική του κτιρίου, για τις μαρμάρινες σκάλες του, τα ψηλοτάβανα δωμάτια με τις πολύχρωμες οροφές, τα αγγλικά έπιπλα και τους μεγάλους καθρέπτες». Σημειώνει χαρακτηριστικά ότι "όμοιο του δεν είχε δει ακόμη σε καμία άλλη ελληνική πόλη".

Αν και τα χρόνια που πέρασαν το αρχοντικό Πρασσακάκη άλλαξε ιδιοκτήτες και χρησιμοποιήθηκε ακόμη και ως Αγροτική Τράπεζα και Βιομηχανικό Κέντρο Κυκλάδων, διατηρεί την αρχική μορφή του.

Η κύρια όψη του είναι στην οδό Απόλλωνος, ένα πολύ στενό δρόμο στην αρχή του τόξου της συνοικίας «Βαπόρια» της Ερμούπολης. Στις μέρες μας « πνιγμένο» κυριολεκτικά από μια τσιμεντένια, κακόγουστη, πολυώροφη οικοδομή της δεκαετίας του '70, το σπίτι δεν αναδεικνύει πλέον την κομψή αρχιτεκτονική του. Οι δύο άλλες όψεις βλέπουν η μια στην οδό Βαφειαδάκη και η άλλη στο κηπάριο με το Ηρώ, μπροστά από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου. Εξωτερικά είναι ένα απλό διώροφο σοβατισμένο σπίτι. Τα ανοίγματα, αραιά τοποθετημένα, αφήνουν μεγάλες ελεύθερες επιφάνειες.

Εικ.48 Εξωτερικές όψεις του κτιρίου πριν την αποκατάσταση

Μαύρες οριζόντιες και κάθετες γραμμές χαραγμένες στον, κατεστραμμένο σήμερα, σοβά έδιναν αρχικά την εντύπωση κανονικής ισόδομης τοιχοδομίας. Στα σημεία στα οποία έχει πέσει ο σοβάς, βλέπουμε τον τρόπο κατασκευής : ακανόνιστες μαρμαρόπετρες και στους αρμούς τούβλα σπασμένα, πετραδάκια και θηραϊκή γη. Να σημειώσουμε εδώ ότι ο J. Eglacher χρησιμοποιεί πρώτος εκείνη την εποχή την θηραϊκή γη σαν συνδετικό υλικό μεταξύ των δομικών υλικών.

Μάρμαρο χρησιμοποιείται μόνο στα πλαίσια, στις πόρτες και τα παράθυρα, στο μπαλκόνι, στο κυμάτιο που χωρίζει τους δύο ορόφους και στην ταινία που περιτρέχει το κτίριο κάτω από τα παράθυρα του ισογείου. Παρόμοια ταινία από πωρόλιθο υπάρχει κάτω από τα παράθυρα του πρώτου ορόφου. Το γείσο με τρεις επάλληλες σειρές αποτελείται και αυτό από πωρόλιθο, εκτός από τις μαρμάρινες γωνίες του. Τα παραθυρόφυλλα ήταν αρχικά εσωτερικά « σκούρα» και αργότερα προστέθηκαν και εξωτερικά φύλλα «γερμανικού» τύπου, με κινητές περσίδες και ξεχωριστούς φεγγίτες.

Η ξύλινη θύρα της εισόδου είναι καλοδοουλεμένη και ιδιαίτερα προσεγμένη με δύο μεγάλους ρόδακες στο κέντρο και φύλλα άκανθας στο επάνω μέρος. Το θαυμάσιο «χυτό» ρόπτρο είναι σήμερα απόν και ένα βαρύ λουκέτο ασφαλίζει την εξώθυρα. Το μπαλκόνι έχει απλά μαρμάρινα φουρούσια. Η σιδεριά του είναι απλή, με ρόμβους, με ξύλινη κουπαστή και σιδερένιες αναμονές για υφασμάτινη τέντα.

Εικ.49 Πόρτα κεντρικής εισόδου.

Μόλις δραςκελίσουμε το κατώφλι της εισόδου η μεγαλοπρέπεια του παλιού αρχοντικού γίνεται αμέσως αισθητή. Ο Eglacher κατόρθωσε να δώσει αξονική διάταξη και συμμετρία στο εσωτερικό, παρότι το οικόπεδο είχε ακανόνιστο σχήμα. Μια πλατιά σκάλα, αμέσως μετά την είσοδο, οδηγεί σε ένα διάδρομο με μαρμάρινο δάπεδο και ωραίο μαρμαροθέτημα στο φανάρι της σκάλας. Αυτός ο διάδρομος οδηγεί στα δωμάτια του ισογείου και στην αυλή. Απέναντι από την κεντρική είσοδο αρχίζει η μαρμάρινη σκάλα για τον πρώτο όροφο. Στο σημείο που καταλήγει στον όροφο, υπάρχουν δύο μαρμάρινοι κίονες τοσκανικού ρυθμού. Η σκάλα που οδηγεί στο εσωτερικό της στέγης και ξεκινάει από τον πρώτο όροφο είναι ξύλινη, από σαμιώτικη ξυλεία. Ένας μακρύς διάδρομος, αντίστοιχος εκείνου του ισογείου, οδηγεί στα δωμάτια του πρώτου ορόφου.

Εικ.50 Η μαρμάρινη σκάλα για τον πρώτο όροφο.

Εικ.51 Οι μαρμάρινοι κίονες τοσκανικού ρυθμού και η ξύλινη σκάλα που οδηγεί στο εσωτερικό της στέγης.

Οι τοιχογραφίες στους διαδρόμους είναι διακριτικές και κομψές. Ο πρίγκιπας Puckler-Muskau αναφέρεται με θαυμασμό στις καλαίσθητες πολύχρωμες οροφωγραφίες και εντυπωσιάζεται από την οροφή της κεντρικής μεγάλης αίθουσας υποδοχής στο πρώτο όροφο. Εκεί, εκτός από τα περίτεχνα σχέδια και διακοσμητικά θέματα της οροφής, στη ζωγραφιστή ζωφόρο που περιτρέχει το πάνω μέρος των τοίχων υπάρχουν πορträίτα ιστορικών μορφών της Επανάστασης του '21 : Ρήγας Φεραίος, Λόρδος Βύρωνας, Ιωάννης Καποδίστριας, Οδυσσέας Ανδρούτσος. Είναι η μοναδική φορά που σε αστικό σπίτι της Ερμούπολης έχουμε αναφορές σε ιστορικά πρόσωπα της Νεώτερης Ελλάδας.

Εικ.52 Οροφωγραφία στο κεντρικό δωμάτιο του πρώτου ορόφου.

Η ευχάριστη έκπληξη στο αρχοντικό Πρασσακάκη είναι η μικρή εσωτερική αυλή στην πίσω πλευρά η οποία βρίσκεται στον άξονα της οικοδομής. Αυτή η αυλή είναι απόρροια της εσωτερικής διαρρύθμισης ορισμένων νεοκλασικών κτισμάτων η οποία συνεχίζει την παράδοση της μεταβυζαντινής διατάξεως «περί μίαν αυλή». Η πρόσβαση σε αυτή είναι δυνατή από το ισόγειο αλλά και απευθείας από την οδό Δ. Βαφιαδάκη. Στη δυτική πλευρά της αυλής μαρμάρινοι κίονες τοσκανικού ρυθμού δημιουργούν ένα είδος στοάς, η οποία καλύπτεται με σταυροθόλια από λεπτά τούβλα.

(α)

(β)

Εικ.52 Η μικρή εσωτερική αυλή στην πίσω πλευρά του κτιρίου Πρασσακάκη. Εδώ, οι μαρμάρινοι κίονες τοσκανικού ρυθμού με τα σταυροθόλια από λεπτά τούβλα. Πριν την αποκατάσταση (α) και μετά (β).

Στο άκρο αυτής της στοάς, που κρύβει τη μεσοτοιχία με την παρακείμενη οικοδομή, υπάρχουν πλυντήρια και άλλοι βοηθητικοί χώροι.

Τέλος, στην απέναντι πλευρά της αυλής βρίσκεται το μαγειρείο, καλυμμένο με θολωτή οροφή και κάτω από αυτή μεγάλη, επίσης θολωτή, δεξαμενή για τα όμβρια ύδατα. Υπάρχει η προφορική μαρτυρία του Μάνου Ελευθερίου για την ύπαρξη στο αρχοντικό Πρασσακάκη περίτεχνων πορσελάνινων τουαλετών και νιπτήρων από το Delf της Ολλανδίας. Ένας μαρμάρινος λουτήρας με ανάγλυφα στεφάνια στη μια του όψη βρίσκεται περίεργα εγκαταλελειμμένος στην αυλή. Αυτές οι παρούσες και απύσες λεπτομέρειες καταδεικνύουν την ιδιαίτερη, για την εποχή, επιμέλεια των βοηθητικών χώρων. Η αρχοντική απλότητα και το γαλήνιο μεγαλείο του Αρχοντικού Πρασσακάκη μαρτυρούν ότι τα νεοκλασικά σπίτια, αυτά που πεισματικά και τυχαία επέζησαν από την μαζική κατεδάφιση της δεκαετίας του '60 στην Αττική και αλλού, είχαν μορφή, προσωπικότητα και σχέση με τον πολιτισμό μας.

Στα χρόνια που πέρασαν το αρχοντικό Πρασσακάκη άλλαξε ιδιοκτήτες και χρήσεις : Αρχοντικό Βοκοτόπουλου, Αγροτική Τράπεζα, Βιομηχανικό κέντρο Κυκλάδων, Γενική Συνομοσπονδία Επαγγελματικών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδος και σήμερα Επιμελητήριο Κυκλάδων.

Εικ.53 Η εξωτερική όψη του κτιρίου Πρασσακάκη μετά την αποκατάσταση.

Το κτίριο σήμερα είναι κηρυγμένο διατηρητέο και προστατεύεται από το ΥΠ.ΠΟ., με την ΥΑ/Γ989/16681/10.08.87 που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 475B/03.09.87.

Για την επισκευή και την συντήρησή του διακρίνει κανείς τις σωστικές επεμβάσεις που έπρεπε να γίνουν για να σταματήσει η φθορά του κτιρίου (εκτός από τις επεμβάσεις για την διαμόρφωση εσωτερικά του κτιρίου ώστε να παραλάβει τις νέες χρήσεις).

Οι σωστικές αυτές επεμβάσεις περιγράφονται γενικά και είναι :

- Επεμβάσεις στην στέγη (καθώς τα τριγωνικά ξύλινα ζευκτά είχαν "σελλώσει", τα κεραμίδια είχαν αποκολληθεί, τα όμβρια εισέρχονταν προκαλώντας ζημιές στα επιχρίσματα και τις οροφografίες).
- Επεμβάσεις στις μαρμάρινες διακοσμητικές ταινίες που περιβάλλουν εξωτερικά το κτίριο και κύρια κάτω από την στέγη, στις γωνίες, όπου ανασκάνονται ή αποκολλώνται από το γείσο.
- Επεμβάσεις και ανακατασκευή των εξωτερικών επιχρισμάτων (σωζόταν μόνο το 20%) και ανακατασκευή εσωτερικών επιχρισμάτων (σωζόταν περίπου το 50%) μαζί με τις σωστικές επεμβάσεις διατήρησης των οροφografιών που είχαν απομείνει (διατήρηση, συμπλήρωση, στερέωση, αποκατάσταση).
- Επεμβάσεις στα πατώματα, κυρίως στα ξύλινα, όπου είχαν διαβρωθεί και χρειάζονταν είτε συμπλήρωμα είτε αντικατάσταση.
- Επεμβάσεις και ξήλωμα των απαρχαιωμένων δικτύων και αντικατάστασή τους με νέα, σύμφωνα με την πρόταση.
- Επεμβάσεις στα ανοίγματα και αντικατάσταση όλων των παλαιών ξύλινων κουφωμάτων με νέα ακριβώς ίδια με τα παλιά.

Για την αξιοποίηση του κτιρίου χρειαζόταν να μελετηθεί η διττή χρήση των χώρων του κτιρίου:

- αφ' ενός η διαμόρφωσή του σε εκθεσιακό χώρο παραδοσιακών προϊόντων των νησιών του Αιγαίου,
- κι αφετέρου η στέγαση των Σωματείων της Ομοσπονδίας Επαγγελματιών και Βιοτεχνών Κυκλάδων.

Επειδή το κτίριο είναι κηρυγμένο διατηρητέο, εξαίρετο δείγμα των πρώτων χρόνων του Νεοκλασικισμού και ο πλούτος της εσωτερικής αρχιτεκτονικής του έπρεπε να διαφαίνεται, δεν έγινε καμία εσωτερική αλλαγή στην βασική εσωτερική διαμόρφωση του κτιρίου. Η μικρότερη επέμβαση ήταν η διάνοιξη μιας εσωτερικής πόρτας (μια ντουλάπα που γίνεται πόρτα-σύνδεση δύο χώρων). Ακόμη και οι νέοι Υγροί Χώροι (W.C. κλπ.) έμειναν στην ίδια θέση όπου καθορίστηκαν από παλιά σαν χώροι Υγρών Χώρων.

4. ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

4.1. Πολιτιστική Κληρονομιά⁶

Ο ανθρώπινος πολιτισμός κινείται πάντοτε ανάμεσα σε δύο δυνάμεις. Από τη μια τη συντήρηση, προστασία, διατήρηση και από την άλλη την πρόοδο, ανανέωση, εξέλιξη, τη δύναμη νεοτερισμού. Έτσι και η πολεοδομία δεν ξεφεύγει από τον ίδιο κανόνα των αντίθετων δυνάμεων που διέπουν τελικά τα πάντα.⁷ Η πολεοδομία είναι η επιστήμη των αρμονικών σχέσεων των κτισμάτων. Δεν μπορεί να γειτοιάζουν μια εκκλησία με ένα ηλεκτρικό εργοστάσιο, ούτε να προβάλλεται κάτι τελείως άσχετο στην προβολή της όψης ενός διατηρημένου κτιριακού συνόλου ή στοιχεία που καταστρέφουν την ατμόσφαιρα μνήμης μιας συγκεκριμένης αξιόλογης φυσιογνωμίας ενός τόπου. Υπάρχουν επικίνδυνες ή καταστροφικές αντιπαραθέσεις κτισμάτων οι οποίες θα πρέπει να αποφεύγονται πριν είναι αργά. Επίσης, οι θέες και οι εξασφαλίσεις τους είναι στοιχεία που αφορούν τους όρους δόμησης μιας πόλης και χρειάζονται ιδιαίτερη πολεοδομική προσοχή στη μελέτη τους. Στοιχεία όπως στέγαστρα ή πινακίδες σηματοδότησης χρειάζονται πολύ προσοχή ώστε να μην εμποδίζουν τη θέα αξιόλογων κτισμάτων.

Η πολεοδομία της προστασίας ξεκίνησε περίπου από το 1830 και στην προσπάθειά συμμετείχαν πολλοί πνευματικοί άνθρωποι, λογοτέχνες, ιστορικοί και καλλιτέχνες.

⁶ Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται αποσπάσματα από τα βιβλία Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003 και Στεφάνου Ι. – Μαράτου Θ., *Όροι δόμησης και Φυσιογνωμία ιστορικών πόλεων. Το παράδειγμα της Ερμούπολης*, Εκδ. Τεχνικά Χρονικά, Αθήνα 2004

⁷ Στεφάνου Ιουλία – Στεφάνου Ιωσήφ. *Η περιγραφή της εικόνας της πόλης*. Πανεπιστημιακές εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 1999

Ιστορικά στοιχεία από τη μελέτη της προστασίας δείχνουν τα συνεχή προβλήματα στην πρακτική της διατήρησης της ιστορικής κληρονομιάς αλλά και την εξέλιξη της αντιμετώπισης του ίδιου θέματος της προστασίας των ιστορικών οικισμών.

Η προσπέλαση στους διατηρημένους χώρους αφορά την ίδια την πολεοδομική κάτοψη. Είτε πρόκειται για μεμονωμένο μνημείο, είτε για κτιριακό σύνολο πρέπει να έχει τέτοιες προοπτικές που να διευκολύνουν την προσπέλαση.

Η συνειδητοποίηση όλο και ευρύτερου μέρους του κοινού για την ανάγκη προστασίας της παραδοσιακής κληρονομιάς οδήγησε στις περιπτώσεις διατήρησης ολόκληρου οικοδομικού τετραγώνου ή ολόκληρου οικισμού ή και φυσικού τοπίου. Η ανάγκη κατεδάφισης μιας ολόκληρης οικοδομικής νησίδας αφορούσε μια ολόκληρη γειτονιά και η επιθυμία διατήρησης της παλαιάς φυσιογνωμίας της δημιουργούσε μια γειτονιά – μουσείο. Το πιο απλό μέσον ήταν να θεσπιστούν ορισμένες δεσμεύσεις στις κατασκευές.

Έτσι λοιπόν, έχει πλέον γίνει πλήρως αποδεκτό ότι η σχέση του ανθρώπου με το παρελθόν είναι ζωντανή και αδιάλειπτη. Ποτέ δεν πάψαμε να θεωρούμε ότι το σήμερα και το αύριο είναι δεμένα με τα περασμένα. Το σήμερα θρέφεται από τα περασμένα και τα μελλούμενα από το σήμερα. Κάτω από το πρίσμα αυτό μπορούμε να αντιληφθούμε τη σημασία της παράδοσης ενός λαού στην προσπάθεια σκιαγράφησης των χαρακτηριστικών του.

Κανείς δεν μπορεί να αμφισβητήσει το γεγονός πως μέσα από τη μελέτη του παρελθόντος, αναδύονται τα στοιχεία εκείνα που χαρακτηρίζουν με ιδιαίτερο και μοναδικό τρόπο τους πρωταγωνιστές του και τους χώρους, στους οποίους διαδραματίστηκε. Το σύνολο των ιδιοτήτων, των στόχων και των επιτευγμάτων, μπορούν να ανιχνευθούν σε αυτό και με αυτόν τον τρόπο να έχουμε σοβαρές ενδείξεις για εκείνο το σύνολο των ξεχωριστών γνωρισμάτων που συγκροτούν τη φυσιογνωμία ενός γνωστικού αντικειμένου. Εξαιρετικά σοβαρός παράγοντας για τη μελέτη του παρελθόντος αναδεικνύεται η διαδικασία της διατήρησής του. Όσο αφορά τη διαδικασία αυτή, είναι αποδεκτό πως η επιβίωση των στοιχείων του παρελθόντος εξαρτάται όχι μόνο από την ιστορική μνήμη, αλλά και από απτές αποδείξεις, τα διάφορα μνημεία που μαρτυρούν με αδιάμφευστο τρόπο, όσα η ιστορία μας παραδίδει.

Στη Διεθνή Σύμβαση της UNESCO στη Χάγη το 1954, με τον όρο “πολιτιστικό αγαθό” δηλώνονται “τα κινητά και ακίνητα αγαθά που έχουν μεγάλη σημασία για την πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού” και παρέχονται διευκρινιστικά παραδείγματα, στα οποία περιλαμβάνονται τα μνημεία της αρχιτεκτονικής και τα οικοδομικά συγκροτήματα. Επίσης, στο κείμενο της Σύμβασης της Παγκόσμιας Κληρονομιάς το 1972 η έννοια της “πολιτιστικής κληρονομιάς” περιλαμβάνει τα έργα αρχιτεκτονικής, τα οικοδομικά συγκροτήματα και τους χώρους (έργα του ανθρώπου ή δημιουργήματα από κοινού της φύσης και του ανθρώπου).

Επομένως, η ιστορική μνήμη έχει έναν διττό ρόλο. Από τη μία πλευρά είναι το αρχείο που παρέχει τις απτές αποδείξεις για μια εποχή, το περιβάλλον, τους ανθρώπους και τις δραστηριότητές τους. Από την άλλη πλευρά κατέχει το ρόλο διδασκάλου, αφού αποτελεί τη δεξαμενή των στοιχείων που ίσως και σήμερα απαντούν σε ορισμένες ανάγκες του ανθρώπου και της κοινωνίας, ή παρουσιάζουν τους τρόπους με τους οποίους οι ίδιες ανάγκες απαντήθηκαν σε άλλες κοινωνίες και άλλες εποχές.

4.2. ΦΕΚ νεοκλασικών κτιρίων⁸

Η πόλη είναι ζωντανός οργανισμός που προέρχεται από το παρελθόν, ζει το παρόν και προετοιμάζεται για το μέλλον. Οι οβιδιακές αυτές μεταμορφώσεις δεν μπορούν να αφήσουν ανεπηρέαστη την ιστορική φυσιογνωμία της πόλης που αναγκαστικά προσαρμόζεται και αυτή στις ανάγκες της ζωής. Η μουσειακή διατήρηση της φυσιογνωμίας έρχεται σε αντίθεση με τις απαιτήσεις της κοινωνίας. Έτσι οι ελεγχόμενες προσαρμογές συνδέουν το παρελθόν με το παρόν και παρέχουν τη σύγχρονη ταυτότητα στην ιστορική εξέλιξη της πόλης.

Επομένως, ο προσανατολισμός του θεσμικού πλαισίου, που αναφέρεται στον τρόπο δόμησης της πόλης, θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όλα αυτά τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των οικισμών και να κατευθύνει προς μεθόδους εξειδικευμένης αντιμετώπισης των διαφόρων κατηγοριών τους. Έτσι δεν προστατεύεται μόνον ο γενικός χαρακτήρας των οικισμών αλλά και η ιδιαίτερη φυσιογνωμία τους.

⁸ Αποσπάσματα και στοιχεία από το βιβλίο Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

Στη νομοθεσία που ισχύει στη χώρα μας δεν προβλέπεται καμία υποδιαίρεση της γενικής κατηγορίας «παραδοσιακοί οικισμοί». Έτσι δε λαμβάνεται υπόψη ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του κάθε οικισμού που, σε τελική ανάλυση, καθορίζει τη φυσιογνωμία του. Ισχύουν για όλους ενιαίοι όροι δόμησης με αποτέλεσμα την παραγωγή ενός συγκεκριμένου τύπου παραδοσιακού οικισμού, αυτόν του «Χωριού».

Ο όρος παραδοσιακός οικισμός, σύμφωνα με την έρευνα «Πρότυπη πολεοδομική αντιμετώπιση Ιστορικής Πόλης – Εφαρμογή στην Ερμούπολη», είναι μια έννοια ευρύτερη στην οποία είναι δυνατόν να περιλαμβάνονται όχι μόνο λαϊκοί παραδοσιακοί οικισμοί ή τα οικιστικά σύνολα που αντιπροσωπεύουν τη λαϊκή παράδοση και αποτελούν αντιπροσωπευτικά δείγματα της λαϊκής παραδοσιακής αρχιτεκτονικής, αλλά και ιστορικές πόλεις και ιστορικά αστικά κέντρα με πολεοδομικό σχεδιασμό, επώνυμη αρχιτεκτονική, ένα σύνολο λειτουργιών, οικονομικών, κοινωνικών και ιδεολογικών και μια πλούσια πολιτιστική παράδοση.

Έτσι σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα παραδοσιακός οικισμός ή σύνολο θεωρείται κάθε οικισμός ή πόλη που έχει ιστορικό χαρακτήρα, πλούσια και καταξιωμένη πολιτιστική παράδοση, η οποία καταγράφει με το δικό της ιδιαίτερο τοπικό τρόπο τη συνέχεια της πορείας ενός λαού. Στον όρο παραδοσιακός οικισμός ή παραδοσιακό σύνολο εντάσσονται:

1. Λαϊκοί παραδοσιακοί οικισμοί και οικιστικά σύνολα, προϊόντα λαϊκής και ανώνυμης αρχιτεκτονικής.
2. Ιστορικές πόλεις και ιστορικά αστικά κέντρα.
3. Οικιστικά παραδοσιακά σύνολα ειδικού χαρακτήρα (θρησκευτικού, στρατιωτικού, πολιτιστικού κ.ά.).

Συγκεκριμένα ως ιστορική πόλη χαρακτηρίζεται ο τόπος εκείνος που, εκτός από τα παραδοσιακά στοιχεία, έχει ιστορικό χαρακτήρα, δηλαδή καταγεγραμμένη ιστορία, διαθέτει πολεοδομικό σχεδιασμό, επώνυμη αρχιτεκτονική και ένα σύνολο λειτουργιών, με πλούσια πολιτιστική παράδοση.

Στην περίπτωση της Ερμούπολης, ο καταλληλότερος χαρακτηρισμός που θα άρμοζε είναι Αξιόλογο Ιστορικό Αστικό Κέντρο. Ο χαρακτηρισμός αυτός όχι μόνο δεν είναι αντίθετος στην παραδοσιακότητά της, όχι μόνο δεν αντιστρατεύεται την πολιτιστική της κληρονομιά, αλλά αντίθετα είναι ο μόνος που της εξασφαλίζει τη διατήρηση και ανάδειξη της μοναδικής φυσιογνωμίας της.

Στο θεσμικό πλαίσιο για τους παραδοσιακούς οικισμούς θα πρέπει να προσδιορίζεται η κατάλληλη διαχείριση του ρυμοτομικού σχεδίου και των όρων δόμησης για κάθε κατηγορία οικισμού, ώστε να διασφαλίζεται η φυσιογνωμία του παρελθόντος αλλά και η σύγχρονη εικόνα τους. Η ιστορική της αξία ως πρώτου αστικού κέντρου της χώρας είναι ανεκτίμητη.

Το παλιό τμήμα της Ερμούπολης που αποτελεί και το ιστορικό της κέντρο είναι πυκνοκτισμένο με μικρό αριθμό ελεύθερων οικοπέδων. Διώροφα και τριώροφα νεοκλασικά κτίρια με ψηλά ισόγεια κοσμούν το κέντρο της και μεγάλες, ψηλές, συνήθως μονώροφες αποθήκες και εργοστάσια απαρτίζουν την ιστορική βιομηχανική περιοχή της. Τα περισσότερα από αυτά προτείνονται από την έρευνα να κριθούν διατηρητέα με πρώτου βαθμού προστασία, αποκλείοντας έτσι την κατεδάφισή τους ή τυχόν προσθήκες σ' αυτά.

Στους νεώτερους χρόνους σύμφωνα με το καθεστώς που ίσχυε μέχρι σήμερα η Ερμούπολη κτιζόταν με συντελεστή δόμησης περίπου 2,1 και δυνατότητα ανέγερσης τριώροφων κτισμάτων. Επιπλέον ο εφαρμοσμένος συντελεστής δόμησης για τα μικρά οικοπέδα κυμαινόταν από 2,1 έως 3,00.

Βλέπουμε λοιπόν ότι ο Συντελεστής Δόμησης, με τον οποίο επί σειρά ετών συμπληρώθηκε και επεκτάθηκε η πόλη διαμορφώνοντας το σημερινό της χαρακτήρα, είναι κατά πολύ μεγαλύτερος από τον προβλεπόμενο από το διάταγμα των παραδοσιακών οικισμών (0,8).

Ο χαρακτηρισμός της το 1978 ως παραδοσιακού οικισμού, το διάταγμα του 1989 που καθόριζε τους όρους δόμησης στους παραδοσιακούς οικισμούς και κυρίως η απόφαση του ΣτΕ, που υποχρεώνει την τήρηση αυτού του διατάγματος, παγιώνουν το μικρό συντελεστή δόμησης (0,8) και επιβάλλουν ως κύρια χρήση αυτή της «κατοικίας» με απαγόρευση άλλων παραγωγικών χρήσεων όπως βιομηχανία, γενικό εμπόριο κ.λπ. Η εφαρμογή τους θα αλλοιώσει, υποβαθμίσει ή καταστρέψει τελείως την αστικοβιομηχανική φυσιογνωμία της Ερμούπολης. Θα τη μεταμορφώσει από πρότυπο αστικής πόλης της Νεώτερης Ελλάδας σε χωριό με δυσανάλογα μεγάλες διαστάσεις.

Ο αστικοβιομηχανικός της χαρακτήρας και η ήδη διαμορφωμένη κατάσταση που της προσδίδει αυτή τη μοναδική αστική φυσιογνωμία απαιτεί μια νέα προσέγγιση σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητές της. Δεν έχει καμία σχέση με τους μικρούς παραδοσιακούς οικισμούς της Ελλάδας.

Τα δεδομένα αυτά έχουν πλέον διαμορφώσει ένα πλαίσιο, στο οποίο είναι δυνατή η αναζήτηση νέων όρων δόμησης για την Ερμούπολη, οι οποίοι στοχεύουν:

- Στη διάσωση, διατήρηση, προστασία και ανάδειξη της φυσιογνωμίας της Ερμούπολης ως του πρώτου Ιστορικού Αστικού Κέντρου της Ελλάδας.
- Στην αποτελεσματικότερη λειτουργία της πόλης.
- Στην κάλυψη των πραγματικών οικιστικών ή άλλων αστικών αναγκών της.

Υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες νόμιμων ακινήτων στην Ελλάδα:

- α) όσα βρίσκονται εντός Σχεδίου Πόλεως
- β) όσα βρίσκονται εκτός Σχεδίου, όμως η νόμιμη δόμηση έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά
- γ) όσα βρίσκονται σε προ του 1923 οικισμούς
- δ) τα κτήρια που υπόκεινται σε ειδικές διατάξεις, όπως π.χ. τα διατηρητέα.

Για να ισχύουν όμως όλα αυτά, θα πρέπει να είναι δημοσιευμένα σε ΦΕΚ. Τα σημαντικότερα για την πολεοδομική εξέλιξη της Ερμούπολης αναφέρονται παρακάτω.

* Με το Βασιλικό Διάταγμα της 20/8/1837 εγκρίνεται για πρώτη φορά το σχέδιο Βάιλερ.

Όμως επειδή προέκυψαν αντιδράσεις από τον ορισμό σε αυτό του ονόματος της κεντρικής πλατείας ως «Πλατείας Όθωνα», το Διάταγμα δεν δημοσιεύθηκε ποτέ στο ΦΕΚ, το οποίο υπάρχει από την ημέρα συστάσεως του ελληνικού κράτους.

* Με το 114/8/1839 Διάταγμα, που δίνει το δικαίωμα στους δήμους να ορίζουν εκείνοι τα ονόματα των δρόμων και των πλατειών, πλην όμως θέτει ένα νέο πρόβλημα για το οποίο προκύπτουν εκ νέου αντιδράσεις: ορίζει χαμηλότερο όριο τετραγωνικών του οικοπέδου προς οικοδόμηση τα 150 τ.μ. Έτσι, και αυτό το Διάταγμα μένει αδημοσίευτο. Και η Ερμούπολη ακόμα χωρίς πολεοδομικό σχέδιο.

* Το τρίτο Διάταγμα ήρθε το 1842, το οποίο περιελάμβανε διατάξεις περί αντικαταστάσεως των όρων δόμησης και κατέβαζε τα τετραγωνικά στα 50, 56 και 30 κατά περίπτωση. Δημοσιεύθηκε στο 52/1842 ΦΕΚ και έλαβε ισχύ. Δεν περιλαμβάνει ωστόσο ρυμοτομικό σχέδιο. Αυτό το Διάταγμα μετατράπηκε σε προκρούστεια κλίνη για το Δήμο, ο οποίος όριζε κατά περίπτωση αν υπήρχε ή όχι Σχέδιο Πόλεως. Όταν ήταν να πάρουν γη από οικονομικά ασθενείς, την έπαιρναν με το πρόσχημα του Σχεδίου. Όταν δεν ήθελαν να θίξουν ιδιοκτησίες, τότε δεν υπήρχε Σχέδιο. Γεγονός που οδήγησε τον λοχαγό του Μηχανικού Γεράσιμο Μεταξά το 1848 να ζητήσει εγγράφως να τερματιστεί αυτή η κατάσταση και να σταματήσει η αυθαιρεσία.

* Με το 11/1860 ΦΕΚ εγκρίνεται επέκταση του σχεδίου πόλης της Ερμούπολης. Μετά από αυτό ακολουθούν δεκάδες διατάγματα σε ΦΕΚ για την συνεχή επέκταση και τροποποίηση του σχεδίου πόλης.

* Με την 797/24/2/1962 απόφαση του διευθυντή Τεχνικών Υπηρεσιών Νομού Κυκλάδων εγκρίθηκε Γενικό Σχέδιο ρυμοτομίας της πόλης για διευκόλυνση στην έκδοση των αδειών οικοδομής, το οποίο εφαρμόζεται μέχρι σήμερα και προβλέπεται από το άρθ. 5 του Διατάγματος περί σχεδίων πόλεων και κωμών του έτους 1923.

* Με απόφαση του υπουργού Πολιτισμού (709B/1976 ΦΕΚ) χαρακτηρίστηκε η Ερμούπολη τόπος που «χρήζει ιδιαίτερης κρατικής προστασίας» με σύμφωνη γνώμη του Αρχαιολογικού Συμβουλίου.

* Φτάνουμε στο 1978, με το 594Δ/1978 ΦΕΚ, όπου οι οικισμοί της Ερμούπολης κηρύσσονται παραδοσιακοί, με τον ορισμό ειδικών όρων δόμησης. Αυτό είναι μια πρώτη προσπάθεια τερματισμού της αυθαιρεσίας και εξόδου από το αδιέξοδο. Δεν βολεύει όμως, καθόλου την κατεστημένη κατάσταση και έτσι ούτε αυτές οι διατάξεις εφαρμόζονται πιστά.

* Με απόφαση του υπουργού ΠΕΧΩΔΕ (368Δ/1986 ΦΕΚ) η πόλη απέκτησε Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο, ενώ αργότερα καθορίζονται και οι Ζώνες Οικιστικού Ελέγχου. Η Πολεοδομική Μελέτη Επέκτασης – Αναθεώρησης αναλύει το ΓΠΣ και το εφαρμόζει. Με βάση το νόμο 1337/1983 όλα τα σχέδια των πολεοδομικών μελετών πρέπει να ανταποκρίνονται στο θεσμοθετημένο ΓΠΣ και να καθορίζονται με σαφήνεια θέματα ορίων, επεκτάσεων, πυκνοτήτων συντελεστή δόμησης, χρήσεων γης κλπ.

* Τέλος, με την εφαρμογή του διατάγματος του 1989 (345Δ/1989 ΦΕΚ) τροποποιούνται οι όροι και καθορίζονται περιορισμοί δόμησης για τους παραδοσιακούς οικισμούς των Κυκλάδων.

Το συμπέρασμα είναι ότι η πολιτεία με σύμφωνη γνώμη όλων των φορέων της Ερμούπολης κατόρθωσε μέχρι σήμερα να διατηρήσει το νεοκλασικό χαρακτήρα της πόλης - κόσμημα των Κυκλάδων. Πρωταρχικός στόχος της πρόσφατης νομοθετικής ρύθμισης είναι η διατήρηση της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της πόλης με διασφάλιση του νομικών δικαιωμάτων των καλόπιστων ιδιοκτητών.

4.3. Συγκριτικά στοιχεία – Διαφορές στην κατασκευή των νεοκλασικών σήμερα (νέων και ανακατασκευασμένων)⁹

Το σημερινό επίπεδο συνειδητοποίησης των κατοίκων της πόλης σε ότι αφορά την αξία της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, και την ανάγκη προστασίας της, είναι κατά πολύ υψηλότερο προηγούμενων εποχών (π.χ. δεκαετιών 1970 ή 1980) κατά τις οποίες είχε επιχειρηθεί και είχαν ουσιαστικά τεθεί οι πρώτες βάσεις για την προστασία της. Έχουν συμβάλει σ' αυτό η προσπάθεια πολλών Μελετητών, Ερευνητών, Επιστημόνων, που έχουν ασχοληθεί με τον τόπο, ο θαυμασμός της πλειοψηφίας των επισκεπτών της πόλης για την αισθητική της ποιότητα και η προβολή αυτής της κληρονομιάς από διάφορες άλλες, συμπτωματικές ή μη καταστάσεις, από τα Μ.Μ.Ε. κλπ. Βεβαίως, η εκτίμηση ή έστω η θετική στάση απέναντι στην κληρονομιά οφείλεται και κατά ένα μέρος στην επιδιωκόμενη από πολλούς στροφή της Συριανής οικονομίας προς τον τουρισμό, οπότε η πολιτιστική κληρονομιά ως τουριστικό προϊόν είναι είδος εκμεταλλεύσιμο και άρα κάτι που έχει και οικονομική αξία.

Σημαντικό είναι το γεγονός ότι σήμερα πλέον υπάρχουν πάρα πολλά παραδείγματα αποκατεστημένων αξιόλογων κτιρίων τα οποία λειτουργούν αποτελεσματικά σε όλα τα επίπεδα, με αποτέλεσμα να υπερτερούν όλων των αντίστοιχων σύγχρονων κατασκευασμάτων, αφού στο αισθητικό επίπεδο η υπεροχή τους είναι δεδομένη. Επίσης, σημαντική είναι η αξία επανάχρησης με ανάλογες ή πολλές φορές τελείως διαφορετικές χρήσεις των αξιόλογων κελυφών. Αυτό, βέβαια, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχουν έντονα προβλήματα στις σημερινές προσπάθειες προστασίας και ανάδειξης της φυσιογνωμίας. Θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι τα προβλήματα αυτά δεν παρουσιάζουν την χονδροειδή μορφή των προαναφερομένων εποχών, όπως αρνητική στάση των κατοίκων σε κάθε ιδέα συντήρησης ή επιδίωξης γρήγορης καταστροφής και κατεδάφισης των αξιόλογων κτισμάτων για αποφυγή των προβλημάτων χαρακτηρισμού.

⁹ Αναφέρονται αποσπάσματα και στοιχεία από το βιβλίο Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

Αντίθετα, μπορούμε να υποθέσουμε ότι πολλές δυσκολίες σήμερα προέρχονται από θετική και καλοπροαίρετη στάση των κατοίκων, αλλά προκαλούνται από την άγνοια των ίδιων και την έλλειψη εμπειρίας και εξειδίκευσης των ασχολουμένων με την οικοδομική δραστηριότητα σε όλα τα επίπεδα και κλίμακες. Η διαπίστωση αυτή δεν πρέπει να θεωρηθεί ως υποτίμηση για κανένα από τα εμπλεκόμενα μέρη, αφού η ευαισθησία του θέματος είναι τέτοια που πολλές σημαντικές λεπτομέρειες να ξεφεύγουν ακόμα και από ερευνητές με πολύχρονη πείρα στην αντιμετώπιση ανάλογων προβλημάτων αλλά και πείρα, και γνώση του συγκεκριμένου τόπου. Σήμερα, όμως, που τα πράγματα έχουν ωριμάσει σημαντικά, μπορούμε να επιδιώξουμε πιο λεπτομερείς προσεγγίσεις.

Για να γίνει κατανοητή η, μέχρι σχολαστικότητας, λεπτομερειακή προσέγγιση στον πολεοδομικό και κυρίως στον κτιριοδομικό κανονισμό θα αναφερθούν παρακάτω ορισμένα παραδείγματα σύγχρονων κατασκευασμάτων.¹⁰

Το εικονιζόμενο παράδειγμα (**εικ.54**) αναφέρεται στις πρώτες προσπάθειες απόδοσης του Νεοκλασικού ρυθμού σε σύγχρονη κατασκευή, τη δεκαετία του 1960. Με τα σημερινά πλέον δεδομένα οι μορφολογικές και αισθητικές αδυναμίες αυτής της προσπάθειας μίμησης με τα ευτελή αετωματικά στοιχεία πάνω από την πόρτα και τα παράθυρα, τα πυκνά τοποθετημένα μπαλκόνια, η ίδια η μορφή των μπαλκονιών, η φτωχή ταινία που διαχωρίζει το υπόγειο από το ισόγειο, καθώς και το είδος των παραθύρων, είναι περισσότερο από εμφανής.

Εικ.54 Νεοκλασική κατοικία σύγχρονης κατασκευής.

¹⁰ Παραδείγματα σύγχρονων κατασκευασμάτων, κείμενο και φωτογραφίες, από το βιβλίο του Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003

Ένα παράδειγμα ανακατασκευής και προσθήκης νέας κατασκευής είναι το κτίριο επί της ακτής Π. Ράλλη και Θυμάτων Σπερχειού (δίπλα στο ξενοδοχείο Ακταίο).

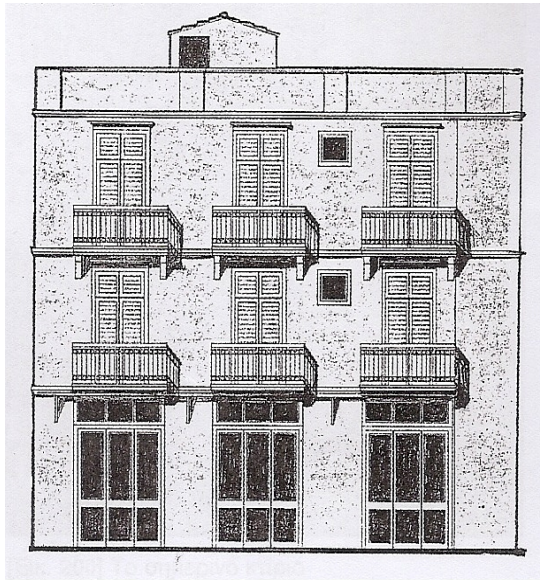

Εικ.55 Το κτίριο πριν την προσθήκη ορόφων

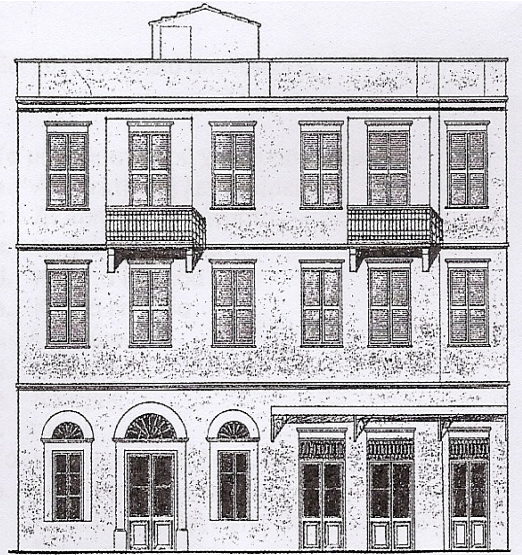
Το κτίριο αυτό προήλθε από τη συνένωση δύο μικρότερων, όταν ο νέος ιδιοκτήτης τους αποφάσισε να ανεγείρει ενιαία τριώροφη οικοδομή εκμεταλλεύομενος τον συντελεστή δόμησης, στη θέση που προηγουμένως υπήρχαν ένα ισόγειο και ένα διώροφο κτίσμα. Το ισόγειο κτίσμα στην όψη του επί της οδού Θυμάτων Σπερχειού εμφάνιζε διακοσμητική πέτρινη επίστεψη στις δύο πόρτες ενώ στην ενδιάμεση έφερε επιγραφή με τα αρχικά το πρώτου κτήτορα Α. Κ. και την ημερομηνία κατασκευής του 1840. Η οικοδομή συνέπεσε με την έκδοση του ειδικού Π.Δ. του 1976 για την Ερμούπολη. Η αρχιτεκτονική μελέτη ακολουθώντας πιστά το διάταγμα αυτό, έδωσε σχετικά καλό αποτέλεσμα, το οποίο μάλιστα είχε αποσπάσει και ευμενέστατα σχόλια για την συνέπειά του και θεωρήθηκε από την υπηρεσία ως υποδειγματική μελέτη.

Αργότερα όμως, οι μελετητές επανήλθαν με νέα πρόταση διότι έκριναν ότι το αποτέλεσμα που είχε προκύψει δεν ανταποκρινόταν στις προσδοκίες για τη διατήρηση του χαρακτήρα του κτιρίου και της συνολικής όψης του λιμανιού, αφού πολλά χαρακτηριστικά στοιχεία αυτού του χαρακτήρα αλλοιώνονταν.

Ο αριθμός και η πυκνότητα των εξωστών, το ύψος τους από το έδαφος, οι αναλογίες και η πυκνότητα των ανοιγμάτων, ξέφευγαν τελείως από τα αντίστοιχα των όψεων των κτιρίων της παραλίας και οδηγούσαν σε ένα πολύ μέτριο αποτέλεσμα με εντύπωση περισσότερο μιας νεοκλασικίζουσας πολυκατοικίας παρά ενός νεοκλασικού κτιρίου.

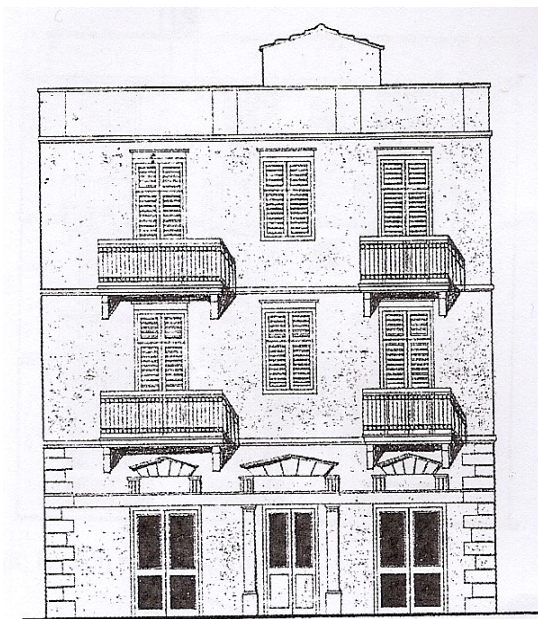

α) Η πρώτη μελέτη

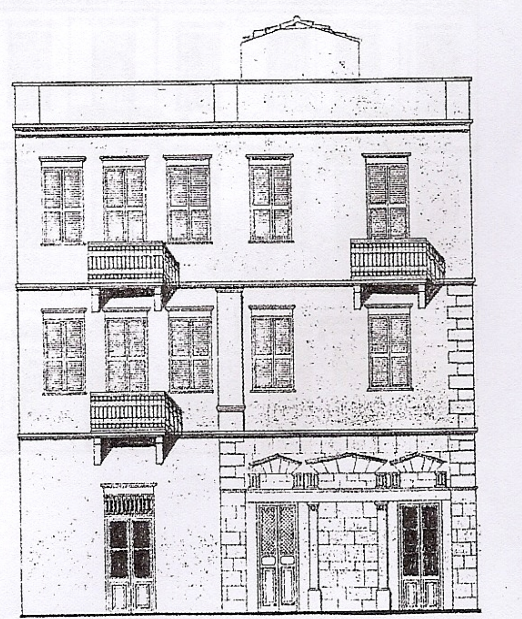

β) Η μελέτη που υλοποιήθηκε

Εικ.56 Η όψη του κτιρίου προς την παραλία

α) Η πρώτη μελέτη

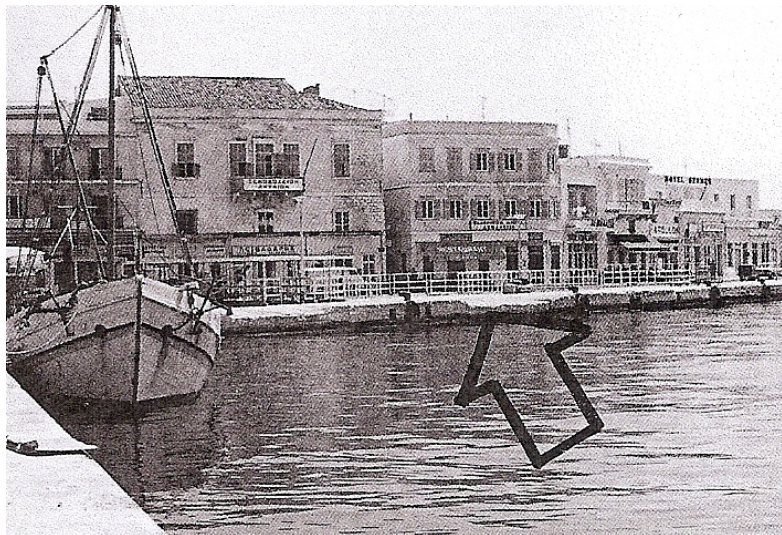

β) Η μελέτη που επικράτησε

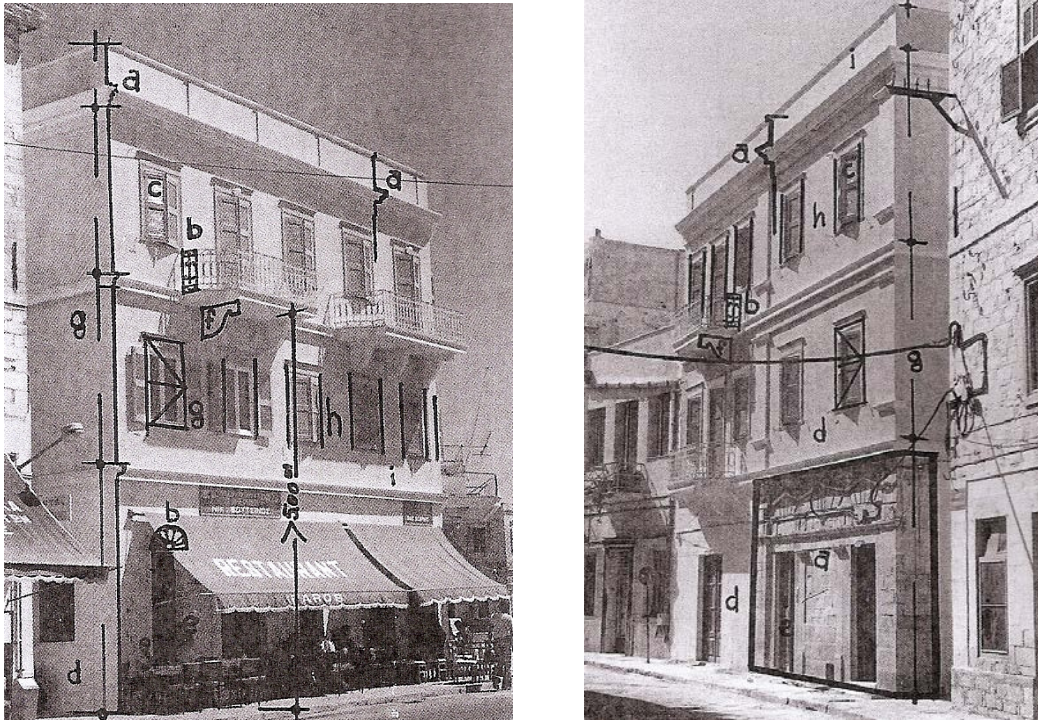
Εικ.57 Η όψη του κτιρίου επί της οδού Θυμάτων Σπερχειού

Η νέα πρόταση συντάχθηκε μετά από μια λεπτομερή ανάλυση των χαρακτηριστικών της όψης της πόλης από την παραλία και των γενικότερων χαρακτηριστικών μορφημάτων που χαρακτηρίζουν την αρχιτεκτονική της Ερμούπολης. Έλαβε υπ' όψη μια σειρά παραμέτρων όπως: τη γενική εντύπωση του συνόλου, την κάτοψη, την κλίμακα, τις αναλογίες, τα υλικά των όψεων, τη δομή, τη σχέση κενών – πλήρων, την παρουσία διάτρητων διαφραγμάτων, ιδιαίτερου χαρακτηριστικού της νεοκλασικής αρχιτεκτονική, τον αριθμό και τον ρυθμό επανάληψης των εξωστών και παραθύρων, τόσο σε οριζόντιο και σε κατακόρυφο επίπεδο.

Η διαφορά ανάμεσα στις δύο προτάσεις είναι εντυπωσιακή. Ενώ η πρώτη ακολουθεί το γράμμα του νόμου από πλευράς συνέπειας προς το διάταγμα, η δεύτερη, χωρίς να παραβλέπει το τυπικό αυτό γράμμα, προχωρεί και αξιοποιεί το πνεύμα του νόμου. Το κτίριο εντάχθηκε στο περιβάλλον του με ιδιαίτερα ικανοποιητικό τρόπο σε βαθμό που να θεωρείται ως γνήσιο νεοκλασικό, ακόμα και από ειδικούς. Ωστόσο, όμως, με προσεκτική παρατήρηση μπορεί να διαπιστώσει κανείς τις αδυναμίες οι οποίες οφείλονται στις δυσκολίες που παρουσιάζονται κατά τη μεταφορά των σχεδίων στην πράξη, λόγω μη εξειδίκευσης των εμπλεκομένων στην όλη διαδικασία. Οι αναλογίες των παραθύρων έχουν αισθητά αλλάξει από τα σχέδια στην εφαρμογή ενώ ο χρωματισμός με σύγχρονα πλαστικά φωτοευπαθή χρώματα αλλοιώθηκε σοβαρά. Παρ' όλα αυτά η γενική εντύπωση του κτιρίου είναι ικανοποιητική.

Εικ.58 Το κτίριο μετά την προσθήκη ορόφων

Εικ.59 Το κτίριο, σήμερα, με το τελικό αποτέλεσμα.

Τα μορφήματα που χρησιμοποιήθηκαν:

- a) Αρχιτεκτονική λεπτομέρεια
- b) Διάτρητα διαφράγματα
- c) Κινητά διαφράγματα
- d) Κλειστά επίπεδα
- e) Κινητά επίπεδα
- f) Αντικείμενα
- g) Αναλογίες
- h) Κάναβος
- i) Χρώμα

Τα μορφήματα που διαφυλάχθηκαν:

- a) Οι πέτρινοι ημιθολίσκοι και η Αρχιτεκτονική λεπτομέρεια της όψης επί της οδού Θυμάτων Σπερχειού.
- b) Οι φεγγίτες στις πόρτες στην όψη της παραλίας.

Η παρουσίαση των παραπάνω παραδειγμάτων κάνει φανερή την ανάγκη για μια ιδιαίτερη συστηματική προστασία της αρχιτεκτονικής φυσιογνωμίας της πόλης.

4.4. Πίνακας διατηρητέων κατοικιών¹¹

	ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ	ΕΤΟΣ	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ	ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ
1.	Σαλάχα		Πλατεία Μιαούλη	Απλό κτίσμα χωρίς ιδιαίτερη αρχιτεκτονική
2.	G. Stefano	1822	Κλ. και Κυπ. Στεφάνου Κλινική "Ευαγγελισμός"	Η αρχιτεκτονική του θυμίζει νησιώτικο αρχοντικό. Μεγάλο διώροφο κτίριο με πολλά δωμάτια και στους δύο ορόφους. Στην πρόσοψη έχουν σκεπαστές βεράντες που στηρίζονται σε λεπτούς μαρμάρινους κίονες με απλά κιονόκρανα και βάσεις που ακολουθούν την τεχνοτροπία των χρόνων της Τουρκοκρατίας
3	N. Πρασσακάκη		Οδός Χαρίτων και Δ. Βαφιαδάκη	Η αρχιτεκτονική του θυμίζει νησιώτικο αρχοντικό. Μεγάλο διώροφο κτίριο με πολλά δωμάτια και στους δύο ορόφους. Στην πρόσοψη έχουν σκεπαστές βεράντες που στηρίζονται σε λεπτούς μαρμάρινους κίονες με απλά κιονόκρανα και βάσεις που ακολουθούν την τεχνοτροπία των χρόνων της Τουρκοκρατίας
4.			Λίγο πιο μέσα από τον αρ. 50 της Στ. Πρωίου	Λαϊκού τύπου σπίτι. Θυμίζει μακεδονίτικη αρχιτ. Οι ξυλινες κατασκευές είναι εντυπωσιακές. Σημειώνεται ιδιαίτερα η σκεπαστή βεράντα: τέσσερις ξύλινοι πεσσοί δημιουργούν τρία τοξωτά ανοίγματα στην πρόσοψη, με το χαρακτηριστικό κόψιμο στα κλειδιά των τόξων. Το μπαλκόνι είναι και αυτό ξύλινο και στηρίζεται σε τρεις ξύλινους δοκούς. Απλά και καλοδουλεμένα είναι και τα ξύλινα πλαίσια των ανοιγμάτων, αλλά και οι πόρτες και τα παράθυρα.
5.	Οικ. Μυταράκη		Συνοικία Αγ. Νικολάου Οδός Απόλλωνος αρ. 28	Λαϊκό διώροφο κτίριο σοβαντισμένο. Ο πρώτος όροφος προεξέχει σε ορισμένα σημεία στην πρόσοψη και στηρίζεται σε ξυλινους δοκούς. Τα χαρακτηριστικά τοξωτά ανοίγματα στη γωνία φαίνεται ότι αρχικά ήταν ανοικτά και αργότερα κλείσθηκαν με ξύλινη τζαμαρία. Όλα τα ανοίγματα έχουν ιδιαίτερα τονισμένα το κλειδί του τόξου και τα επίκρανα στη γένεσή τους

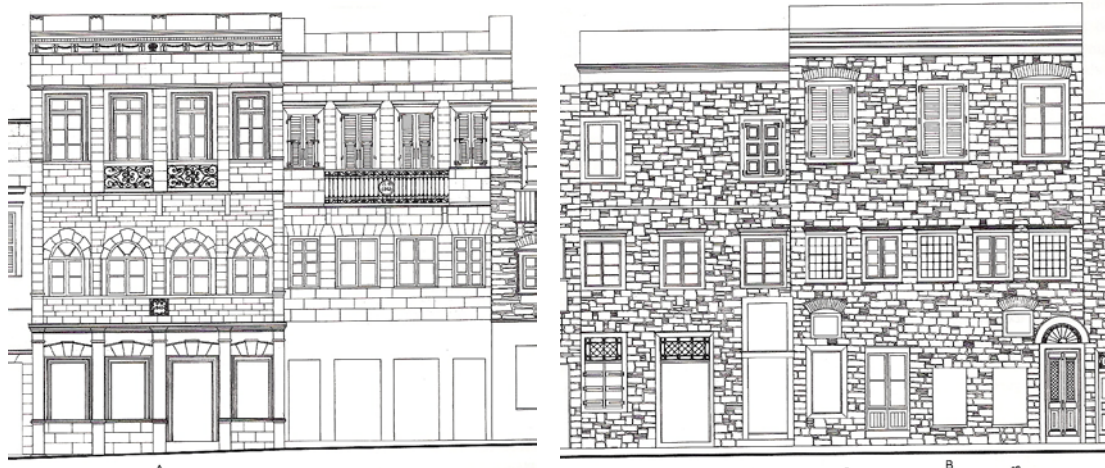
¹¹ Πίνακες από το βιβλίο του Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003, σελ.183

6.	<p>Νικολ. Πρασσακάκη.</p> <p>Χιώτης προύχοντας, Χρημάτισε πολλά χρόνια δήμαρχος της Ερμούπολης</p>	1834-1836	<p>Απόλλωνος Δ. Βαφιαδάκη Ηρώων Αγ. Νικολάου</p>	<p>Αρχιτέκτονας J. Erlacher. Ο πρίγκιπας Ruckler-Muskau που επισκέφτηκε τη Σύρο το 1836, όχι μόνο μας έχει διασώσει την πληροφορία ότι το σπίτι του Πρασσακάκη ήταν έργο του Erlacher αλλά και μιλάει με θαυμασμό στο βιβλίο του για τη συμμετρική αρχιτεκτονική του, για τις μαρμάρινες σκάλες, τα ψηλοτάβανα δωμάτια με τις πολυχρωμες οροφές, τα αγγλικά έπιπλα και τους μεγάλους καθρέφτες. Σημειώνει χαρακτηριστικά ότι όμοιο του δεν είχε δει ακόμα σε καμιά άλλη ελληνική πόλη.</p> <p>Αν και στα χρόνια που πέρασαν το σπίτι άλλαξε ιδιοκτήτες -στους νεώτερους είναι γνωστό ως αρχοντικό του Βοκοτόπουλου- και χρησιμοποιήθηκε για άλλες ανάγκες, ως Αγροτική Τράπεζα και ως Βιομηχανικό Κεντρο Κυκλάδων, διατηρεί την αρχική μορφή του.</p>
7.	Δ.Α.	1840	<p>Διαμπερές σε δυο δρόμους Αντιπάρου αριθ. 13 και Πρωτοπαπαδάκη αριθ. 12</p>	<p>Τριώροφο με στενή πρόσοψη, χτισμένο με λαξευτή ισόδομη τοιχοδομία και μόνο στους αρμούς παρεμβάλλεται λίγο κονίαμα. Η αρχιτεκτονική του είναι απλή, η τυπική στην Ερμούπολη. Ταινίες χωρίζουν τους ορόφους, το γείσο είναι βαρύ λίθινο και πάνω απ' αυτό υπάρχει χτιστό στηθαίο. Τα πλαίσια στα παράθυρα είναι μαρμάρινα χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία, τα παραθυρόφυλλα εσωτερικά και τα φουρούσια στα μπαλκόνια απλά μαρμάρινα χωρίς διακόσμηση.</p> <p>Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η εσωτερική όψη της οδου Αντιπάρου, με τρία τοξωτά ανοίγματα στο ισόγειο - δύο πόρτες και ένα παράθυρο- που τα πλαίσιά τους είναι μαρμάρινα και τα τόξα από τούβλα και σοβατισμένα.</p>

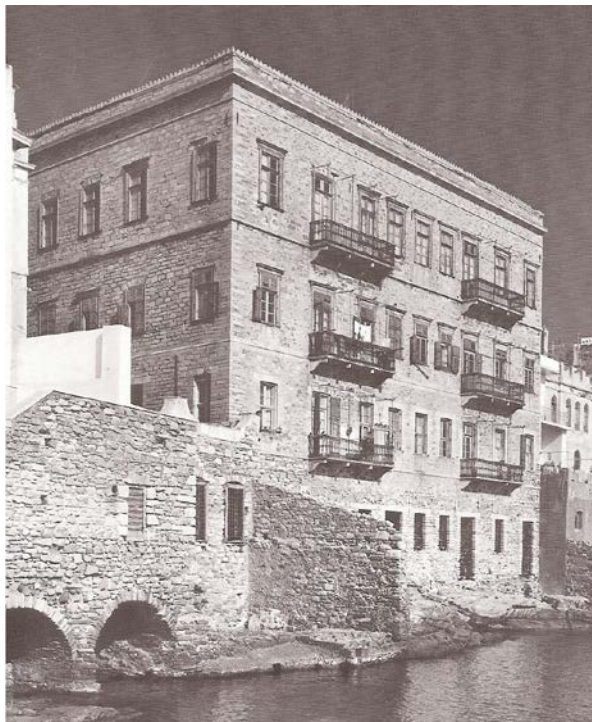
Εικ.60 Οικία Νικ. Πρασσακάκη (πιν.6).

8.	<p>Ιωσήφ και Ιωάννου αδελφών Μιέσερ.</p> <p>Για τον Ιωάννη Μιέσερ από το Ταλάσιο της Καπαδοκίας ξέρουμε ότι ήταν πλούσιος κτηματίας και ότι όταν στα 1856 ήταν έφορος του Δημοτικού Νοσοκομείου, έχτισε με έξοδα του δεξαμενή στο Νοσοκομείο.</p>	1841	<p>Διαμπερές στις οδούς Πρωίου αριθ. 5 και Πάρου αριθ. 8</p>	<p>Το σπίτι είναι τριώροφο με μαρμάρινη πρόσοψη. Διακρίνεται για τις ωραίες αναλογίες που θυμίζει τη μνημειακή αρχιτεκτονική της Αναγέννησης. Όλες οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες, ταινίες, παραστάδες, υπέρθυρα και τόξα είναι πολύ προσεκτικά και με συνέπεια δουλεμένες στο μάρμαρο. Χτιστό είναι μόνο το γείσο καθώς και το επιστήλιο, κάτω απ' αυτό, που διακοσμείται με πήλινα κοσμήματα: γιρλάντες, γεισίποδες και ένα κάνθαρο στο κέντρο. Το μπαλκόνι έχει καταστραφεί, η θέση του όμως είναι φανερή από τα σημάδια που έχουν αφήσει τα φουρούσια. Αλλοιωμένο είναι και το ισόγειο του σπιτιού από τις βιτρίνες των καταστημάτων. Υπάρχουν όμως αρκετά λείψανα κάτω από τις νεώτερες προσθήκες που επιτρέπουν τη σωστή αποκατάσταση του σχεδίου. Η πίσω πλευρά της οδού Πάρου είναι απλή κατασκευή χτισμένη με ακανόνιστες, λίγο επεξεργασμένες, πέτρες και με άφθονο κονίαμα στους αρμούς. Τα πλαίσια των παραθύρων είναι ξύλινα και δεν υπάρχει καμιά διάκριση στους ορόφους.</p>
9.	Π.Τ.	1843	<p>Παραλιακός δρόμος και οδός (Θυμάτων Σπερχειού. Σήμερα ξενοδοχείο "Ακταίων"</p>	<p>Το κτίριο προβάλλει επιβλητικό με τις μεγάλες διαστάσεις του 16,85X 14μ. Η Τοιχοδομία είναι απλή με ακανόνιστες πέτρες και με μικρά οριζόντια πετραδάκια ανάμεσα τους. Το επιστύλιο και το γείσο είναι σοβατισμένα Στο επιστύλιο υπάρχει καλαίσθητη διακόσμηση όπως και στο αρχοντικό Μιέσερ. Όλα τα ανοίγματα έχουν ξύλινα πλαίσια ενώ τα παραθυρόφυλλα είναι εσωτερικά ή εξωτερικά του γνωστού γερμανικού τύπου.</p>

Εικ.61 Αρχοντικό αδελφών Μιέσερ. Κύρια όψη (α) και πίσω πλευρά (β)(πιν.8).

10.	Α.Ο. γνωστό ως σπίτι του Χατζή Ανδρέα Κριαρά	1854	Οδός Απόλλωνος αριθ. 4-8	<p>Σήμερα ένα μεγάλο μέρος του είναι εγκαταλειμμένο. Προκαλεί εντύπωση η ενιαία και ογκώδης οικοδομή του και στις τρεις όψεις. Στη πρόσοψη της οδού Απόλλωνος είναι 28,23 μ. είναι διώροφο και μόλις διακρίνονται τα μικρά παράθυρα του υπογείου. Στην πάροδο μήκους 25 μ. το υπόγειο γίνεται ισόγειο ενώ προς την πλευρά της θάλασσας, όπου το έδαφος πέφτει ακόμα περισσότερο, το υπόγειο αποτελεί τον πρώτο όροφο: Έχουμε δηλαδή στην πλευρά αυτή ισόγειο και τρεις ορόφους. Η όψη αυτή είναι η πιο επιβλητική του κτιρίου, καθώς προβάλλει από μακριά, κτισμένη στη θάλασσα. Το σπίτι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως πολυκατοικία γιατί από την αρχή είχαν γίνει διαμερίσματα με διαφορετικές εισόδους από την πρόσοψη και την πάροδο.</p> <p>Δυο νεώτερες επιγραφές εντοιχισμένες στην πρόσοψη μιλούν για την ιστορία του: "Ακίνητον κληροδοτήματος Αννης Λ. Κουτσοδόντη αριθ. 1 προς προίκισιν απόρων κορασίδων συσταθέν (sic) εν έτει 1931" και "Εν τω οίκω τούτω έζησε και απέθανε 1830-1872 Χατζή Ανδρέας Κριαράς ο εκ Σφακιών Πρόεδρος της Καγκελαρίας, ήτις εκήρυξε την Επανάστασιν εν Κρήτη τω 1821. Εν τούτω διέμεινε ο Οθων, ο πρώτος βασιλεύς, προσέφυγε δε νήπιον τω 1886 ο Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος. Στους νεώτερους είναι γνωστό ως Γυμνάσιο γιατί από το 1935-1963 περίπου στέγασε το Γυμνάσιο Θηλέων Σύρου.</p>
-----	---	------	-----------------------------	---

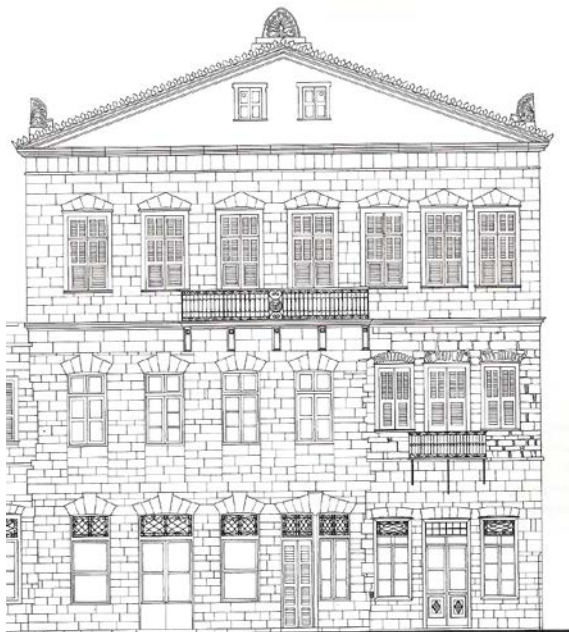

Εικ.62 Κατοικία Χ. Α. Κριαρά. Η πίσω όψη του κτιρίου (πιν.10).

11.	Οικία Ζερβουδάκη Σε μια διακοσμητική κόγχη υπάρχει η επιγραφή "Maison de commerce des fils Zervoudaki".	1853	Γωνία των οδών Απόλλωνος και Χαρίτων (απέναντι από το αρχοντικό Χατζή Ανδρέα Κριαρά.	Καλοκτισμένο τριώροφο σπίτι. Όπου ο σοβάς έχει πέσει διακρίνεται η τοιχοδομία: αργολιθοδομή με κονίαμα. Τα υπέρθυρα των παραθύρων γεφυρώνονται με επίπεδους θόλους από τούβλα που ήταν αρχικά σοβατισμένα, όπως σοβατισμένο ήταν και το γείσο χτισμένο από τούβλα σε βαθμιδωτή διάταξη. Ενδιαφέροντα είναι τα μπαλκόνια με τις πλούσιες σιδεριές, καθώς και η μαρμάρινη κεντρική είσοδος από την οδό Χαρίτων διακοσμημένη στο υπέρθυρο με ανάγλυφα στεφάνια. Οι πλούσιες και καλοδουλεμένες τοιχογραφίες στο εσωτερικό μαρτυρούν την προσεγμένη γενικά κατασκευή του. Σύμφωνα με τον Α. Χούμη το σπίτι ανήκε προηγουμένως στον Αμβρόσιο Δαμαλά δήμαρχο της Ερμούπολης από το 1853-1862. Αν αυτό είναι αλήθεια, εκεί φιλοξενήθηκαν ο Όθων και η Αμαλία στα 1846 και 1850
12.		1857	Οδός Φρ. Ρούσβελτ αριθ. 12 Οικονομική Εφορία	
13.	Σειρά 7 σπιτιών		Νότια πλευρά Πλατείας Μιαούλη (Ανατολικό και δυτικό τμήμα)	Διώροφα και τριώροφα κτίρια με στοές στην πρόσοψη
14.	Οικογ. Λαδόπουλου		Δυτική πλευρά Πλατείας Μιαούλη δίπλα στο Δημαρχείο	Μαρμαρόκτιστο

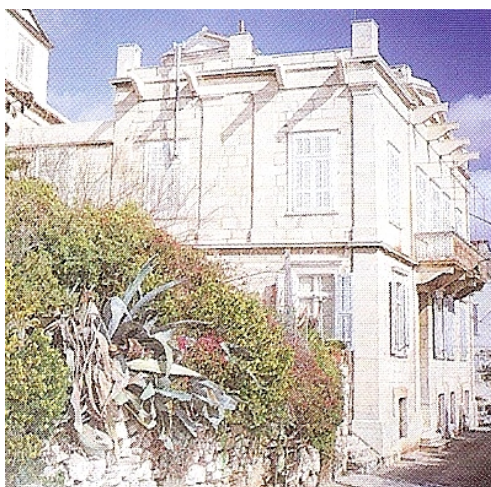
15.	<p>Ι. Πέτσα Δεν είναι γνωστό ποιος ήταν ο αρχικός ιδιοκτήτης. Έχουν σωθεί μόνο μπαλκόνι μαζί με τη χρονολογία «Λ.Χ.Γ., 1860»</p>	1860	<p>Γωνία των οδών Κωνσταν/πόλεως και αρχιεπισκ. Αλ. Λυκούργου</p>	<p>Η βαριά κατασκευή και το σθηθαίο με τους ισχυρούς πεσσούς δίνουν στο σπίτι φρουριακό χαρακτήρα. Η υψομετρική διαφορά δίνει την ευκαιρία να δημιουργηθεί ισόγειο στη μία πλευρά του, όπου τα καταστήματα, ενώ στην άλλη από την οδό Κων/πόλεως φθάνει κανείς απ'ευθείας στον πρώτο όροφο που αποτελεί την κατοικία. Ενδιαφέρουσα τοιχοδομία στο ισόγειο μαρμαρόχτιστη ισοδομική με λοξότμητους τους οριζόντιους αρμούς. Ο πρώτος όροφος είναι με μαρμαρόπετρες και παχύ κονίαμα στους αρμούς χαραγμένο με οριζόντιες γραμμές. Μαρμάρινη ταινία χωρίζει τους ορόφους και μαρμάρινο γείσο επιστέφει το κτίριο. Τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα είναι ξύλινα και τα παραθυρόφυλλα γερμανικού τύπου με φεγγίτες στο πάνω μέρος, ενώ υπάρχουν και τα αρχικά εσωτερικά παραθυρόφυλλα. Τα φουρούσια στα μπαλκόνια έχουν πλούσιο διάκοσμο και θυμίζουν τα φουρούσια των αθηναϊκών και πειραιώτικων σπιτιών ενώ αντίθετα οι σιδεριές είναι πολύ απλές. Αξιοπρόσεχτη είναι η κυρία είσοδος από την οδό Κων/πόλεως. Η πόρτα είναι τοξωτή και περιβάλλεται από παραστάδες με λοξότμητους τους οριζόντιους αρμούς. Επιστύλιο διακοσμημένο με ανάγλυφα κοσμήματα, γείσο και μικρό αέτωμα συνθέτουν την αρχιτεκτονική της. Τοιχογραφίες κοσμούν εσωτερικά την είσοδο και τους χώρους υποδοχής.</p>
-----	---	------	---	--

16.	<p>Αρχοντικό Νικολαΐδη μετέπειτα Α. Κοή, γνωστού εμπόρου από την Κάρυστο που έζησε στην Ερμούπολη</p> <p>Στο κέντρο της απλής σιδεριάς του μπαλκονιού υπάρχουν τα αρχικά Χ.Ν. και η χρονολογία 1861. Τα ίδια αρχικά και η χρονολογία 1860 είναι χαραγμένα επίσης στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου από την οδό Οδυσσέως.</p>	1861	<p>Οδός Θυμάτων Σπερχειού αριθ. 14-16 και στις οδούς Μήλου και Οδυσσέως</p>	<p>Επιβλητικό με το μεγάλο αέτωμα που καταλαμβάνει ολόκληρη την πρόσοψη βλέπει σε τρεις δρόμους. Η υψομετρική διαφορά το κάνει διώροφο από τη μια πλευρά (Οδυσσέως) και διώροφο από την άλλη (Θυμάτων Σπερχειού). Η τοιχοδομία στις δυο όψεις είναι επιμελημένη με μαρμάρινες πλάκες, ενώ στην πλάγια όψη, από την οδό Μήλου είναι απλή, με πέτρες και κονίαμα στους αρμούς. Τα ανοίγματα γεφυρώνονται με υπέρθυρα τριγωνικής μορφής που σχηματίζονται από θολίτες. Η τοιχοδομία διακόπτεται μόνο από μια στενή ταινία στην αρχή του δεύτερου ορόφου. Το κτίριο επιστέφεται με μαρμάρινο επιστύλιο, γείσο και μεγάλο αέτωμα (τα γείσα του αετώματος είναι σοβατισμένα). Μεγάλα πήλινα ακρωτήρια διακοσμούν το αέτωμα. Πέντε λεπτά φουρούσια με ανάγλυφους ρόδακες στο μέτωπό τους στηρίζουν το μπαλκόνι που στο κάτω μέρος του είναι διακοσμημένο με φατνώματα και ρόδακες. Φαίνεται ότι αρχικά κτίστηκε το διώροφο τμήμα με το μικρό μπαλκόνι στη γωνιά των οδών Θυμάτων Σπερχειού και Μήλου και ότι αργότερα έγινε το μεγάλο κτίριο που σώζεται έως σήμερα. Το ισόγειο και ο πρώτος όροφος χρησιμοποιούνται για καταστήματα και αποθήκες. Πολύ προσεγμένη είναι η εσωτερική διαρρύθμιση του δεύτερου ορόφου που αποτελεί την κυρίως κατοικία. Μαρμάρινη σκάλα οδηγεί στον όροφο αυτό και θαυμάσιες τοιχογραφίες διακοσμούν τους διαδρόμους και την κεντρική αίθουσα.</p>
17.	Κ.Ν. Ζαυής	1862	<p>Γωνία των οδών Τριανταφύλλου και Κλεισθένους</p>	<p>Τριώροφο με μεγάλο αέτωμα. Διακρίνεται για τις λεπτομέρειες της κατασκευής. Στο μπαλκόνι και στο υπέρθυρο εμφανίζονται τα στοιχεία «Κ.Α. Ζαυής 1862»</p>

Εικ.63 Αρχοντικό Νικολαΐδη (πιν.16).

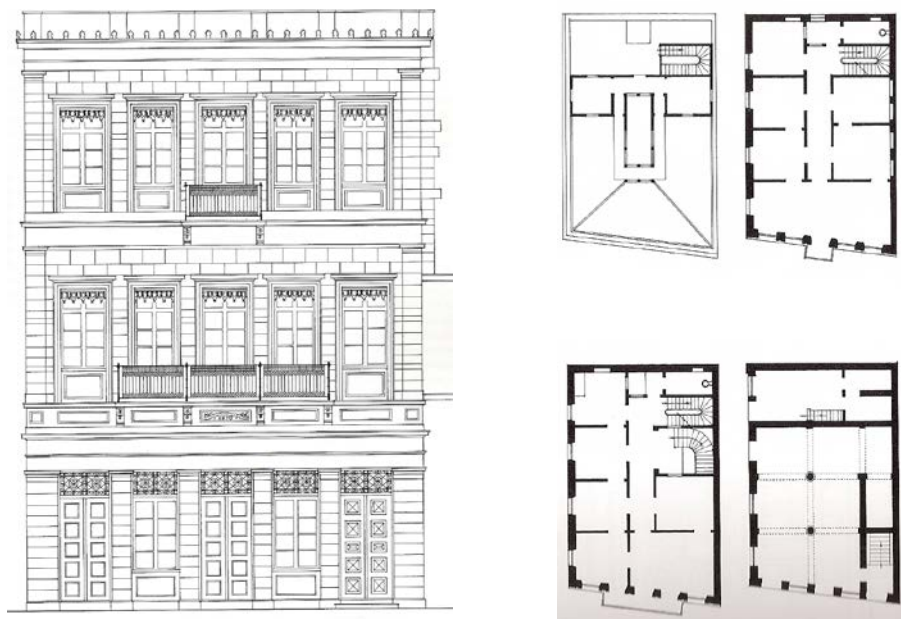
18.	Ηλ. Κεγαγιάς Δημιουργός της «Ελληνικής Ακτοπλοϊκής Εταιρείας»	1865 περίπου	Αθηνάς αριθ. 3 και Αιγαίου. Συνοικία Βαπόρια	<p>Διώροφο κτίριο στην οδό Αθηνάς, χαρακτηρίζεται από το αέτωμα στο κέντρο της πρόσοψης.</p> <p>Η τοιχοδομία του είναι ολόλιθη. Κονίαμα υπάρχει μόνο στους αρμούς του ισογείου και στις πλάγιες όψεις.</p> <p>Τέσσερα φουρούσια κάτω από το αέτωμα και τέσσερα άλλα στη δυτική όψη δηλώνουν ασφαλώς την πρόβλεψη τρίτου ορόφου. Ταινία μαρμάρινη χωρίζει τους δυο ορόφους, γείσο επιστέφει το κτίριο και στα άκρα έχουμε μαρμάρινες παραστάδες.</p> <p>Τα παραθυρόφυλλα ήταν αρχικά εσωτερικά σκούρα με ξύλινα πλαίσια αργότερα όμως προστέθηκαν και εξωτερικά γερμανικού τύπου που διατηρούνται ακόμη.</p> <p>Τα φουρούσια διακοσμούνται με μια ροζέτα στο μέτωπό τους ενώ οι μπαλκονόπορτες με φατώματα με μικρές ροζέτες.</p> <p>Η κεντρική είσοδος για τον πρώτο όροφο, από την οδό Αιγαίου, είναι ολομάρμαρη με παραστάδες και θριγκό. Η σκάλα, επίσης μαρμάρινη με κουπαστή, καταλήγει σε φουρούσι αθηναϊκού τύπου.</p> <p>Καλοδοουλεμένη είναι και η ξύλινη πόρτα της εισόδου.</p> <p>Πολύ επιμελημένη είναι η κατασκευή στο εσωτερικό και κυρίως στον πρώτο όροφο όπου σώζονται τοιχογραφίες στη μεγάλη σάλα και στον προθάλαμο της εισόδου.</p>
-----	---	-----------------	--	--

Εικ.64 Οικία Η. Κεχαγιά (πιν.18).

19.	Μέγαρο Οικογένειας Νεγραπόντε	1865 περίπου	Αθηνάς και Διογένους αριθ. 4 (ανήκει σήμερα στην εκκλησία του Αγ. Νικολάου	<p>Διώροφο κτίριο με υπόγειο που βλέπει σε δύο δρόμους. Η τοιχοδομία του είναι μαρμαρόχτιστη επιμελημένη και οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες καλοδουλεμένες. Το μπαλκόνι από την οδό Διογένους έχει μαρμάρινο πλαίσιο στη θέση της σιδεριάς και μπαλκονοποδιά με μικρά φατνώματα και ροζέτες. Αξιοπρόσεκτο είναι το τρίλοβο τοξωτό άνοιγμα από την πλευρά της οδού Αθηνάς που καλύπτει σε ύψος το υπόγειο και το ισόγειο. Εντυπωσιακή η διαρρύθμιση στο εσωτερικό. Αμέσως μετά την κύρια είσοδο από την οδό Διογένους που ήταν κοινή και για τους δύο ορόφους αρχίζει η μνημειακή ολομάρμαρη σκάλα για τον πρώτο όροφο. Δεξιά της ανοίγεται η πόρτα της εισόδου για το ισόγειο: έχει παραστάδες με κορινθιακά επίκρινα και ανθεμωτή, αετωματική επίστεψη, όπου ο θυρεός της οικογένειας. Στο εσωτερικό η διάταξη είναι κανονική. Χαρακτηριστικός είναι ο διάδρομος στον πρώτο όροφο με άνοιγμα στην οροφή του. Και στους δυο ορόφους ωραιότατες τοιχογραφίες διακοσμούν τις αίθουσες υποδοχής.</p>
-----	-------------------------------	--------------	--	---

20.	<p>Ισιδωρου Ανδρουλή</p> <p>Η χρονολογία και το όνομα είναι χαραγμένα σε ανάγλυφη πλάκα εντοιχισμένη στην πρόσοψη κάτω από το μπαλκόνι του πρώτου ορόφου διακοσμημένη με λύρα στο κέντρο, φύλλα δάφνης δεξιά και αριστερά και μια ταινία που συνδέει το σύνολο.</p>	1870	<p>Οδός Π. Πρωτοπαπαδάκη αριθ. 35</p>	<p>Τριώροφο με πολύ επιμελημένη ισόδομη λαξευτή τοιχοδομία. Μόνο στο ισόγειο οι παραστάδες που περιβάλλουν τα κουφώματα είναι έντονα τονισμένες με λοξότμητους αρμούς. Οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες, ταινίες, γείσα, επιστήλια, παραστάδες, επίκρανα, καθώς και τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα είναι μαρμάρινα και τα κλασικά κυμάτια αποδίδονται με ακρίβεια. Τα φουρούσια, πλούσια διακοσμημένα, οι μπαλκονοποδιές με φατνώματα και ανάγλυφες ροζέτες θυμίζουν τα αντίστοιχα πειραιώτικα αρχιτεκτονικά μέλη. Οι πόρτες και τα παράθυρα έχουν εσωτερικά παραθ/φυλλα. Στην εξωτερική όψη υπάρχουν σιδερένια ανάγλυφα στόρια. Πήλινοι ακροκέραμοι -κάτι σπάνιο για την Ερμούπολη- είναι τοποθετημένοι στην επίστεψη του κτιρίου. Ψηλό στηθαίο κρύβει την κεραμωτή στέγη. Πολύ πιο απλή είναι η κατασκευή της πλάγιας όψης στην πάροδο. Είναι μαρμάρινη μόνο στο ισόγειο και από κει και πάνω είναι κτισμένη με μαρμαρόπετρες και παχύ κονίαμα στους αρμούς. Όλα τα ανοίγματα έχουν ξύλινα πλαίσια και εξωτερικά παραθ/φυλλα. Η εσωτερική διακόσμηση είναι πολύ πλούσια. Μαρμάρινη σκάλα έως το μέσο και από κει και πάνω ξύλινη με δύο μαρμάρινα λιοντάρια στην αρχή της οδηγεί στον πρώτο όροφο, όπου διακόπτεται και συνεχίζει για το δεύτερο όροφο και την ταράτσα. Ένα δεύτερο κλιμακοστάσιο αρχίζει από την είσοδο της πλάγιας όψης και φθάνει έως την ταράτσα (από τον πρώτο όροφο και πάνω ενώνεται με το κύριο κλιμακοστάσιο). Οι ξύλινες κατασκευές είναι ιδιαίτερα προσεγμένες. Τοιχογραφίες κοσμούν τα δωμάτια, τους διαδρόμους και τη σκάλα. Ενδιαφέρουσα είναι η διαρρύθμιση του μεγάλου καταστήματος στο ισόγειο: δυο μαρμάρινοι ιωνικοί κίονες κοσμούν το εσωτερικό της αίθουσας και στηρίζουν ταυτόχρονα το δάπεδο του πρώτου ορόφου.</p>
-----	---	------	---------------------------------------	--

Εικ.65 Μέγαρο Ι. Ανδρουλή. Πρόσοψη και κατόψεις. (πιν.20)

21.	<p>Αρχοντικό Κωνσταντίνου Πετρίτζη</p> <p>Με λαξευμένη στο υπέρθυρο την επιγραφή «Κωνσταντίνος Πετρίτζης αωο'»</p>	1870	<p>Οδός Εμμ. Ροΐδη αριθ. 26 Κοντά στο θέατρο «Απόλλων»</p>	<p>Διώροφο με μορφή επηρεασμένη περισσότερο από την αθηναϊκή νεοκλασική αρχιτεκτονική. Επιβάλλεται με την απόλυτη συμμετρία και την αρμονική διάταξη των ανοιγμάτων. Η βάση του, οι ταινίες που χωρίζουν τους ορόφους, τα πλαίσια της κεντρικής εισόδου και το μπαλκόνι είναι από μάρμαρο ενώ όλο το υπόλοιπο κτίριο είναι σοβατισμένο με έντονα χαραγμένους οριζόντιους αρμούς στο ισόγειο. Οι αετωματικές επιστρώσεις στα παράθυρα, το μπαλκόνι με τους μαρμάρινους πεσίσκους και τα πήλινα κολονάκια στο στηθαίο συνθέτουν τον αρχιτεκτονικό του διάκοσμο. Το παλιό αυτό αρχοντικό θα πρέπει να χτίστηκε με σχέδια του αρχιτ. Ι. Βλυσίδα. Σ' αυτό το συμπέρασμα οδηγεί ένα σχέδιο του Βλυσίδα, όψη σπιτιού που θα πρέπει να είναι όπως φαίνεται από τη γενική διάταξη μια πρόταση του αρχιτέκτονα για το ίδιο σπίτι.</p>
22.	<p>Σήμερα ανήκει στο «Ισιδώρειο Ορφανοτροφείο Αρρένων»</p>	1870	<p>Οδός Μπαμπαγιώτου αριθ. 3. Κοντά στην εκκλησία Αγ. Νικολάου</p>	<p>Τριώροφο χτισμένο με μαρμαρόπετρες και κονίαμα στους αρμούς, τονισμένο με οριζόντιες γραμμές, απολήγει στο κέντρο σε χτιστό αέτωμα. Τα φουρούσια και οι σιδεριές στα μπαλκόνια είναι απλά, τα πλαίσια όλων των ανοιγμάτων ξύλινα και τα παραθυρόφυλλα του γνωστού γερμανικού τύπου. Χαρακτηριστικοί είναι και οι ψηλοί με ωραίες σιδεριές φεγγίτες που υπάρχουν πάνω από τις δύο πόρτες της εισόδου, όπου οδηγούν μαρμάρινα σκαλοπάτια. Στις δύο ενεπίγραφες πλάκες, τις εντοιχισμένες πάνω από τις δύο εισόδους φαίνεται ο χρόνος της οικοδομής αλλά και ο αρχιτέκτονας. «Ιουλίου Α' 1870» και «Μ.Σ.Γ. Σχεδιασθέν υπό Κ. Κοκκίνη 1870».</p>

Εικ.66

Αρχοντικό Κ. Πετρίτζη (πιν.21)

23.	<p>Αρχοντικό Γ.Δ. Βελισσαρόπουλου. Αρχικά ανήκε στην οικογένεια Αναργύρου. Σήμερα στεγάζεται το Εργατοϋπαλληλικό Κέντρο Κυκλάδων. Στο υπέρθυρο της εισόδου υπάρχουν τα αρχικά «Γ.Δ.Β. 1871»</p>	1871	<p>Οδός Αγ. Νικολάου αριθ. 3. Κοντά στο Θέατρο.</p>	<p>Είναι τριώροφο ολομάρμαρο κτίριο με αέτωμα στο κέντρο του τελευταίου ορόφου, χτισμένο με λαξευτή ισόδομη τοιχοδομία. Καλοδουλεμένα τοξωτά ανοίγματα των καταστημάτων στο ισόγειο και ο αρχιτεκτονικός διάκοσμος σε όλους τους ορόφους (οι μπαλκονοποδιές και τα φουρούσια στα μπαλκόνια και πάνω από τα παράθυρα). Τα πυκνά ανοίγματα και ο βαρύς διάκοσμος χαρακτηρίζουν την πρόσοψη αλλά ο στενός δρόμος δεν αναδεικνύει την αρχιτεκτονική της. Η εσωτερική διάταξη και η διακόσμηση είναι πολύ ενδιαφέρουσα. Δείγμα της δουλειάς του Ι. Βλυσίδη.</p>
24.	<p>Στο μπαλκόνι υπάρχουν τα αρχικά «Σ.Α. 1874»</p>	1874	<p>Οδός Δ. Βοκοτόπουλου αριθ. 3</p>	<p>Τριώροφο με απλή συριανή αρχιτεκτονική. Το ισόγειο με τοξωτά ανοίγματα εκτός από την κεντρική είσοδο, είναι ισοδομικά χτισμένο με μαρμάρινες πλάκες, ενώ στους άλλους δύο ορόφους η τοιχοδομία είναι με ορθογωνικές πέτρες και παχύ κονίαμα στους αρμούς χαραγμένο με οριζόντιες και κάθετες γραμμές. Μαρμάρινες απλές ταινίες χωρίζουν τους ορόφους και μαρμάρινο γείσο με καλά αποδομένα κυμάτια επιστέφει το κτίριο. Δύο επιμήκη μπαλκόνια με απλά χωρίς διάκοσμο φουρούσια με απλές σιδεριές, καταλαμβάνουν το κεντρικό τμήμα και στους δύο ορόφους, που ο καθένας τους έχει επτά ανοίγματα, πυκνά τοποθετημένα με ξύλινα πλαίσια και με παραθυρόφυλλα γερμανικού τύπου. Οι δύο όροφοι είχαν γίνει εξ αρχής για κατοικίες ενώ το ισόγειο για γραφεία και καταστήματα.</p>

Εικ.67 Αρχοντικό Γ. Δ. Βελισσαρόπουλου (πιν.23)

25.	Στ. Κ. Πρωΐου Σήμερα ανήκει στο «Κληροδότημα Στ. Κ. Πρωΐου προς προικοδότην απόρων κορασιδων συσταθέν εν έτει 1887»	Πριν από τα τέλη του 19ου	Γωνία των οδών Αλ. Λυκούργου Αρχιεπισκόπου, Ιω. Φωτίου και Βασ. Όλγας	Η υψομετρική διαφορά που υπάρχει στην περιοχή αυτή κάνει το κτίριο διώροφο στους δύο δρόμους και τριώροφο από την πλευρά της οδού Βασ. Όλγας. Η τοιχοδ. του στο ισόγειο είναι με μαρμαρόπλακες και άφθονο κονίαμα στους αρμούς χαραγμένο με οριζόντιες γραμμές, ενώ στους ορόφους είναι σοβατισμένο. Τα ανοίγματα πυκνά τοποθετημένα το ένα δίπλα στο άλλο έχουν ξύλινα πλαίσια και παραθυρόφυλλα γερμανικού τύπου. Ωραίο είναι το πλέγμα της σιδεριάς στο μπαλκόνι και σε ορισμέα από τα παράθυρα. Εκείνο όμως που χαρακτηρίζει το αρχοντικό του Πρωΐου είναι οι εξαιρετικές ζωγραφιστές κόγχες στην όψη της οδού Ιω. Φωτίου.
26.	Ιδιοκτησία σήμερα Ν.Κ. Δεσύπρη (αρχικά της οικογ. Βοτάρου)		Οδός Εμμ. Ροΐδη αριθ. 12	Έχει μνημειακή νεοκλασική πρόσοψη. Είναι ολομάρμαρη ισοδομικά χτισμένη και θυμίζει πρόσοψη αθηναϊκού αρχοντικού. Οι αρχιτεκτ. λεπτομέρειες, παραστάδες, κίονες, επίκρανα, κυμάτια, διαγράφονται καθαρά και αντιγράφουν πιστά, αρχαία πρότυπα. Άξιο προσοχής είναι το δίλοβο τοξωτό άνοιγμα στον πρώτο όροφο που στηρίζεται σε ιωνικό κίονα. Αρχικά αποτελούσε ανοικτό εξώστη, αργότερα κλείσθηκε με τζαμαρία.
27.	Αρχοντικό Φιλίνη		Στην πλαγιά του λόφου, στην οδό Φαρών αριθ. 37α	Η υψομετρική διαφορά είναι η αιτία να είναι διώροφο από τη μια πλευρά και τριώροφο στην άλλη. Εκτός από τη βάση, την ταινία που χωρίζει τους ορόφους και τις παραστάδες στις εισόδους -στο μισό μόνο ύψος τους- που είναι από μάρμαρο, όλο το άλλο κτίριο είναι σοβατισμένο. Με σοβά είναι διαμορφωμένα και τα πλαίσια των παραθύρων, οι παραστάδες, τα μικρά αετώματα πάνω από τα ανοίγματα, καθώς και το μεγάλο αέτωμα στο κέντρο του πρώτου ορόφου. Πήλινα επίκρανα παραστάδων και κολονάκια στην επίστεψη συμπληρώνουν το διάκοσμο του σπιτιού, που διακρίνεται για τις αναλογίες του. Στο εσωτερικό, διατηρούνται ακόμη ωραίες τοιχογραφίες.

Εικ.68 Αρχοντικό Ν. Φιλίνη (πιν. 27)

28.	Αρχικά ιδιοκτησία Α. Νουστράκη. Σωζόταν έως το 1976. Από το 1913 -όπως ήταν χαραγμένο και στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου στέγασε το ίδρυμα «Περίθαλψις του Παιδός». Αργότερα, περιήλθε στην ιδιοκτησία του Νεωρίου που το κατεδάφισε το 1976.		Βασ. Κων/νου αριθ. 20 και Πλουτάρχου	Ήταν ένα διώροφο σπίτι με υπόγειο και με ωραία αυλή στο πίσω μέρος.
29.	Αρχοντικό που ανήκε στην οικογένεια Γάγκου. Στα 1926 το αγόρασε το Ορφανοτροφείο θηλέων Μπαμπαγιώτη		Βασ. Κων/νου αριθ. 11	Είναι διώροφο σπίτι με βαριά κάπως αρχιτεκτονική. Εκτός από τη μαρμάρινη βάση και το μπαλκόνι, το υπόλοιπο κτίριο είναι σοβατισμένο και οι αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες διαμορφώνονται με σοβά. Η σιδεριά με τους γρύπες στο μπαλκόνι, τα μαρμάρινα φουρούσια και τα μικρά αετώματα πάνω από τα παράθυρα είναι ο χαρακτηριστικός του διάκοσμος που θυμίζει έργα του Τσίλλερ στην Αθήνα. Στο εσωτερικό, στον πρώτο όροφο, σώζονται ακόμη τοιχογραφίες σε ορισμένα από τα δωμάτια καθώς και ένα πήλινο πλαίσιο σε τζάκι με πλούσιο διάκοσμο.

Εικ.69 Αρχοντικό Γάγκου (πιν.29).

30.			Οδός Μπαμπαγιώτου αριθ. 19 Βαπόρια	Είναι τριώροφο και καταλήγει σε δύο μικρά αετώματα στα όκρα. Έχει μνημειακή αρχιτεκτονική. Το ισόγειο και ο πρώτος όροφος είναι ολομάρμαρα ισοδομικά χτισμένα ενώ ο τελευταίος όροφος είναι σοβατισμένος και μόνο τα επίκρανα και οι βάσεις των παραστάδων καθώς και το γείσο και τα δύο αετώματα, που τον επιστέφουν είναι μαρμάρινα. Εκτός από τους μεγάλους μαρμάρινους ακροκεράμους στα αετώματα, μικροί πήλινοι ακροκέραμοι στην πρόσοψη ανάμεσα στα αετώματα. Μικρά αετώματα υπάρχουν επίσης πάνω από τα υπέρθυρα στις δύο κεντρικές εισόδους στο ισόγειο. Εντύπωση προκαλεί η αυστηρή αξονική διάταξη του κτιρίου, καθώς και η διαμόρφωση του ισογείου -έχει υποστεί μικρή αλλοίωση στο κεντρικό τμήμα- κι ακόμη το μπαλκόνι με τα βαριά τελείως αθηναϊκά μαρμάρινα φουρούσια και με τις μπαλκονοποδιές με φατνώματα και ρόδακες.
31.	Ανήκει σήμερα στην οικογένεια Ρεθύμνη	Μετά το 1870	Οδός Κάσου αριθ. 10 Στα Βαπόρια	Είναι αξιοσημείωτο για τη μαρμάρινη ανοικτή στοά που κοσμεί την πρόσοψη του πρώτου ορόφου: τοσκανικοί κίονες γεφυρώνονται με ευθύγραμμα επιστύλια και τόξα. Η διάταξη αυτή θυμίζει την πρόσοψη του υδραγωγείου του Αδριανού στην Αθήνα, κατασκευή που μιμήθηκαν πολλοί νεοκλασικοί αρχιτέκτονες.
32.		Προγενέστερο του Δομεστίη	Απέναντι ακριβώς από το αρχοντικό Δομεστίη	Διώροφο. Αξιοπρόσεχτο για την αρχιτεκτονική του, εντυπωσιάζει με το μεγάλο αέτωμα που το επιστέφει.
33.	Σπίτια στα Βαπόρια	Τέλη 19ου	Βαπόρια	Δείγματα της όψιμης φάσης του Κλασικισμού. Ογκώδη κτίρια με βαριές αναλογίες, σοβατισμένα τα περισσότερα, έχουν από μάρμαρο μόνο τη βάση, τους ακρογωνιαίους λίθους -όταν υπάρχουν- τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα, τα μπαλκόνια, τα φουρούσια και τις σκάλες.

Εικ.70 Κτίριο Ρεθύμνη (πιν.31)

<p>34.</p>	<p>Αρχοντικό Δομεστίνη</p> <p>Γνωστό στους νεώτερους ως «Οικονομικό Γυμνάσιο». Το όνομα του ιδιοκτήτη και η χρονολογία της οικοδομής είναι χαραγμένα στο υπέρθυρο της κεντρικής εισόδου από την οδό Φιλίνη: «αωπζ, Ιωάννης Γ. Δομεστίνης».</p>	<p>Τελευταία δεκαετία του 1900</p>	<p>Γωνία των οδών Ν. Φιλίνη αριθ. 8 και Στ. Πρωΐου</p>	<p>Μνημειώδες σπίτι, διώροφο, ολομάρμαρο. Η πλαινή του όψη προς την οδό Φιλίνη δεν έχει την πλούσια αρχιτεκτονική της πρόσοψης. Είναι απλή, λίγο μονότονη και ασύμμετρη, με την κεντρική είσοδο στο ένα άκρο του ισόγειου και μ' ένα μπαλκόνι στο άλλο άκρο του πρώτου ορόφου. Αντίθετα, η όψη της οδού Πρωΐου παρουσιάζει όχι μόνο ποικιλία στην τοιχοδομία, αλλά και επιμελημένο και πλούσιο αρχιτεκτονικό διάκοσμο. Το ισόγειο, όπου ανοίγονται τέσσερις πόρτες καταστημάτων, είναι χτισμένο με αδρά δουλεμένες πέτρες, που στα άκρα περιβάλλονται με ταινίες. Πάνω από τα επίπεδα υπέρθυρα των καταστημάτων δημιουργούνται ανακουφιστικά τόξα με θολίτες, που είναι δουλεμένοι με τον ίδιο τρόπο, όπως και οι μαρμαρόπετρες του ισόγειου. Ο πρώτος όροφος είναι ολομάρμαρος, χτισμένος ισοδομικά με μαρμαρόπετρες, που έχουν επίπεδες καλοδουλεμένες επιφάνειες. Μαρμάρινα είναι και τα πλαίσια στις πόρτες και τα παράθυρα. Μαρμάρινος θριγκός και στηθαίο με πήλινα κολονάκια επιστέφει το κτίριο. Γείσα ολομάρμαρα με μικρά φουρούσια, διακοσμημένα με ανθέμια, είναι τοποθετημένα πάνω από τα παράθυρα και σχηματίζουν οπτικά μια συνεχή ευθεία γραμμή. Μαρμάρινο ανάγλυφο κόσμημα υπάρχει και κάτω από τις ποδιές των παραθύρων, ενώ τα φουρούσια στο μπαλκόνι και οι μπαλκονοποδιές είναι πλούσια διακοσμημένα και λεπτά δουλεμένα. Στο εσωτερικό υπήρχε αρχικά ζωγραφικός διάκοσμος. Τίποτε δεν σώζεται πια σήμερα. Ασβεστώθηκε, όταν το σπίτι χρησιμοποιήθηκε ως «Οικονομικό Γυμνάσιο».</p>
------------	--	------------------------------------	--	---

Εικ. 71 Αρχοντικό Δομεστίνη (πιν. 34).

35.	Μέγαρο της οικογένειας Πετρίτση	1887	Γωνία των οδών Χρ. Ευαγγελίδη και Γ. Σουρή και σε μια μικρή πάροδο. Κοντά στη Νομαρχία.	Πιθανόν έργο του ίδιου αρχιτέκτονα που σχεδίασε το μέγαρο Δομεστίνη. Το μεγάλο ύψος του κτιρίου και οι στενοί δρόμοι δημιουργούν απότομη προοπτική που δεν αφήνει να το χαρείς. Το σπίτι είναι ολομάμαρο ισοδομικά χτισμένο. Οι επιφάνειές του διακόπτονται κατακόρυφα με παραστάδες, που στο ισόγειο έχουν απλά επίκρανα, ενώ στον πρώτο όροφο ιωνικά κιονόκρανα, σαν αυτά στο σπίτι του Δομεστίνη. Την ίδια διάταξη και κατασκευή με το σπίτι του Δομεστίνη έχουν επίσης τα γείσα και τα μικρά φουρούσια στα παράθυρα, το γείσο στην επίστεψη, τα ανάγλυφα κοσμήματα κάτω από τις ποδιές των παραθύρων και το στηθαίο με τα πήλινα κολονάκια. Το μπαλκόνι, σε αντίθεση με το σπίτι του Δομεστίνη έχει απλά φουρούσια και μαρμάρινους πεσσίσκους που συγκρατούν το κιγκλίδωμα. Γενικά η τοιχοδομία είναι επιμελημένη, η απόδοση όμως των κλασικών μορφών στα κυμάτια όχι τόσο πετυχημένη. Ιδιαίτερη εντύπωση προκαλούν τα ψηλά τοξωτά ανοίγματα στο ισόγειο. Στο εσωτερικό, στον πρώτο όροφο, υπάρχουν εννέα δωμάτια, εκτός από τους βοηθητικούς χώρους διατεταγμένα γύρω από ένα μικρό διάδρομο σε σχήμα Γ. Τοιχογραφίες δεν υπάρχουν, σε δύο όμως από τα δωμάτια διατηρείται ακόμη ωραία φανωματική διακόσμηση με καλαίσθητα κοσμήματα.
-----	---------------------------------	------	---	--

Εικ.72 Μέγαρο Πετρίτση (πιν.35).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Με την εργασία αυτή έγινε προσπάθεια να παρουσιαστούν και να μελετηθούν οι τύποι, η εξέλιξη της μορφολογίας και οι τρόποι κατασκευής των νεοκλασικών κατοικιών του ιστορικού κέντρου της Ερμούπολης Σύρου.

Η Ερμούπολη περνώντας από εποχές κοινωνικής, οικονομικής και πολιτιστικής άνθησης, διαμορφώθηκε σιγά-σιγά σε μια πόλη με ιδιαίτερη αρχιτεκτονική. Αποτελεί ένα μοναδικό παράδειγμα της πορείας της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής από τα πρώιμα έως τα υστερότερα δείγματά της (1821- αρχές 20^{ου} αιώνα). Διώροφα και τριώροφα νεοκλασικά κτίρια με ψηλά ισόγεια κοσμούν το κέντρο της. Ανάμικτα μορφολογικά στοιχεία ευρωπαϊκής και αθηναϊκής αρχιτεκτονικής, αποδίδουν σε μια ιστορική ενότητα τους ποικίλους τύπους της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής.

Το πρόβλημα της προστασίας και της διατήρησης των ιστορικών οικισμών και των ιστορικών κέντρων των πόλεών μας εξακολουθεί να είναι πάντα κρίσιμο. Είναι φανερό πως όσο περισσότερες μελέτες γίνονται, όσο περισσότερα είναι τα ειδικά αντικείμενα που μελετώνται, τόσο περισσότερες γίνονται και οι ελπίδες για την βαθύτερη κατανόηση του προβλήματος. Η Ερμούπολη κηρύχτηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο το 1976. Έτσι, η πόλη διατηρεί την ιστορικότητά της, καθώς ένας μεγάλος αριθμός κτιρίων, που μαρτυρεί όλες τις φάσεις εξέλιξης της πόλης, εναρμονίζεται στο δομημένο ιστό της. Στην περίπτωση της Ερμούπολης, ο καταλληλότερος χαρακτηρισμός που θα άρμοζε είναι Αξιόλογο Ιστορικό Αστικό Κέντρο. Η ιστορική της αξία, ως πρώτου αστικού κέντρου της χώρας, είναι ανεκτίμητη για τους μελετητές εκείνης της περιόδου, κάθε ειδικότητας.

Στο θεσμικό πλαίσιο για τους παραδοσιακούς οικισμούς τα περισσότερα κτίρια κρίνονται διατηρητέα με πρώτου βαθμού προστασία, αποκλείοντας έτσι την κατεδάφισή τους ή τυχόν προσθήκες σ' αυτά. Η συντήρηση και αποκατάστασή των διατηρητέων κτιρίων κρίνεται δύσκολη και αρκετά δαπανηρή. Τα θεμέλια και οι τοιχοποιίες των κτιρίων αυτών είναι σωστά δομημένα και με υλικά ιδιαίτερα ανθεκτικά στο χρόνο και τις καιρικές συνθήκες (όπως η πορσελάνη που ενισχύεται με την υγρασία, αντί να φθείρεται με την πάροδο του χρόνου). Γι' αυτό σπάνια τα κτίρια αυτά χρειάζονται επέμβαση.

Σε περίπτωση φθοράς και εφόσον κρίνεται απαραίτητο, ενισχύεται και στερεοποιείται η λιθοδομή, με διάφορες μεθόδους, όπως η μέθοδος Gunite, εκτοξευόμενο με μεγάλη πίεση μπετόν, ή με ενέσεις μπετόν ή ρητινικών μιγμάτων. Στα κουφώματα, συνήθως, γίνεται αντικατάσταση με νέα και πανομοιότυπα. Στις μαρμάρινες όψεις, μπαλκόνια, και σκάλες, καθώς και στις οροφωγραφίες και τοιχογραφίες γίνεται συντήρηση από ειδικούς σε κάθε περίπτωση.

Τέλος, κάθε επέμβαση στα νεοκλασικά κτίσματα θα πρέπει να γίνεται με σεβασμό στα ιστορικά του στοιχεία, ώστε να μην καταστρέφεται ο νεοκλασικός του χαρακτήρας. Θα πρέπει, επίσης, να τηρείται το ρυμοτομικό σχέδιο και οι όροι δόμησης για κάθε κατηγορία οικισμού, διατηρητέου ή νέου, ώστε να διασφαλίζεται η φυσιογνωμία του παρελθόντος αλλά και η σύγχρονη εικόνα τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγριαντώνη Χρ. - Φενερλή Α., *Ερμούπολη – Σύρος: Ιστορικό οδοιπορικό*, Εκδ. Όλκος, Αθήνα 1999.
- Ελευθερίου Μάνος, *Ενθύμιον Σύρου*, Εκδ. Γνώση, Αθήνα 1993.
- Μπούρας Χαράλαμπος, *Ιστορία της Αρχιτεκτονικής, τόμος δεύτερος*, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1999.
- Στεφάνου Ιουλία – Στεφάνου Ιωσήφ. *Η περιγραφή της εικόνας της πόλης*. Πανεπιστημιακές εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 1999.
- Στεφάνου Ιωσήφ, *Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης*, Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003.
- Στεφάνου Ι. – Μαράτου Θ., *Όροι δόμησης και Φυσιογνωμία ιστορικών πόλεων. Το παράδειγμα της Ερμούπολης*, Εκδ. Τεχνικά Χρονικά, Αθήνα 2004.
- Τραυλός Ι., *Νεοκλασική Αρχιτεκτονική στην Ελλάδα*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1967.
- Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., *Ερμούπολη*, Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1980.
- Φιλίππιδης Δημήτρης, “*Νεοκλασική Αρχιτεκτονική*”, Εκδ. Μέλισσα, Αθήνα 1984.
- David Watkin, *Ιστορία της Δυτικής Αρχιτεκτονικής*, Εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης.

ΠΗΓΕΣ

- Ιστορικό Αρχείο Ερμούπολης (Γ.Α.Κ.)
- Δημοτική Βιβλιοθήκη Ερμούπολης
- Πολεοδομία Σύρου

ΠΗΓΗ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ
Βιβλίο: Τραυλός Ι. – Κόκκου Α., <i>Ερμούπολη</i> , Εκδ. Εμπορικής Τράπεζας, Αθήνα 1980.	Εικ.: 5, 6, 7, 8, 19, 23, 32, 33, 34, 41, 45, 46, 47, 49, 53(α), 62(α), 62(β), 63, 64, 66, 67, 71, 72
Βιβλίο: Αγριαντώνη Χρ. - Φενερλή Α., <i>Ερμούπολη – Σύρος: Ιστορικό οδοιπορικό</i> , Εκδ. Όλκος, Αθήνα 1999.	Εικ.: 9, 10, 15(α), 16, 48, 65, 69, 70
Βιβλίο: Στεφάνου Ιωσήφ, <i>Ο πολεοδομικός σχεδιασμός της Ερμούπολης. Μια πρότυπη αντιμετώπιση Ιστορικής πόλης</i> , Εκδ. Ε.Μ.Π., Αθήνα 2003.	Εικ.: 55, 56, 57(α), 57(β), 58(α), 58(β), 59, 60
Διάφορες ιστοσελίδες με θέμα την νεοκλασική αρχιτεκτονική και την Ερμούπολη.	Εικ.: 1, 2, 3, 4, 37, 39
Προσωπική συλλογή 2011	Εικ.: 11, 12, 13, 14(α), 14(β), 15(β), 17, 18, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31(α), 31(β), 35, 36, 38, 40, 42, 43, 44, 50, 51, 52, 53(β), 54, 61, 68, 73